ТИМОШЕНКО НА ВОЛІ: ЧОМУ ВЛАДА МОЖЕ ВІДПУСТИТИ ЇЇ НА ЛІКУВАННЯ ЗА КОРДОН

СПРАВА МЕЛЬНИКА ЯК СВІДЧЕННЯ ПОЧАТКУ ПРОЦЕСУ ВИТІСНЕННЯ СЛАБШИХ У ВЛАДНОМУ КОНГЛОМЕРАТІ

ЧОМУ НАЙДРАМАТИЧНІШИЙ І НАЙБІЛЬШ ВИБУХОВИЙ В ІСТОРІЇ ПЕРІОД ЗРОСТАННЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ ДОБІГАЄ КІНЦЯ

Український Тиждень

№ 32 (300) 9 – 15 СЕРПНЯ 2013 р.

ПОСОЛ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В УКРАЇНІ САЙМОН СМІТ ПРО ВАЖЛИВІСТЬ УГОДИ КИЄВА З БРЮССЕЛЕМ

ЛИЦЕМІРСТВО ЄВРОПИ

ЗАЯВЛЯЮЧИ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКІСТЬ УКРАЇНИ, КРАЇНИ ЄВРОСОЮЗУ І ДАЛІ ЗАСТОСОВУЮТЬ ПРОТИ УКРАЇНЦІВ БРУТАЛЬНИЙ ВІЗОВИЙ РЕЖИМ З АБСУРДНИМИ ВИМОГАМИ. ТАКИЙ ЛИЦЕМІРНИЙ ПІДХІД Б'Є ПО СТРАТЕГІЧНИХ ІНТЕРЕСАХ ОБОХ СТОРІН

The Economist

Featuring selected content from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002 32

Український Тиждень

РЕДАКЦІЙНА ПЕРЕДПЛАТА!

ОБЕРІТЬ ЗРУЧНИЙ ДЛЯ ВАС СПОСІБ ПЕРЕДПЛАТИ:

РЕДАКЦІЙНА:
у будь-якому банку за наведеними нижче реквізитами.
Повідомте адресу доставки за номером **(067) 407-10-96** (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:
«Український тиждень»
за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:
www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:
«Український тиждень»
- за 1 міс. – 45 грн
- за 2 міс. – 90 грн
- за 3 міс. – 135 грн
- за 4 міс. – 180 грн
- за 5 міс. – 225 грн

...
- за 12 міс. – 540 грн

Телефон редакції: (044) 351-13-00

повідомлення

отримувач платежу
ТОВ «Український тиждень» | 260073019028 (поточний рахунок отримувача) | 35392656 (код отримувача)

назва установи банку
АТ «ЄВРОГАЗБАНК» | 380430 (МФО банку)

Прізвище, ім'я та по батькові платника

Адреса платника, телефон

Вид платежу: **за передплату на журнал «Український тиждень»**

період:

сума, грн

касир

платник (підпис)

Передплатний індекс «Український тиждень» 99319

Увага! «Український тиждень» гарантує переадресацію видання в разі зміни адреси доставки виключно за умови редакційної передплати. Просто попередьте нас за три тижні, зателефонувавши за номером +38 (067) 407 10 96 (callback), і Ви вчасно отримаєте свіжий номер «Українського тижня» на нову адресу.

ПОЛІТИКА

Путін розбушувався
Тенденція ***тижня***: останні події свідчать про намагання Москви зірвати підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС
4

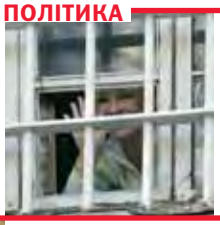

Два роки за ґратами:
Тимошенко втратила вплив, але не популярність
10

В екзиль
Чому, попри страх Януковича перед Тимошенко, він може погодитися відпустити її на лікування до Німеччини
12

Посол Великої Британії в Україні Саймон Сміт про користь для України від асоціації з ЄС
16

ТЕМА НОМЕРА

Візовий режим як лицемірство Європи
Чому єврочиновники використовують Україну як запобіжник від Росії, але не сприяють її справжній євроінтеграції, застосовуючи суворий візовий режим з абсурдними вимогами
20

Кафкіанські замки Шенгену
Як надмірності візової бюрократії принижують найосвіченішу частину українського соціуму
22

ЕКОНОМІКА

Юрій Макаров
про «спрощення» візового режиму із власного досвіду
27

Коли гіганти гальмують
Чому найдраматичніший і найбільш вибуховий в історії період зростання економіки добігає кінця
28

СВІТ

Енергоресурс учорашнього дня
Погані новини для нафтовиробників і чудові для решти світу: глобальна спрага чорного золота майже сягнула піку
32

Vamos a la playa
Європейці відпочивають більше за китайців та американців. Чи не через їхнє байдикування нині потерпає економіка єврозони
34

СПАДОК

Комедія демократії
Сенсація італійської політики: популістський «Рух 5 зірок» Беппе Грілло створив прецедент, який може трансформувати політику і в інших країнах
36

Невилікувані хвороби минулого
Чому, попри певні кроки Румунії, на шляху до переоцінки комуністичної спадщини, значна частина її громадян досі ностальгує за епохою Чаушеску
38

НАВІГАТОР

Вони поруч
Чому в Україні про «русскій рок» знають усе, а про польський нічого
42

Реальність майбутнього
Режисер «Елізіуму» Ніл Бломкамп про наукову фантастику та погляд на Землю через 150 років
44

Острів перебудови
Хтось їде на Кубу забутися, хтось – опам'ятатися, а гурт ТНМК вирушив по натуру, яка поступово зникає, адже країна змінюється
48

Український Тиждень

№ 32 (300) 9–15.08.2013
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступники головного редактора
Олександр Крамар, Олександр Пагіря, Наталія Петринська

Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андрєєва
e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua
тел.: +38 067 407-10-89
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 02 листопада 2007 року
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська,1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 13-7286
Наклад 41 500
Номер підписано до друку 7.08.2013
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
Передплатний індекс 99319
Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредагування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе. Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: **www.tyzhden.ua**
The Ukrainian Week

1–7 серпня

Едвард Сноуден дістав притулок у Росії. Опісля президент США Барак Обама скасував зустріч із Путіним у вересні цього року

Апеляційний суд залишив без змін вирок батькові й сину Павличенкам: довічне ув'язнення і 13 років позбавлення волі відповідно

Новий посол США Джеффрі Пайятт прибув до України

Врадіївським ґвалтівникам змінили статтю обвинувачення, відтак це «замах на вбивство, скоєний групою осіб». Максимальне покарання – довічне ув'язнення

Путін розбушувався

Події останніх днів свідчать про активізацію зусиль Росії зі зриву підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Автори:
Олександр Крамар, Андрій Дуда

Після липневого візиту Путіна до України на святкування 1025-річчя хрещення Київської Русі та Дня ВМФ і зустрічей із Януковичем та Медведчуком Москві стало важко приховувати істерику з приводу наближення Вільнюського саміту. Вочевидь, тому, що імовірність його позитивного для України результату, за оцінками Кремля, різко підвищилася.

Спочатку проти України було застосовано старий і загалом малоефективний прийом торговельних атак. Росспоживнагляд увів заборону на ввезення продукції української кондитерської компанії ROSHEN, власникові якої Петрові Порошенку вдалося створити собі імідж чи не найбільшого поміж вітчизняних олігархів прихильника європейської інтеграції – у дипломатичних колах його саме таким і сприймають. Утім, «антирошенівська» коаліція, яка, здавалося, почала формуватися за участю низки інших держав СНД (Молдови, Білорусі, Таджикистану та Казахстану), наляканих повідомленнями з РФ про начебто виявлені в українських ласощах небезпечні речовини, швидко розпалася – санітарні органи цих країн не знайшли їх. Таким чином вкотре було підтверджено, що Росія веде проти України політично мотивовані торговельні війни. Таджицькі високопосадовці, коментуючи ситуацію, так і заявили, що українські виробники, вече-

Тиждень в історії

8 серпня 1588

Англійці під командуванням лорда Говарда й адмірала Дрейка на Ла-Манші **розбили залишки іспанської Непереможної армади, яка вирушала підкорити їхнє королівство**

9 серпня 1803

Роберт Фултон на Сені вперше продемонстрував свій винахід – пароплав

10 серпня 1913

У Бухаресті підписано договір про завершення Другої балканської війни між Болгарією, Румунією, Сербією, Чорногорією та Грецією

Помер засновник Вінницької правозахисної групи Дмитро Гройсман

Техногенна аварія на хімічному заводі «Стирол» Дмитра Фірташа на Донеччині. 5 загиблих, 25 потерпілих

Служба безпеки не вбачила ознак державної зради у зверненні 148 депутатів – регіоналів і комуністів до Сейму Польщі із проханням визнати Волинську трагедію геноцидом польського народу

Спортивний суд у Лозанні визнав договірним матч «Металіст» – «Карпати», що відбувся 2008 року й завершився перемогою харків'ян із рахунком 4:0. «Металіст» можуть виключити з єврокубків

видь, стали жертвами політичних мотивів, як часто трапляється і в їхніх торговельних відносинах із РФ. Сам Росспоживнагляд врешті-решт був змушений визнати, що всі претензії про невідповідність товару, які він спроможний підтвердити, обмежуються лише помилками в маркуванні значної частини ласощів ROSHEN. А це аж ніяк не може бути приводом для заборони імпорту продукції компанії загалом.

Іншим виявом істерики, яка поволі опановує відповідальних за український напрям у Росії, стало педалювання виданням «Вести», яке, за наявною інформацією, фінансується російським коштом, чутки (можливо, відвертої провокації) про нібито відставку архієпископа УПЦ МП, секретаря митрополита Володимира Олександра Драбинка, якого вважають одним із лідерів проукраїнського крила УПЦ МП. Вочевидь, це мало б засвідчити потужний удар по проукраїнській партії в УПЦ МП, що останнім часом знову посилилася. Приводом для подання відповідного прохання в Синод, за інформацією утаємниченого джерела «Вестей», нібито став скандал із нещодавно викраденими черницями,

Наважилися нарешті подати голос і «люди Путіна» в самій Партії регіонів, які, схоже, вирішили остаточно вийти з підпілля та вдатися мало не до прямих погроз на адресу свого патрона (колишнього?) Януковича. Зокрема, заступник керівника фракції ПР і водночас завсідник заходів медведчуківського «Украинского выбора» Олег Царьов в інтерв'ю виданню Forbes Україна заявив, що в разі, коли Віктор Янукович підпише в листопаді Угоду про асоціацію з ЄС, російське керівництво, яке «важить дуже багато» для виборців, точно не підтримає його на президентських перегонах 2015 року, а можливо, й висуне та підтримуватиме іншого кандидата, який відтягне на себе значну частину голосів. Царьов зробив ще одну гучну заяву про те, що підписання згаданого документа, виявляється, взагалі неможливе без змін до української Конституції включно з тими, які потребують всеукраїнського референдуму. Не дивно, що необхідні для підтвердження такої резонансної заяви «аргументи» видали в Незалежному українському центрі правових ініціатив і експертиз «Правова держава», головою ради якого є Медведчук. А очолює його Олександр Задорожний, якого поряд із Медведчуком називають одним із розробників політреформи 2004-го, що дестабілізувала систему влади в Україні після Помаранчевої революції. До складу експертів «незалежного» центру входять такі колоритні «гості з минулого» і лобісти євразійської інтеграції, як Михайло Погребинський.

Суперечать Конституції, за результатами висновку цього центру, нібито аж шість пунктів Угоди про асоціацію України з ЄС. Проте ознайомлення з текстом висновку засвідчує, що більшість зауваг не витримує елементарної критики. Так, наприклад, «експерти» закидають, що обов'язковість рішень наднаціональних органів, створених у межах Асоціації (Ради Асоціації та Комітету Асоціації), означає, що їхні рішення матимуть вищу юридичну силу, аніж рішення органів державної влади, що суперечить Конституції України. Хоча насправді, згідно зі ст. 9 Основного Закону, «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». Але це не означає, що ухвали органів Асоціації матимуть пряму дію. Бо таких норм цей документ не містить. Акти Ради Асоціації та Комітету Асоціації реалізовуватимуться через рішення органів державної влади України – парламенту, президента, Кабміну та ін. – відповідно до їхньої компетенції. За аналогією, рішення Європейського суду з прав людини є обов'язковими для виконання нашою державою згідно із зобов'язаннями, які вона взяла на себе у статусі члена Ради Європи, але в Конституції інститут ЄСПЛ жодним чином не прописаний, бо його рішення виконують органи влади України відповідно до їхньої компетенції. Про необхідність внесення змін до Основного Закону можна буде говорити лише тоді, коли Україна претендуватиме на вступ до ЄС, адже частина рішень його органів справді є актами прямої дії.

У цьому контексті останні події цікаві насамперед як підтвердження прогнозу ***Тижня*** **(див. № 31/2013)** щодо очікуваного посилення провокацій із метою зриву підписання Угоди про асоціацію. Причому, схоже, застосовувати планують не лише їх, а й привабливі фінансово-економічні пропозиції. Той-таки Олег Царьов публічно натякнув, що може йтися, наприклад, про кредитний своп обсягом $15 млрд у російських рублях для розрахунків за газ, яких має вистачити українському урядові принаймні до президентських виборів 2015 року. Можливо, як ціну питання висуватимуть навіть не вступ до Митного союзу, а лише відмову від підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Москва нічого не втрачає, натомість зможе після 2015-го виставити весь цей рахунок і під його тиском продиктувати Януковичу потрібний зовнішньополітичний порядок денний на його гіпотетичний другий термін. Причому стрімке скорочення золотовалютних резервів, наближення періоду закупівель газу для опалювального сезону й заморожена співпраця із МВФ справді створюють живлющий ґрунт, щоб шантажувати українського президента. Інша річ, що всі ці плани можуть бути легко зруйновані ним у разі досягнення домовленостей із ЄС щодо підписання Угоди про асоціацію, звільнення Юлії Тимошенко та поновлення взаємодії з Міжнародним валютним фондом. Усе, що для цього потрібно, – політична воля. ■

ФОТО: AP

11 серпня 1858

Народився Хрістіан Ейкман, нідерландський лікар-патолог, лауреат Нобелівської премії з фізіології та медицини (за внесок у відкриття вітамінів)

12 серпня 1953

В СРСР на Семипалатинському полігоні проведено перше у світі випробування термоядерної (водневої) бомби

13 серпня 1943

Розпочалася Донбаська наступальна операція Червоної армії, що завершилася звільненням регіону від німецьких військ

14 серпня 1385

Укладено Кревську персональну унію між Королівством Польським і Великим князівством Литовським

На 30 тис.

збільшилась армія чиновників та посадових осіб місцевого самоврядування за останні вісім років. Дані Національного агентства України з питань державної служби

$1,8 млрд

(тобто 7,4%) втратили від початку року золотовалютні резерви Нацбанку. Лише за липень вони скудли на півмільярда, до $22,7 млрд. Дані НБУ

73 тис. справ

в українських архівах мають радянський гриф «таємно» й залишаються недоступними. Дані Державної архівної служби України

11,1 млн разів

перетнули українці держкордон за перше півріччя 2013-го. Цього року мандрували найчастіше до Польщі (3,2 млн), торік – до Росії. Дані Державної прикордонної служби

ФЕЙС-КОНТРОЛЬ

РЕНАТ КУЗЬМІН

вислужився на маєток

Як засвідчило журналістське розслідування, перший заступник генпрокурора отримав у безстрокове безплатне користування державну дачу, яка дуже швидко перетворилася на повноцінний маєток

ДМІТРІЙ МЕДВЕДЄВ

погрожує

Прем'єр-міністр РФ застеріг Україну та Грузію від вступу до НАТО: Росія «не зможе цього факту ігнорувати»

КОСТЯНТИН МАТЕЙЧЕНКО

черговий політв'язень?

Голову Донецької обласної організації «Батьківщини» засудили до трьох років позбавлення волі за незаконний видобуток корисних копалин. Опозиція каже про політичні репресії, однак відреагувала на рішення суду вельми пасивно

ВОЛОДИМИР ЯЦУБА

вчить правильно писати

Голова Севастопольської міськдержадміністрації назвав журналістів гієнами, які харчуються лише «падлом», – його обурило, що «перегони на матрацах» у Севастополі стали сенсацією, а «свято Чорноморського флоту» медіа висвітлили «ганебно»

РОБЕРТ МУҐАБЕ

вічний президент

Президента Зімбабве переобрали увосьме. У переліку сучасних політичних довгожителів він посідає п'яте місце, обіймаючи посаду 25 років поспіль

МАЙЖЕ СЕРЙОЗНО

Тріумф псевдопатріотів

З реакцією на паплюження під час київського концерту українського прапора горе-музикантом американського панк-гурту Bloodhound Gang ідеологи Партії регіонів та проросійських організацій в Україні (читай антиамериканських) якось трохи недопрацювали. Слідом за гнівом «Молодих регіонів» мали б бути листи від трудових колективів, зрежисовані адмінресурсом вияви народного гніву, а вже потім оголошення МЗС і СБУ хулігана персоною нон ґрата. Утім, справді, що робити, коли з реакцією запізнилися? Треба ж було цьому панкові вже через тиждень на іншому концерті посягнути ще й на російський прапор, що в РФ одразу викликало хвилю обурення – від «казаков» до Путіна. І тільки після цього раптом прокинулися патріотичні почуття в українських високопосадовців, дипломатів, чиновників. На захист українського стяга стали навіть активісти місцевих... проросійських організацій. Того самого прапора, на якому звикли сидіти молоді регіонали-«антифашисти», у який люблять загортатися провінційні чиновниці, щоб зробити «прикольне фото», який рвуть прибічники біло-синіх і комуністів, коли не можуть порозумітися з політичними опонентами, який палять проросійські активісти в Криму і шовіністи в Росії. Але тоді не було жодної реакції, не кажучи вже про кримінальні провадження. Та, схоже, все банально просто: Україна зараз успішно переймає у РФ досвід антиамериканізму, і за відмашкою ті, кому вона була адресована, скористалися черговою можливістю випустити антиамериканську пару, хоч і в нехарактерний для себе патріотичний спосіб.

До речі, хтось чув про акції протестів усіх вище перерахованих чи бурхливу діяльність українського МЗС у відповідь на вбивство чотирьох українських рибалок російськими прикордонниками в Азовському морі?..

СТАТИСТИКА

Тінь довічного ув'язнення

Попри запровадження у 2001 році нового ліберального Кримінального кодексу, за показниками застосування довічного ув'язнення Україна не пасе задніх навіть серед пострадянських держав. Так, загальна кількість пожиттєво покараних у нас більша, ніж у Росії, де відповідні вироки дістала 1841 особа (в Україні – 1845). До того ж ми залишаємося єдиною з колишніх радянських республік, де застосовують довічне ув'язнення до жінок. Як зазначають правозахисники, значна чисельність пожиттєвих вироків у нас зумовлена тим, що максимальний термін ув'язнення лімітований 25 роками (для порівняння: в РФ – 30) і відсутністю пом'якшення покарання особам у віці від 60 до 65 років. Загалом питома вага засуджених до довічного покарання в Україні сягає 0,1% загальної кількості в'язнів від моменту скасування смертної кари. Однак у певні «пікові» роки, як-от 2002-го чи 2007-го, цей показник подвоювався.

11 тис. іноземців

були депортовані з України через порушення міграційного законодавства. Дані Державної прикордонної служби

4,5 млн грн

в таку суму оцінили збитки від потопу в Луцьку

New Non Fiction Books from EU

КНИГАРНЯ

ВІДТЕПЕР В КНИГАРНІ

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044) 235-88-54

www.book-ye.com.ua

* Нові нон-фікшн книжки з Європи

The Economist

«Русскій мір» як шлях у минуле

За підсумками святкування річниці хрещення Русі The Economist спробував проаналізувати ефективність поширення в Україні ідей «Русского міра».

«Кремль почувається комфортніше, застосовуючи торговельні обмеження й «реальну політику», але, маючи в розпорядженні лише гроші та дешевий газ, він позбавлений альтернативи. У сфері ідей Росія не похвалиться нічим, що нагадувало б колишні успіхи: панславізм XIX та комунізм XX століття», – пише The Economist.

У зв'язку із цим, на думку британського видання, РФ перебуває у процесі пошуку нового ідеологічного курсу: *«Важливим є пропагування ідеологічного концепту «Русского міра», що ставить Москву в центр православної цивілізації переважно російськомовних націй. Його осердя – три східнослов'янські держави – Білорусь, Росія та Україна, яка, на думку Патріарха Кірілла, неофіційного лідера руху, повинна зберегти духовну й культурну єдність із РПЦ. Наскільки успішними будуть російські аргументи – інше питання. Багато українців вбачають у цій кампанії ще одну спробу вкрасти частину їхньої культури й знищити решту».*

«Інше слабке місце російської стратегії – погляд назад, а не вперед. Щоб бути ефективною, м'яка сила повинна базуватися на обіцянці якихось здобутків: членство у ЄС передбачає покращення життєвих стандартів; Америка сподівається поширити ліберальну демократію. Ідея «Русского міра» лише озирається на спільне минуле, зрідка згадуючи про майбутнє», – наголошує видання.

New Eastern Europe

Релігійна дипломатія Кремля

Експерт видання New Eastern Europe Аліція Куранович звертає увагу на використання Кремлем РПЦ як дипломатичного відомства.

«Інструменталізація релігії з політичними цілями – не специфічне російське явище, а універсальний феномен. Попри це, випадок РФ заслуговує на особливу увагу. І причин тому є три: перша – багата традиція використання релігії для того, щоб поліпшувати імідж держави за кордоном; друга – неабиякий потенціал російської дипломатії; третя – наявність релігійних інституцій, здатних діяти за межами країни», – зазначає Куранович. Вона називає три основні напрями застосування російської церковної дипломатії. Окрім пропаганди «Русского міра» на пострадянських теренах, це також розширення впливу м'якої сили РФ у зарубіжжі та посилення позицій останньої в мусульманських країнах.

«За межами СНД релігійна дипломатія має на меті розгортання впливу російської м'якої сили через пропагування позитивного образу Росії та її нової міжнародної ідентичності – втілення російської цивілізації», – наголошує Куранович.

«Релігійну дипломатію Москва використовує і щодо мусульманських країн. Як і Кремль, Російська православна церква зберігає добрі відносини з Іраном, Сирією, Лівією та палестинським рухом «Хамас», тоді як муфтії з РФ фокусуються на побудові співпраці з державами, що символізують так званий поміркований іслам (Туреччина, Малайзія та Індонезія)», – пише аналітик.

Для прикладу: в Кремлі й РПЦ *«Башара Асада вважають гарантом безпеки християн у Сирії. Від часів втручання США в Іраку 2003 року Московський патріархат намагався переконати російських посадовців утвердити роль своєї держави як захисника християн, що проживають на Близькому Сході».*

Хоча основним джерелом релігійної дипломатії Росії все-таки виступає основний учасник міжнародних відносин, тобто держава, РПЦ, за словами Куранович, також має значний вплив у цій сфері: *«Жодна інша «традиційна» релігія Російської Федерації не може претендувати на міжнародну активність на такому рівні, як православна церква. Значущі переваги РПЦ на міжнародній арені роблять її домінантною силою російської релігійної дипломатії».*

ФОТО: УНІАН

Економіка Єврозони пожвавлюється

euobserver.com

EUobserver насамперед звертає увагу на зростання споживчих настроїв у країнах Євросоюзу.

«Економічна впевненість у єврозоні зросла, досягнувши в липні своєї найвищої від квітня минулого року точки. Щомісячна оцінка Єврокомісією настроїв споживачів та бізнесменів упродовж червня підвищилася від 91,3 до 92,5. Уже третій місяць поспіль фіксують зростання та більшу готовність бізнесу до інвестицій, а споживачів – до витрат. Найпомітнішу позитивну динаміку зареєстровано в Італії. Але позитивні новини псує рекордне (12,1%) безробіття в єврозоні. При суворих заходах, до яких вдаються уряди, знижуючи попит, економічне відновлення може бути уривчастим», – попереджає EUobserver.

Близький Схід іде в обійми Китаю?

FP Foreign Policy

Foreign Policy прогнозує втрату Сполученими Штатами економічних та політичних інтересів на Близькому Сході вже ближчим часом.

Видання зазначає, що економічний інтерес Америки на Близькому Сході поступово слабшає: «Місячний імпорт нафти й нафтопродуктів із Перської затоки до США досяг свого піка (96,7 млн барелів) у квітні 2001-го. Цього року він становитиме від 50 до 60 млн барелів. Імпорт природного газу із Близького Сходу нині також зменшився, порівняно із 2000-м, але він і раніше був невеликий проти канадського», – констатує автор статті Деніел Альтман.

Водночас, як пише Foreign Policy, загальний обсяг торгівлі Китаю із Близьким Сходом теж постійно зростає; імпорт товарів із регіону до цієї країни потроївсь упродовж 2007–2011 років. *«Проблема в тому, що найновіші торговельні угоди (та й товарообмін США із Близьким Сходом загалом) часто переслідували політичну мету. Бахрейн, Йорданія та Оман ніколи не могли бути ключовими комерційними партнерами для Сполучених Штатів. А так само – й важливими джерелами імпорту; інші країни пропонували Америці дешевші товари з такими самими торговельними правилами. Але зміцнення економічних зв'язків із Близьким Сходом тривалий час розглядали як корисну опору для стратегічних цілей: захисту Ізраїлю, ізоляції Ірану та збереження військової присутності. Як результат, важливість американських економічних відносин із Близьким Сходом підтримували штучно»,* – наголошує Альтман.

Але, за припущенням експерта, незабаром і політичний інтерес США до країн регіону може бути втрачено: *«Якщо остання спроба Вашингтона примирити Ізраїль та Палестину зазнає невдачі, мине багато часу, перш ніж американський президент знову візьме на себе ініціативу щодо Близького Сходу... Щоб заповнити вакуум, Китай, Японія та Європейський Союз можуть сформувати нову коаліцію поборників миру в регіоні».*

Загроза потепління у його швидкості

the Atlantic

Порівнявши темпи глобального потепління XXI століття з відомими науці доісторичними прикладами кліматичних змін, дослідники Ной Діффенбау та Крістофер Філд зазначили, що трансформація клімату Землі ще ніколи не була такою динамічною. Висновки їхнього дослідження опублікувало видання The Atlantic.

Воно стверджує, що в минулому глобальні перепади температури не піддавали загрозі існування тих чи тих видів живих істот: *«Попри все, види адаптувалися, долаючи тисячі миль у пошуках середовища, де могли б вижити».*

Одначе цього разу, за висновками дослідників, живі істоти не матимуть такого шансу: *«Сучасні зміни клімату відбуваються темпами «на порядок вищими», ніж будь-коли в останні 65 млн років. Карколомна швидкість означає вимирання видів, що не встигають адаптуватися за таких стрімких перетворень».*

«Ной Діффенбау та Крістофер Філд зі Стенфорда розглядають глобальне похолодання, що відбулося близько 52 млн років тому. Розмах тієї зміни клімату був суттєвішим, аніж найгірші прогнози планетарного потепління у XXI столітті. Але перехід між температурними режимами тривав не кілька десятиліть, а 18 млн років», – зазначає The Atlantic.

Специфіка впливу цього «безпрецедентного розмаху глобального потепління» на земні види живих істот остаточно не з'ясована, швидше за все, вона буде не однакова у різних регіонах і середовищах. Для деяких видів межі придатного середовища можуть зміститися лише на кілька кілометрів. Інші,ймовірно, залишаться без аналогів їх первинного середовища існування.

Два роки за ґратами:

Тимошенко втратила вплив, але не популярність

Автор:
Мілан Лєліч

ФОТО: УНІАН

Від реального лідера опозиції до її символу – це той шлях, який Юлія Тимошенко пройшла за два роки перебування в ув'язненні. Реальний вплив ЮВТ на політичні процеси в країні мінімальний, водночас спекуляції на її імені стали поширеним явищем. Частково проблема полягає в наявній системі комунікації експрем'єрки із соратниками та суспільством. Безумовно, без доступу до телефона, не кажучи про прогресивніші засоби зв'язку, та через обмеження на особисті зустрічі діставати повну та об'єктивну інформацію про політичну ситуацію і тим паче адекватно на неї реагувати неможливо в принципі.

Де-факто більш-менш регулярний доступ до Юлії Тимошенко мають лише кілька осіб: донька Євгенія, захисники Сергій Власенко, Андрій Кожем'якін, Сергій Сас, Олександр Плахотнюк. Вони передають їй роздруківки новин та усну інформацію (за словами Власенка, для цього доводиться нашіптувати підзахисній просто у вухо через резонний страх прослуховування). Від Тимошенко візитери отримують листи до партійців, відкриті чи таємні, а також ті самі усні вказівки. Але і вхідний, і вихідний потоки мають важливий нюанс: наявність ледь не в кожного з тих, у кого є доступ до ув'язненої, своїх особистих чи вузькокорпоративних інтересів. Тож будь-які директиви Тимошенко можуть просто «загубитися» чи принаймні бути викривлені, а перевірити це практично неможливо. Тиждень знає про випадки, коли під час розгляду спірних питань частина депутатів від «Батьківщини» вимагали на засіданнях фракції оприлюднити «справжню» позицію лідерки, бо не довіряли тим, хто говорив від її імені.

Однак навіть тоді, коли автентичність послання Юлії Володимирівни не підлягає сумніву, з його виконанням виникають проблеми. Найкрасномовніший приклад – її відозва до суспільства та опозиції, у якій вона закликає припинити акцію «Вставай, Україно!» й організувати загальнонаціональний круглий стіл за участю влади та опозиції, присвячений проблемам євроінтеграції. Нинішні очільники «Батьківщини» на лист майже не відреагували і вказівок лідерки не виконали. Невідомих широкій громадськості історій про те, як думку Тимошенко щодо важливих питань ігнорували або як про рішення соратників вона дізнавалася постфактум, за два роки назбиралося чимало: голосування 2011-го опозиційних сил

за закон про вибори до ВР, який у результаті 2012-го зіграв проти них, заміна керівника фракції «Батьківщина» минулого парламентського скликання Івана Кириленка на Андрія Кожем'якіна, затвердження партійних списків на кампанію-2012 тощо. «Гніву Тимошенко мало хто боїться, вона десь там, коли вийде і чи вийде, ніхто не знає. Так багато хто думає, – пояснює ***Тижню*** один із лояльних до екс-прем'єрки депутатів. – Життя політичне триває, треба думати про себе». Процес об'єднання «Батьківщини» та «Фронту змін» ставить перед Тимошенко нові виклики. З огляду на поточні тенденції після повернення на волю (навіть умовного – **див. стор. 12**) вона може стати «генералом без армії» – контроль над рідною партією до того часу захоплять партнери-фронтовики. Ця тенденція проглядається одразу після згаданого об'єднання.

Утім, навіть поза активною політикою Тимошенко лишається одним із найпопулярніших політиків країни. За результатами опитувань, які проводить Центр Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи», її президентський рейтинг протягом останніх двох років коливається в межах 12–16% – це більше, ніж у будь-кого з нинішньої опозиційної трійки лідерів. Очевидно, саме стільки й становить «ядерний» електорат Юлії Володимирівни. Та у випадку звільнення рейтинг ЮВТ неодмінно зросте в рази завдяки її стійким прихильникам, які зараз не вірять у такий сценарій, тому готові підтримати на президентських перегонах когось із нинішніх опозиційних діячів, або ж тим, хто ще не визначився, за кого голосуватиме на наступних виборах глави держави. А таких зараз, за різними соціологічними опитуваннями, близько 20%, і більшість із них, на думку соціологів, становить саме протестний електорат. Юлію Володимирівну, вочевидь, багато з них сприйматиме як «жертву режиму, котра не зламалася». Тож потенційно президентський рейтинг Тимошенко як лідера опозиції значно вищий, ніж Януковича (17,2% у травні, за даними Центру Разумкова та Фонду «Демократичні ініціативи»), і це без урахування внутрішньоопозиційних консультацій щодо єдиного кандидата.

Тож не дивно, що Янукович і К° своїми діями дотепер не приховували: вони бояться навіть ув'язненої екс-прем'єрки. Два минулі роки можновладці (з-поміж них виокремлюються насамперед перший заступник генпрокурора Ренат Кузьмін і нинішній міністр закордонних справ Леонід Кожара) присвятили тотальній її дискредитації як в Україні, так і за кордоном. Утім, можна впевнено стверджувати, що піар-стратегія Банкової зазнала тут цілковитого провалу, попри десятки телеефірів та сотні публікацій у провладних ЗМІ, безліч акцій та зустрічей емісарів влади з високопосадовцями із Заходу, на яких розповідали про «Юльку-крадійку» та «Юльку-вбивцю». Навіть на Півдні та Сході України, в областях, де підтримка ЮВТ і її ВО «Батьківщина» на виборах була найменшою і в різні часи коливалася в межах 6–35%, понад 60% громадян не вірять у версію керівництва країни, що вона причетна до вбивства Євгена Щербаня (соцопитування Київського міжнародного інституту соціології в березні цього року). Загалом по Україні таких аж 76%.

PR-поразка на Заході ще очевидніша. Спроби переконати європейців у тому, що екс-прем'єрка сидить законно, а вибіркового правосуддя в Україні немає, ні до чого не привели. Захід вперто та послідовно (навіть впертіше, ніж українські опозиціонери) наголошував на політичному характері справи Тимошенко. Зрештою, євроінтеграційний процес України нині звівся до формули «Угода про асоціацію дорівнює свободі Тимошенко» (з деякими, звісно, умовностями).

Саме через непоступливість Заходу в питанні звільнення ЮВТ вона може сподіватися на своє визволення ще до закінчення семирічного терміну ув'язнення. Зокрема, за інформацією ***Тижня***, посланці з Європи ведуть переговори з українською владою про можливість її від'їзду на лікування до Німеччини. Джерела повідомляють, що з високою ймовірністю вони можуть завершитися на користь Тимошенко в найближчі місяць-два **(див. стор. 12)** – саме напередодні Вільнюського саміту, на якому заплановано підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Якщо це станеться і Юлія Володимирівна опиниться на волі, хоч і умовній, свобода комунікації та сучасні засоби зв'язку почнуть перетворювати її з політичного символу на дієвого політика навіть у статусі політеміграната.

Якою буде «нова Тимошенко», спрогнозувати зараз майже неможливо. Джерела ***Тижня*** з найближчого оточення екс-прем'єрки розповідають, що останнім часом вона потерпає від нападів депресії, спричинених, зокрема, аж надто декоративною боротьбою соратників за її звільнення. Крім того, зважаючи на думки, які їй вдалося донести на свободу, можна зробити висновок, що риторика Юлії Володимирівни стала поміркованішою та конструктивнішою. Достатньо порівняти її позицію у відкритих листах, написаних у різні часові проміжки перебування за ґратами. «Вони злодії, карткові шулери...», – писала Тимошенко влітку 2012-го, а менше ніж за рік запропонувала сісти з цими самими «шулерами» за один стіл для обговорення спільних проблем. Однак, цілком можливо, їй необхідно зараз продемонструвати, що вона стоїть над сутичкою і хоче всіх примирити, а насправді лишилася такою самою різкою, безкомпромісною та категоричною, як і була.

МОЖЛИВО, СИТУАЦІЯ СКЛАДАЄТЬСЯ ТАК, ЩО ТИМОШЕНКО НЕОБХІДНО ЗАРАЗ ПРОДЕМОНСТРУВАТИ, ЩО ВОНА СТОЇТЬ НАД СУТИЧКОЮ І ХОЧЕ ВСІХ ПРИМИРИТИ

В екзиль

Попри страх Януковича перед Тимошенко, яка, вочевидь, залишається в його розумінні основним політичним конкурентом, він може погодитися відпустити її на лікування до Німеччини. У такий спосіб влада, з одного боку, суттєво підвищить шанси підписати Угоду про асоціацію з Євросоюзом, а з другого – може ускладнити життя опозиції

МІСІЯ ЗДІЙСНЕННА? Зусилля європейців стосовно виїзду Тимошенко на лікування до Німеччини можуть дати позитивний результат лише коли Янукович вирішить, що користі від цього йому буде не менше, ніж загроз

Автор:
Мілан Лєліч

Перспектива звільнення Юлії Тимошенко із-за ґрат донедавна видавалася нереальною, особливо з огляду на нові кримінальні справи з дедалі серйознішими звинуваченнями та масштабною кампанією з її дискредитації. Однак, схоже, позиція Януковича та його найближчого оточення змінилася після того, як вони вирахували, що підписання Угоди про асоціацію з ЄС (сам факт підписання, а не зміст документа) буде на цьому етапі вигідний їм із погляду вузькокорпоративних інтересів. А оскільки європейці в «питанні Тимошенко» виявилися непоступливими (звільнення експрем'єра плюс виконання ще кількох умов у обмін на Угоду), то на Банковій і в «Межигір'ї» вирішили піти на компроміс. Вочевидь, має значення й бажання української влади дістати від європейців згоду на укладення домовленості малою кров'ю: відпустити Тимошенко на лікування простіше, аніж проводити системні демократичні перетворення в країні, тим більше жодної зацікавленості, знову ж таки в сенсі своїх вузькокорпоративних інтересів, у цих реформах режим Януковича не має. Водночас на Банковій, як бачиться, вже готують запобіжники, аби завадити Тимошенко серйозно впливати на українську політику з-за кордону, а повернутися в неї і поготів.

Так чи так, але, схоже, саме Заходові належить головна заслуга в тому, що процес визволення політв'язня № 1 зрушив із мертвої точки. Внутрішній тиск на владу (блокування трибуни Верховної Ради, протестні акції під Качанівською колонією) був радше комічним, аніж дієвим, що у приватних розмовах визнають і самі опозиціонери.

Однак звільнення Юлії Володимирівни (у формі мандрівки на лікування до Німеччини; про інше наразі не йдеться) – процес нелегкий і тривалий. По-перше, треба створити складний, з огляду на безпрецедентність, механізм переїзду ув'язненої громадянки України за кордон і визначити її правовий статус. По-друге, офіційний Київ хоче дістати від німців певні політичні гарантії, зокрема щодо неучасті Тимошенко в активному політичному житті та обмеження її прав на вільне пересування й комунікацію із соратниками (до речі, саме зараз у закордонних ЗМІ з'явилася інформація про те, що однією з «цинічних вимог» офіційного Києва у переговорах щодо звільнення Тимошенко була сплата нею компенсації «за збитки державі, завдані газовими контрактами з Росією», обсягом 1,5 млрд грн, щоб максимально обмежити фінансові можливості її політичної сили напередодні президентських виборів). Певно, саме пошукові таких гарантій насамперед і присвячені численні зустрічі Кокса та Квасневського з Тимошенко й українськими можновладцями, візит посла США Джона Тефта до харківської лікарні та зустріч міністра закордонних справ ФРН Ґідо Вестервелле з Віктором Януковичем.

Зрештою, має місце й суто психологічний фактор. За інформацією низки джерел, процес звільнення Тимошенко тимчасово зупинився через її небажання особисто просити президента про виїзд на лікування за кордон, чого той начебто категорично вимагає.

Якщо ці нюанси якось уладнаються й колишня очільниця Кабміну таки поїде до берлінської клініки Charité, то обов'язково виникне інше пи-

ФОТО: PHL

тання: що буде після її одужання? Як поведеться німецька влада, котра не раз наголошувала на політичному характері кримінальних справ проти Тимошенко? Невже Німеччина так просто поверне екс-прем'єра в руки українських пенітенціаріїв?

Більшість співрозмовників ***Тижня*** – українські та європейські депутати, високопосадовці, дипломати – переконані: якщо Юлія Володимирівна таки поїде до ФРН, то, вилікувавшись, попросить там політичного притулку, який їй, швидше за все, буде надано. Таким чином, екс-прем'єр здобуде свободу пересування й комунікації як мінімум на теренах цієї країни і стане політичним біженцем №1 у Європі. Але чи дасть їй це змогу більше, аніж зараз, впливати на політичне життя в Україні, – спірне питання. Вітчизняна політеміграція новітніх часів особливо себе не проявляє. Водночас Юлія Тимошенко – персона значно помітнішого масштабу, ніж, наприклад, Валерій Іващенко чи Андрій Шкіль. Тож попсувати нерви нинішній владі ЮВТ зможе. Але не більше.

Від головної загрози – перспективи її участі в президентських виборах 2015-го – влада себе надійно убезпечить. Чинне законодавство містить суперечність між нормою Конституції, де відсутнє застереження щодо заборони засудженій особі балотуватись у президенти, й положенням профільного закону про вибори, де таке обмеження існує (до речі, за чутками, саме за визнання цього факту поплатився своєю посадою екс-голова Центрвиборчкому Володимир Шаповал). Оскільки влада має в ЦВК переконливу більшість, Тимошенко можна буде просто не зареєструвати кандидатом. Або ж потрібне Банковій заборонне роз'яснення видасть лояльний Конституційний Суд.

Режим в обмін на звільнення Юлії Володимирівни, цілком імовірно, дістане добро Євросоюзу на укладення Угоди про асоціацію. Як підтвердили ***Тижню*** не пов'язані між собою джерела в європейських інституціях та посольствах, для багатьох країн – членів ЄС дилема «підписувати чи не підписувати» звелася суто до питання Тимошенко. Інші вимоги Брюсселя відійшли на другий план. Представниця одного із західних посольств у Києві у неофіційній розмові відверто визнала: українське питання зараз аж ніяк не на першому місці в порядку денному європейців, бо вони мають важливіші проблеми, ніж детально розбиратися в стані справ із демократією в нашій державі, тож вирішення справи Тимошенко стало для них чи не єдиним реальним індикатором. І на нереформування правосуддя чи, наприклад, виборчого законодавства європейці готові заплющити очі, тим більше якщо Верховна Рада восени нарешті ухвалить низку так званих євроінтеграційних законів і призначить вибори у проблемних округах.

За інформацією ***Тижня***, є ще одна причина, чому режим схиляється до думки відпустити Юлію Тимошенко на лікування за кордон. Три останні роки показали, що стратеги з Банкової звикли вбивати відразу кількох зайців одним пострілом. Тож, звільнивши ув'язнену, можновладці розраховують не лише підписати Угоду про асоціацію, а й внести додаткове сум'яття в опозиційний табір. Іще до Вільнюського саміту перші наслідки переїзду Тимошенко в Німеччину може відчути на собі ВО «Батьківщина», яке зараз проходить непростий та болісний процес об'єднання із «Фронтом змін». Внутрішній конфлікт між «фронтовиками» й «старою білосерцевою гвардією» тліє, а звільнення ЮВТ може лише підкинути дров. Частина «старих» переконана, що після переїзду Тимошенко до Німеччини комунікація з нею покращиться, а вона сама нарешті зможе висловити своє справжнє ставлення до внутрішньопартійних процесів. І не факт, кажуть «старогвардійці», що воно буде таким самим компліментарним до Яценюка, як у листах, які екс-прем'єр йому надсилає з харківської лікарні. Парадоксальним чином Тимошенко, опинившись у Берліні, зможе краще розуміти стан справ у своїй партії, ніж залишаючись у Харкові. Свободи дій після переїзду в неї також, очевидно, додасться. «Стара гвардія» переважно настроєна рішуче й чекає лише команди лідера.

ДЛЯ БАГАТЬОХ КРАЇН ЄС ДИЛЕМА «ПІДПИСУВАТИ ЧИ НЕ ПІДПИСУВАТИ УГОДУ» ЗВЕЛАСЯ СУТО ДО ПИТАННЯ ТИМОШЕНКО

Окремі «старі бютівці», особливо після чергових внутрішньофракційних конфліктів, зізнавалися ***Тижню***, що від відкритої війни із «фронтовиками» їх утримує лише перебування Тимошенко в неволі. «Хай тільки Юля виїде... Тоді ми свої обов'язки вважатимемо виконаними й нинішнього керівництва фракції вже не терпітимемо», – заявив один із найбільших радикалів.

У будь-якому разі після переїзду Тимошенко до Німеччини на полі опозиції з'явиться (чи, точніше, на нього повернеться) ще один потужний гравець. І шанси на порозуміння серед лідерів опозиції, які вже зараз ведуть майже неприховану боротьбу між собою, можуть стати ще меншими. Напередодні президентських виборів оточенню Януковича, якого не сприймає абсолютна більшість українців, це тільки й потрібно.

Природний відбір

У владному конгломераті розпочався очікуваний процес витіснення слабших

Автор:
Мілан Лєліч

Ректор Національного університету Державної податкової служби України Петро Мельник став першою в історії країни високопоставленою особою, якій обрано такий запобіжний захід, як домашній арешт (почав діяти після набрання чинності новим Кримінально-процесуальним кодексом). Нагадаємо, наприкінці липня Мельника затримали працівники Головного управління внутрішньої безпеки Міністерства доходів і зборів спільно з ГУБОЗ МВС за підозрою в отриманні хабара **(див. *Тиждень*, № 31/2013)**. Згідно з рішенням суду регіонал перебуватиме під домашнім арештом до 27 вересня. Днями його виписали з лікарні, куди він ліг одразу після спілкування з правоохоронцями.

ТИПОВИЙ «МІСЦЕВИЙ КНЯЗЬОК»

Петро Мельник – типовий представник когорти «місцевих князьків». В Ірпені, що під Києвом, де міститься податковий виш, він уже майже 20 років поводиться, ніби у своїй вотчині. Фактично приватизувавши університет, ректор із зарплатою тільки 201 тис. грн на рік (згідно з декларацією за 2011-й) розгорнув тут бурхливу діяльність, зокрема будівельну. Так, лише згідно з тією самою декларацією, опублікованою на сайті ЦВК, на той час ще в депутата-регіонала Мельника на банківському рахунку було 14,3 млн грн, а серед нерухомого майна квартира (205 м²) і п'ять будинків (площа найменшого – 160 м², найбільшого – 664 м²). У власності членів його сім'ї значилися ще один будинок і три квартири (площа найбільшої – 279 м²). У журналістських розслідуваннях ірпінський податковий виш не раз фігурував як такий, у якому беруть чи не найбільший хабар за вступ (водночас очолюваний Мельником заклад вважався одним із найпривабливіших з погляду швидкого відбивання витрачених на навчання коштів). Періодично навколо університету виникали скандали з держзакупівлями. Так, найбільшого резонансу набула схема закупівлі квартир для викладачів в Ірпені 2011 року. Для цього, за даними Вісника держзакупівель, з бюджету було виділено 7,78 млн грн. У підсумку будинок зводила фірма Олени Мельник, рідної сестри ректора. Незважаючи на те що квартири в ньому призначалися викладачам, як пишуть ЗМІ, Мельники видали його за готель для гостей Євро-2012 з подобовою вартістю номера €200–300. У підсумку підрядчик начебто тричі заробив на одному будинку: на спорудженні за ціною, що нібито в 2,5 раза вища від ринкової, на використанні об'єкта як готелю і, як повідомляли ЗМІ, на «подяках» від викладачів, які згодом отримали довгоочікуване житло. Нещодавно керівникам Національного університету ДПС України було висунуто звинувачення в нецільовому використанні 10 млн грн, виділених вишу урядом за програмою підготовки до Євро-2012.

Як і личить «місцевому князькові», Мельник обзавівся зв'язками у владі. Зокрема, з 1990-х його патронував Азаров. Вочевидь, вони зійшлися на податковій тематиці: нинішній прем'єр у ті часи очолював ДПА, а Петро Володимирович – навчальний заклад, який готував для Миколи Яновича майбутніх підлеглих. Мельник завжди намагався бути якомога ближче до влади і прислужитися їй. Тож не дивно, що під час президентських виборів 2004 року відкрито агітував студентів свого вишу (з погрозами) голосувати за Віктора Януковича. Його службу оцінили: 2006-го він потрапив до Верховної Ради за списками Партії регіонів. Щоправда, на минулих перегонах ризикнув піти в парламент як кандидат-мажоритарник від влади у рідному окрузі, але програв – не допоміг навіть шалений адмінресурс.

Як істинний «місцевий князьок» Мельник вирізнявся хамською поведінкою. Зокрема, ще будучи нардепом, «прославився» на всю країну, коли на виборах мера в Обухові, що під Києвом, намагався силою виштовхати з дільниці депутата від НУ – НС Ірину Геращенко, яка спостерігала за їх перебігом. За її словами, Мельник почав спілкування з нею із фрази: «Що ви тут робите? Пристойні жінки в цей час уже вдома з чоловіками сплять»...

Петро Володимирович належав до «важковаговиків», утримувався на посаді ректора незалежно від зміни президентів, прем'єрів та керівників ДПСУ,

ФОТО: УНІАН

Мельника після поразки у мажоритарному окрузі в Ірпені вже не було. І, схоже, він уже зрозумів, що програв. Написав заяву про звільнення з посади в університеті, на його місце вже призначено в. о. ректора. Так чи інакше, а електронний браслет на нозі – це краще, ніж кайданки на руках, а жити під арештом у квартирі в самому центрі столиці, на Інститутській, куди комфортніше, ніж у Лук'янівському СІЗО.

Якщо ця версія правдива, вона чудово ілюструє якість кадрової політики в Україні Януковича: щоб обійняти високу посаду, потрібно лише сплачувати певну суму грошей у правильну кишеню та особливо «не висовуватися» (останнє правило Мельник, вочевидь, порушив).

КОЛИ ВСЕРЕДИНІ ВЛАДИ ОХОЧИХ ОТРИМАТИ ПРИВАБЛИВІ АКТИВИ ДЕДАЛІ БІЛЬШЕ, А САМИХ ОБ'ЄКТІВ УСЕ МЕНШЕ, ВІЙНА МІЖ «СВОЇМИ» НЕМИНУЧА

хоча за помаранчевої влади було кілька невдалих спроб його усунути.

Але цього разу, схоже, за нього взялися серйозно. Формальним приводом для затримання Мельника стали два хабарі на загальну суму 120 тис. грн за вступ до вишу двох абітурієнтів. Під час операції в його службовому кабінеті було виявлено ще $30 тис.

«ІДУ, ЩОБ НЕ ЗАВАЖАТИ...»

За останні кілька днів кримінальна справа за звинуваченням Петра Мельника в хабарництві обросла багатьма версіями, чутками, гіпотезами та коментарями. У тому, що ректора «замовили», сумнівів немає. Адже, попри те що за ним роками тягнеться шлейф звинувачень у корупції (і значно масштабніших, аніж отримання хабара від абітурієнта), абсолютно очевидно, що «своїх» регіонали не здають. А Мельник донедавна був стовідсотково «своїм». Дуже схоже на те, що його справа – це черговий виток внутрішньовидової боротьби у владному конгломераті, де сильніші та організованіші поволі витісняють слабших і розпорошеніших.

Згідно з найпоширенішою та найаргументованішою версією, за справою стоїть міністр доходів і зборів, чільний представник сімейної команди «молодореформаторів» Олександр Клименко. Згаданий податковий виш є відомчим навчальним закладом Міндоходів. Тож Клименко цілком міг вважати «своїм» цей досить привабливий з огляду на наявні активи та можливості об'єкт. Він начебто запропонував ректорові добровільно поступитися владою в університеті, який для Петра Володимировича став частиною життя. «Сім'ю Мельник дістав своєю» пихатістю і «крисятництвом», – розповідає джерело ***Тижня***. – Знайшлася людина, яка взяла на себе не менші фінансові зобов'язання, ніж були в нього, і яка не показуватиме всім своїм виглядом, що вона найрозумніша». Однак, схоже, на відміну від більшості олігархів районного масштабу Мельник вирішив не домовлятися «по-хорошому» і боронити свої володіння, покладаючись на зв'язки в партії влади, але прогадав. Жоден регіонал не прийшов до суду підтримати його, хоча він як депутат Верховної Ради трьох скликань, безумовно, встиг налагодити персональні дружні стосунки з багатьма впливовими біло-синіми. А депутатської недоторканності в

ТІСНО

Наїзд на Мельника цілком потрапляє в русло поточної внутрішньовидової боротьби всередині влади. Ця історія дуже показова та симптоматична – відтепер належність до ПР, чималий партійний стаж і хороші зв'язки не дають гарантій навіть особистої недоторканності, тим більше якщо «об'єкт атаки» не має депутатського значка (якби Мельник був депутатом, ситуація розвивалася б інакше). Можливо, організатори цієї справи й хотіли принагідно показати, хто в «хаті господар». У ситуації, коли всередині влади і в колі наближених до неї охочих отримати привабливі активи дедалі більше, а самих об'єктів усе менше, війна між «своїми» неминуча. Ця справа може забезпечити владі й іміджеві бонуси. Так, перед Заходом історія з Мельником буде подана як взірець відсутності в Україні вибіркового правосуддя, коли на лаву підсудних потрапляють не лише опозиціонери, а й цілком «свої». Спікери Партії регіонів уже почали розвивати цю тему.

Посол Великої Британії в Україні

Саймон Сміт:

«Прогресивна асоціація з ЄС, із його стандартами та практиками буде надзвичайно корисна Україні й допоможе їй розкрити свій потенціал»

Спілкувалася
Ганна Трегуб

Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії як член Великої вісімки й інших економічних та політичних організацій є одним із ключових гравців і учасників прийняття рішень не лише на рівні ЄС, а й на глобальній арені. Лондон у питанні підписання Угоди про асоціацію з Україною на листопадовому саміті Східного партнерства у Вільнюсі має одну із ключових позицій поряд із Берліном та Парижем. У розмові з ***Тижнем*** британський посол в Україні Саймон Сміт розповів, на що може розраховувати наша держава у Вільнюсі і що їй іще потрібно зробити.

У. Т.: Як ви оцінюєте ситуацію в Україні і який політичний імідж має наша держава в очах британців? Наскільки серйозно сприймає Лондон наміри Києва щодо наближення до ЄС?

– У Великій Британії є загальна й поінформована громадськість. Гадаю, кожна з цих груп сприймає політику України по-своєму. Більша частина першої, очевидно, має дещо штучне уявлення: може пригадувати фотографії депутатів, які б'ються в парламенті, й асоціювати їх із країною. А щодо поінформованої громадськості, то вона переконана: політика в Україні – досить конфронтаційна й агресивна справа. Наскільки мені відомо, на думку цих людей, жодна з партій у Верховній Раді досі не прийняла результатів виборів, що відбулись у жовтні 2012 року. З погляду осіб, які звикли до британської політики, схожі підсумки голосування могли бути і в Сполученому Королівстві й, хоча політсилам вони не подобалися б, їхні представники вже виробили б конструктивний і прагматичний підхід до ситуації, що склалася. Було б добре, якби українські публічні діячі трохи менше конфронтували і трохи більше досягали консенсусу в справді важливих питаннях, наприклад щодо успішних відносин із ЄС.

Є чимало свідчень того, що дедалі більша частина українського політичного істеблішменту справді дуже серйозно сприймає відносини з об'єднаною Європою. Як мені бачиться, чимало людей зосередились на цій справі, усвідомивши, що листопадовий саміт у Вільнюсі – дуже важлива подія і що обом сторонам слід зробити все можливе для максимізації шансів його успішності. В останні два-три місяці Україна не раз здійснювала такі спроби: скажімо, продемонструвала, що в деяких моментах судова й інституційна реформи зрушують із місця, а також що влада готова розглянути важливі перетворення таких інституцій, як Генеральна прокуратура. Було звільнено Юрія Луценка, це також важливий крок на тлі занепокоєння європейських партнерів вибірковим правосуддям. Гадаю, нинішня ситуація в Україні свідчить про серйозне прагнення її уряду забезпечити успішність Вільнюського саміту в листопаді.

У. Т.: Декотрі з країн Євросоюзу вже заявили, що готові підтримати підписання Угоди про асоціацію з Україною. А яка офіційна позиція Лондона?

– Я був присутній на травневій зустрічі очільника британського МЗС Вільяма Гейґа з його українським колегою Леонідом Кожарою в Лондоні. Тоді наш міністр фактично підсумував незмінну позицію держави: для листопадового саміту у Вільнюсі реалістичними є два варіанти розвитку подій. Цілком можливо, ближче до листопада ми побачимо: зробленого й досягнутого Україною замало, аби переконати європейських лідерів підписати цей документ. Однак якщо динаміка змін в останні місяці перед самітом буде позитивною і ми помітимо прогрес у питаннях, які найбільше турбують ЄС, то в листопаді лідери країн Євросоюзу скажуть, що Київ просувається у правильному напрямку, і можуть зважитися на наступний крок у відносинах між ЄС та Україною.

У тривалій перспективі Лондон, звісно, хотів би підписання Угоди. Ми вже бачили, як ЄС може спонукати уряди до позитивних змін. Нещодавні приклади: країни Центральної та Східної Європи, які вступили до ЄС 2004 року (Угорщина, Словаччина, Чехія, Польща, країни Балтії та ін). Можна простежити позитивний ефект Угоди про асоціацію та наступного вступу до ЄС. Якщо зазирнути трохи глибше в історію, можна побачити, як членство у Євросоюзі вплинуло на такі західноєвропейські країни, як Іспанія та Португалія, що позбулися кількадесятирічної військової диктатури лише за кілька років до вступу. Саме цей ефект трансформації пояснює нашу впевненість у тому, що прогресивна асоціація з ЄС, із його стандартами та практиками буде надзвичайно корисна Україні й допоможе їй розкрити свій потенціал. Участь у найбільшому в світі єдиному ринку Євросоюзу може дати істотний поштовх її економіці й змогу країні реалізу-

БІОГРАФІЧНА НОТА:
Саймон Сміт – британський дипломат, посол Великої Британії в Україні (від вересня 2012 року). Від 2007-го до серпня 2012-го – посол в Австрії і Постійний представник своєї країни в міжнародних організаціях у Відні. Розпочав кар'єру 1986 року в Департаменті дипломатичної служби Великої Британії, обіймав різноманітні посади, працюючи в Африканському, Європейському, Азійському й Тихоокеанському регіонах, а також у країнах СНД. Окрім Відня та Києва, представляв британські інтереси в Токіо та Москві.

вати свої можливості. Відповідно змінюються базові умови життя: люди живуть довше, дороги стають значно безпечнішими, поліпшується якість товарів і послуг тощо.

Тож ми справді сподіваємося, що так і станеться, хоча жодних гарантій немає. Наступні кілька місяців будуть визначальними: Київ має і далі вирішувати проблеми, які непокоять ЄС, щоб у листопаді європейські лідери мали високий рівень довіри до нього. «Довіра» – справді важливе слово, адже всі розуміють, що немає сенсу очікувати, ніби до 29 листопада буде змінено кожен аспект усіх тих питань, у яких лідери євроспільноти вимагають від України поступу. Потрібно переконати керівників європейських держав, що, підписавши документ 29 листопада, вони намітять нову віху у відносинах між ЄС та Україною. Йдеться про готовність до роботи й відповідних результатів. Тут довіра справді дуже важлива.

ПОТРІБНО ПЕРЕКОНАТИ ЛІДЕРІВ КРАЇН ЄС, ЩО, ПІДПИСАВШИ ДОКУМЕНТ У ВІЛЬНЮСІ, ВОНИ НАМІТЯТЬ НОВУ ВІХУ У ВІДНОСИНАХ З УКРАЇНОЮ

ФОТО: АНДРІЙ ЛОМАКІН

У. Т.: Юлія Тимошенко досі за ґратами, попри неодноразові заяви Брюсселя та членів Європарламенту про необхідність реформування судової системи й вирішення проблеми вибіркового судочинства на шляху України до ЄС. Наскільки важливий фактор екс-прем'єр-міністра, з погляду Лондона, для підписання й ратифікації Угоди про асоціацію?

– Справа Тимошенко важлива, бо це частина ширшої проблеми, відомої як питання вибіркового правосуддя. Ми вважаємо її становище одним із наслідків дії системи селективного використання права. Але ми стежимо, як судова система обходиться не лише з високопоставленими особами, а й зі звичайними громадянами чи представниками малого бізнесу. Ми занепокоєні тим, що чули від багатьох людей у вашій країні. За їхніми словами, йдучи до суду для захисту своїх інтересів, вони не впевнені, що знайдуть там справедливість. Саме тому Сполучене Королівство завжди зосереджувало увагу на необхідності такої інституційної реформи в Україні, в результаті якої незалежна судова система гарантувала б захист прав і свобод людей, а також посилила роль закону в житті громадян.

Із цього погляду нас дуже цікавлять заходи у вашій країні, спрямовані на боротьбу з корупцією, розвиток незалежного судівництва та шляхи реформування правоохоронних органів, зокрема Генеральної прокуратури. Остання також може діяти незалежно й бути гідною довіри людей, а не намагатися представляти дві різні гілки влади, як нині. Здається, що, з одного боку, ГПУ працює нині як виконавчий орган, а із другого – як правоохоронний. Але знову ж таки це лише частина цілої низки судових реформ; ми сподіваємося, що вони продовжаться і фундаментально вирішать проблему вибіркового судочинства. Гадаю, при правильному підході до

цих системних питань можна створити атмосферу, в якій люди, організації та підприємства в Україні будуть набагато успішніші. Знову постає питання створення умов, які допомогли б країні з таким величезним потенціалом реалізувати його в майбутньому.

У. Т.: Як британці оцінюють нинішній інвестиційний клімат України? У які сектори вітчизняної економіки вони готові вкладати гроші?

– Почнімо із другого запитання: варто згадати цьогорічне підписання масштабної угоди з Shell про видобуток сланцевого газу в Східній Україні та запуск цього важливого й неординарного проекту. Це приклад того, як британський інвестор оцінив потенціал нафтогазового сектору України й вирішив, що інвестувати варто. Іще один такий сектор – сільське господарство. В усьому світі визнано величезний потенціал вашої країни в аграрній сфері, і є безліч прикладів зацікавлення нею з боку інвесторів із Великої Британії. Варто згадати також фармацевтику та сектор інформаційних технологій, у яких теж активно задіяний британський капітал.

Однак, гадаю, бізнес-відносини між Сполученим Королівством та Україною, на жаль, досі малорозвинені, з огляду на розмір її території, кількість споживачів тощо. На мою думку, одна із причин цього – обережність британських інвесторів через тутешню ситуацію. Саме через занепокоєння проблемами з гарантуванням верховенства права, корупцією та непередбачуваністю бізнес-клімату британські підприємці вкладають в Україну порівняно небагато. Попри те, інвестори уважно стежитимуть за прогресом у подоланні таких проблем, як корупція та корпоративне рейдерство. Якщо вони справді побачать якісь зміни, це посилить довіру і принесе Україні більше інвестицій.

У цьому контексті згадаю ще одне. Нещодавно мав розмови з кількома доброчинними організаціями, які забезпечують Україну гуманітарною допомогою, і мене непокоїть, що вони зіткнулися з раптовими й невиправданими вимогами – припинити ввезення речей. Це справді негативні сигнали, їх надсилають об'єднанням, які прагнуть посприяти зміні життя людей в Україні.

ФОТО: АНДРІЙ ЛОМАКІН

Нам хотілося б, щоб були подолані бюрократичні перешкоди в усіх сферах співробітництва. Ми всі усвідомлюємо, що для нормального ведення бізнесу відповідно до низки чітко визначених законів слід забезпечити належне регулювання й контроль. Але для цього треба недвозначно прописати закони й чітко їх застосовувати, вони не повинні бути вразливими до перекручення на користь конкретних бізнес-інтересів через суди, які не мають достатньої незалежності, або корумповані схеми. Сподіваємося, що в різних сферах рівень довіри організацій та підприємств, які хочуть працювати в Україні, можна підвищити за допомогою реформування інституцій.

СПРАВА ТИМОШЕНКО ВАЖЛИВА, БО ЦЕ ЧАСТИНА ШИРШОЇ ПРОБЛЕМИ, ВІДОМОЇ ЯК ПИТАННЯ ВИБІРКОВОГО ПРАВОСУДДЯ

У. Т.: Після нещодавніх інцидентів за участю ісламістів британці роблять суворішою імміграційну політику. Чи означає це, що ваша держава стала більш закритою для світу й іноземців?

– Зовсім ні. Гадаю, як і багато інших країн світу, ми не збираємося раптом урізати чітку й перевірену міграційну політику. Звичайно, наш уряд хоче мати достатнє уявлення про те, хто прибуває до країни, хто виїжджає з неї тощо. Крім того, він хоче переконатися, що Велика Британія – це країна, відкрита до людей з інвестиціями або талантами. Ми відкриті для студентів, підприємств і осіб, які просто хочуть відвідати наші терени.

Звісно, в нас є бажання переконатися, що Велика Британія адекватно захищена від сучасних загроз. Але це лише частина нашої політики. Ми прагнемо бути країною, відкритою до світу. Безумовно, чимало гостей повинні пройти процедуру здобуття візи. Але в результаті 92% українців, які подали запит на неї торік, її дістали. Гадаю, саме в цьому й полягає доказ відкритості Сполученого Королівства. Маючи що запропонувати своїм гостям, ми хочемо, щоб нас і надалі не оминали іноземці – інвестори, студенти, туристи, які прагнуть подивитись на цікаві місця, музеї чи футбольні матчі. Ми дуже щасливі, що вони приїжджають і, поза сумнівом, не збираємося чинити перешкоди.

КРЕДИТИ
НА ВСЕ НЕОБХІДНЕ

готівкою

до **50 000** грн

до **30 000** грн **без поручителя**

0 800 500 546
(Безкоштовно зі стаціонарних телефонів у межах України)

www.kruss.kiev.ua

Отримати кредит ПРОСТО!

Банк Київська Русь

Ліцензія НБУ № 19 від 13.10.2011

Несправедливо принижені

Єврочиновники воліють використовувати Україну як запобіжник від Росії, але не бажають сприяти її справжній євроінтеграції, застосовуючи щодо українців суворий візовий режим з абсурдними вимогами

1 липня 2013 року набула чинності угода про спрощений порядок видачі віз низці категорій українських громадян для в'їзду на територію країн ЄС. Вітаючи такий крок, який, поза сумнівом, є позитивним і мав би сприяти формуванню нової критично мислячої еліти в Україні, водночас доводиться констатувати, що якихось кардинальних змін він не забезпечить.

Теоретично візова політика покликана виконувати роль фільтра міграційних потоків. Зокрема, стояти на перешкоді потраплянню на ту чи ту територію кримінальних та інших соціально небезпечних елементів, у такий спосіб зменшуючи ризики зростання злочинності й інших соціальних хвороб. Але при цьому тримаючи двері широко відчиненими для бізнесових, наукових, культурних, гуманітарних, туристичних та міжособистісних контактів між різними націями. Така «народна дипломатія» має зближувати сусідні народи, сприяти кращому взаєморозумінню між ними на рівні безпосередніх контактів. Тим часом у випадку видачі віз українцям до країн Шенгенської зони впродовж останніх років триває зворотна тенденція **(див. статтю на стор. 22)**. Цей надмірно ускладнений, а подекуди відверто брутальний процес часто провокує негативні емоції, образу, а відтак потенційне чи приховане відторгнення тих, хто, навпаки, міг би бути учасником українсько-європейського ментального зближення, пропускаючи його крізь себе й ретранслюючи на решту населення країни. З погляду українців візова практика щодо них є лицемірством: заявляючи про європейськість нашої держави, члени Євросоюзу й далі застосовують проти її громадян суворий візовий режим з абсурдними вимогами. Таким чином, складається враження, що єврочиновники насправді не бажають справжньої інтеграції України в Європу, а натомість воліють використовувати її як своєрідне прикриття від Росії.

Радикальна лібералізація відповідної політики ЄС щодо офіційного Києва є необхідною передумовою глибинних зрушень у нашій країні

Аналіз ***Тижня***, опитування на сайті ***Тиждень.ua*** та спостереження експертів засвідчують, що в багатьох посольствах і консульствах країн ЄС до українців – здобувачів віз зберігається ставлення як до людей другого сорту. Процедуру видачі дозволів обтяжують зайвими й абсолютно безглуздими вимогами, які до того ж місцеві працівники дипломатичних представництв трактують у найкращих традиціях радянських бюрократів. Окрім широкого переліку документів, які потрібні начебто для того, щоб підтвердити мету візиту до країни Шенгенської зони, необхідні додаткові, які мають засвідчити готовність громадянина України повернутися додому. Можливо, у самих посольствах і не здогадуються, що більшість цих вимог абсолютно неефективна з погляду покладених на них завдань, і не тільки через неадекватність, а й через те, що українці вимушені їх обходити, вдаючись до дрібних маніпуляцій. Наприклад, вимога до заявника на візу мати на картці певну суму коштів, вочевидь, має на меті підтвердити платоспроможність мандрівника, тобто фактично те, що він не жебракуватиме в Європі або що не їде туди шукати роботу. Однак цей запобіжник абсолютно не діє: ті, в кого немає необхідної суми, позичають її, кладуть на рахунок, показують довідку в посольстві, знімають гроші, віддають кредиторові.

Так чи так, усі ці вимоги й додаткові документи сильно ускладнюють життя мандрівникам, потенційно збільшують витрати здобувачів віз, зокрема й на корупційну складову. Це стосується як хабарів за отримання «папірців» в українських державних установах та організаціях, так

і використання послуг структур, які пропонують вирішити питання з видачею віз у посольствах європейських країн без будь-якого персонального контакту, однак за солідну суму.

Іншою складовою «особливого» візового режиму для українців є проблеми під час перетину кордону, які часто виникають лише тому, що вони українці, а отже, заслуговують на особливо прискіпливу увагу.

Європейців, звісно, можна зрозуміти: у країнах ЄС проблеми із кризою мультикультуралізму, високі показники безробіття, неконтрольована міграція. Тож бодай на якомусь прикладі треба демонструвати візову принциповість. Із погляду геополітики Україна для цього варіант найвдаліший. Це не Туреччина, де стрімко зростає вплив Ердогана в регіоні, й тим більше не Росія з гоноровим лідером, який до того ж пильно стежить, щоб Київ не дістав якихось більших поблажок від Європи, ніж Москва. Але чи саме українці є основним чинником цих проблем, щоб розставляти штучні бар'єри для їхньої мобільності? Навіть ті з них, які осідають у країнах ЄС, а не просто тимчасово відвідують їх із різною метою (а таких очевидна більшість), значно краще інтегруються й адаптуються до культури країн перебування, аніж іммігранти з багатьох інших держав, бо ж ментальність наших співвітчизників переважно європейська. Не є вони й лідерами за кількістю скоєних злочинів у європейських країнах.

Єврочиновники мають зрозуміти, що представники організованої злочинності чи потенційні заробітчани-нелегали ладні будуть уперто долати всі перепони, не шкодуючи свого часу й грошей, або ж вдаватимуться до корупційно-тіньових схем, щоб потрапити на територію ЄС. Водночас надмірності шенгенської бюрократії демотивують найосвіченішу частину українського соціуму часто відвідувати Європу. Тож будучи представниками бізнесових, наукових, журналістських кіл, студентами, вони не зможуть повною мірою виконати ту важливу роль у рецепції європейського світогляду, його популяризації в Україні, яку мали б. Те саме стосується і презентації образу українця в європейських країнах, котрий, як наслідок, обмежуватиметься викривленим стереотипом нелегала-заробітчанина.

Невиправдано сувора європейська візова бюрократія блокує ліфти для формування контреліти в Україні – альтернативу нинішнім пострадянським клептократам, які ніколи не підуть на проєвропейськи спрямовані реформи в державі, оскільки це позбавить їх нинішніх можливостей для швидкого збагачення. Адже що більша кількість людей з України відвідає країни ЄС і пізнає відмінний від пострадянських реалій досвід, то швидше сформується критична суспільна маса українців для здійснення реальних проєвропейських перетворень у країні. Для цього якраз і необхідне подолання інтелектуальної залізної завіси й перешкод у комунікаціях між представниками освічених суспільних верств у державах ЄС та Україні.

Урешті, досвід понад двох десятиліть пострадянської історії нашої держави із совковими елітами засвідчив, що по-справжньому перезавантажити її здатна лише нова генерація. Більш як півстолітня радянізація, яка супроводжувалася викоріненням української ідентичності із притаманними їй європейськими цінностями (індивідуальність, приватна ініціатива та інстинкт власника), досить сильно травмувала психологію цілих поколінь. Наслідком тривалого відчуження від зовнішнього світу в радянський час (залізна завіса) стала немобільність і ментальна закритість суспільства. Навіть нині, за даними соціологічних опитувань, 77% українців не були жодного разу за кордоном, а ті, що бували, здебільшого виїжджали тільки до пострадянських країн **(див. *Тиждень*, № 32/2012)**. Як наслідок – більшості громадян важко порівняти пострадянські реалії з європейськими, а отже, збагнути потребу й цінність змін, а це, своєю чергою, мінімізує суспільну підтримку проведення будь-яких реформ у країні.

Що більше українців відчують різницю між рівнем життя й цінностями в країнах ЄС та на пострадянських теренах, то швидше сформується критична маса людей, зацікавлених у зміні наявного статус-кво та проведенні проєвропейськи орієнтованих реформ. Від здатності ЄС та Заходу підтримати становлення нової генерації українців, активізацію контактів ширших верств вітчизняного суспільства з європейським залежатиме темп внутрішніх трансформацій в Україні, які насправді потрібні не лише їй, а і Європі, адже від цього безпосередньо залежать стабільність регіону та перспективи органічного, а не штучного розширення ЄС. Якщо режим Януковича утримається й після 2015 року, зворотні процеси, запущені за останні три роки, можуть зайти надто далеко. Якщо вся Україна, принаймні ментально, не стане найближчим часом частиною європейської цивілізації, під боком Європи з'явиться ще одна Білорусь, але ще більше світоглядно й політично русифікована. Для ЄС це означатиме появу нових потужних геополітичних та гуманітарних викликів. Інтеграційну ініціативу в Євросоюзу вже давно готовий перехопити авторитарний російський режим, який не приховує прагнення до гуманітарного та ціннісного протистояння Сходу й Заходу.

Візова політика в її нинішньому вигляді й далі ускладнюватиме подолання негативних наслідків укорінення в багатьох українцях російсько-радянської ментальності, залишатиметься основною перешкодою на шляху демократичних та ринкових трансформацій в Україні, стримуватиме розвиток громадянського суспільства й повноцінне повернення української нації до Європи

Без дієвого механізму розвитку найактивніших верств українського суспільства у загальноєвропейському контексті не відбуватиметься їхнього перетворення на європеїзаторів. Відкриття українцям доступу до безвізового пересування (не працевлаштування!) й надання підтримки спеціальним програмам навчання нашої молоді в Європі – це, можливо, найбільша допомога, яку ЄС на цьому етапі може надати українському суспільству, щоб воно виховало нову генерацію, яка почуватиметься не частиною пострадянського простору, а європейцями. А це неможливо без скасування візового режиму для українців: не чиновників, а насамперед студентів, журналістів, науковців, представників малого й середнього бізнесу. Звичайно, можна посилатися на проблеми з виконанням нинішньою вітчизняною владою плану з лібералізації візової політики, однак державам ЄС уже варто було б навчитися розмежовувати тимчасовий авторитарний режим і проєвропейську більшість українського суспільства.

Продовження теми на стор. 22–27

Кафкіанські замки Шенгену

Як надмірності візової бюрократії демотивують найбільш проєвропейськи налаштовану частину українського соціуму пізнавати відмінний від пострадянських реалій досвід

Автор:
Жанна Безп'ятчук

«Ви не повинні нарікати на те, що маєте отримувати шенгенську візу, доки не запроваджено безвізового режиму між Україною та ЄС, але ви маєте повне право скаржитися на умови цієї процедури», – таким чином колись відреагував один французький колега на розповідь про те, як у Києві треба стояти кілька годин на морозі під Посольством Чехії, щоб здобути відповідний дозвіл. Він за все своє життя не стояв у жодній такій черзі й навіть відмовився від поїздки до Росії тільки тому, що треба було подавати на візу. Цей епізод демонструє, що в сприйнятті візового режиму між Україною та країнами ЄС лежить чимала прірва, адже перша постійно перебуває в статусі пасивного прохача, тоді як другі займають позицію суворого контролю без урахування місцевої специфіки.

Чотири типи візової практики

За підсумками громадського моніторингу «Візова політика країн ЄС в Україні» ГО «Європа без бар'єрів» (станом на 2012 рік)

- «Дружня» консульська практика
- «Нейтральна» візова практика
- «Контрастна»
- «Проблемна»

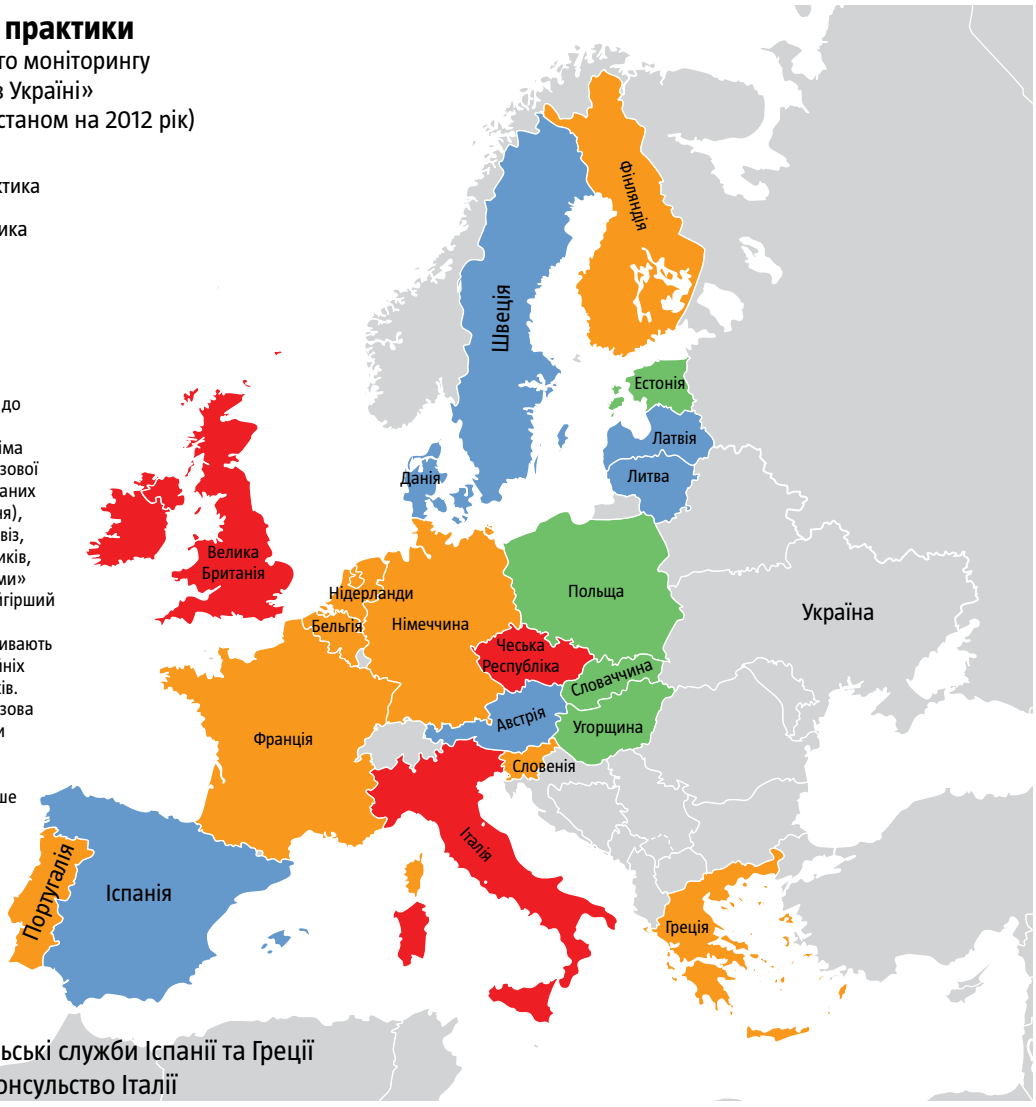

Автори дослідження пояснюють, що консульські служби, які потрапляють до категорії «дружніх», демонструють найкращий сукупний результат за всіма змістовно важливими складовими візової практики: якісні характеристики виданих документів (термін дії та перебування), кількість відмов, виданих безплатно віз, документів, які вимагаються в заявників, тривалість процедури. «Проблемними» вважають консульства, які мають найгірший сукупний результат за названими параметрами. «Нейтральними» називають такі, де відсутнє наближення до крайніх (найкращих чи найгірших) показників. «Контрастна», тобто суперечлива, візова практика фіксується у випадках, коли плюси в одних елементах компенсуються мінусами в інших. Прикладом є Франція, яка найшвидше обробляє візові заявки, відмовляє зрідка, але при цьому вимагає від заявників найбільшу кількість документів.

Лідери прогресу: консульські служби Іспанії та Греції
Лідери занепокоєння: консульство Італії

Нелегка й подекуди принизлива процедура здобуття візи демотивує найдинамічнішу і найбільш проєвропейськи налаштовану частину українського соціуму – журналістів, студентів, аспірантів, людей творчих професій, громадських активістів – подорожувати й пізнавати відмінний від пострадянських реалій досвід. Вони мають доводити представникам посольств і консульств, що не є потенційними нелегалами із країни, трактованої як європейське дно.

ВИМОГИ ДЛЯ ГАЛОЧКИ

Нині є фактично чотири джерела права, норми яких регулюють видачу шенгенських віз українцям. До Угоди про їх спрощення оформлення для громадян України й Візового кодексу ЄС доплюсовуються шенгенське право та внутрішні інструкції посольств і консульств. Оформлення «перепусток» до Шенгену для українців супроводжується двома типами «папірців»: уніфікованим переліком обов'язкових документів для підтвердження мети поїздки, з яким можна ознайомитися на сайтах посольств та консульських установ, а також списком додаткових, які засвідчують готовність нашого співвітчизника повернутися додому. Вони фактично мають надати гарантії його/її безпечності для країни перебування й відповідно повернення. Саме в цій частині й виникають абсурднодратівливі історії про те, як від українців вимагають надавати несподівано дивні чи вкрай проблематичні з погляду наших реалій документи. Мало хто обізнаний із тонкощами шенгенської бюрократії, а саме вони є ключовими для розуміння проблем, що їх мають українці при оформленні віз.

Просте експрес-опитування тих, хто подавав на «шенгенки», виявляє, що є формальності, яких дотримуються українці, але вони реально нічого не гарантують, не підтверджують і нікого ні від чого не убезпечують. Однак займають час і можуть потребувати додаткових витрат. Типовий приклад – вимога щодо банківського рахунку з певною сумою грошей на ньому під час туристичних подорожей. Українці в цій ситуації зазвичай діють за двома схемами: або кладуть готівку на картку перед подачею на візу, а після розгляду документів знімають її з рахунку, або просять виступити фінансовими «донорами» рідних чи знайомих, а після здійснення операції повертають їм гроші. Вони так чинять не тому, що є хитрунами й патологічними фальшувальниками. По-перше, вітчизняна економіка дуже далека від тих масштабів переведення всіх приватних розрахунків у безготівкову форму, яких досягли в країнах ЄС; по-друге, офіційний дохід на особу в Україні вдесятеро менший, ніж середній по Євросоюзу. І наші земляки вимушені прикрашати цю реальність в очах консульських працівників на тиждень, на два, доки потрібно виконувати формальні шенгенські вимоги, щоб потім усе одно повернутися до неї неприкрашеної.

Іще один показовий приклад – вимога членства у Національній спілці журналістів України від медійників, що подають документи на отримання багаторазової шенгенської візи. За цією логікою від літераторів при оформленні віз треба було б вимагати підтвердження членства у Спілці письменників України, від режисерів – у Спілці кінематографістів. Журналісти, незалежно від наявності мотивації та готовності брати участь у роботі НСЖУ, яка наразі є не органом захисту їхніх прав, а радянським рудиментом, вимушені туди вступати, лише щоб отримати візу для поїздки у відрядження. Чимало опитаних ***Тижнем*** колег зізналися, що стали членами спілки, сплативши відповідні внески, виключно задля оформлення мультивізи. Цікавий факт: свого часу посольство Німеччини не дало багаторазової візи Юрієві Луканову, на той момент голові Київської незалежної медіа-профспілки, який мав відбути до цієї країни разом із делегацією своєї організації для обміну досвідом на урядове запрошення. Доти він не раз уже бував у Німеччині й отримував багаторазову шенгенську візу. Журналісту й голові медіа-профспілки дозволили в'їзд на кілька місяців, зглянувшись на те, що після мандрівки до ФРН

Середня та максимальна кількість додаткових документів в консульствах на візу (Київ та регіони)

	Середня	Максимум
Польща	4	10
Болгарія	4	10
Німеччина	5	10
Словенія	6	9
Фінляндія	6	9
Румунія	6	10
Бельгія	6	11
Угорщина	6	11
Литва	6	12
Естонія	6	13
Швеція	6	14
Латвія	7	11
Данія	7	12
Чехія	7	12
Словаччина	7	13
Австрія	7	14
Нідерланди	7	15
Іспанія	8	15
Греція	8	16
Португалія	9	12
Італія	9	14
Велика Британія	9	14
Франція	9	15

За підсумками громадського моніторингу «Візова політика країн ЄС в Україні» ГО «Європа без бар'єрів»

він мав їхати на зйомки у Словаччину.

Деякі посольства та консульські установи країн ЄС вимагають від чотирьох до шести додаткових документів, деякі – від восьми до шістнадцяти. Візова бюрократія окремих держав виявляє готовність урахувати специфіку української дійсності, як-от існування чорних зарплат. Чиновники інших воліють не помічати реальності, апелюючи до формальних критеріїв та вимог, які узгоджуються лише з дійсністю їхніх країн. За оцінками експертів ГО «Європа без бар'єрів», більше розуміють українців і йдуть їм назустріч консульства країн-сусідів: Угорщини, Польщі, Словаччини. Формалістичніше ставляться бельгійці, голландці, німці, італійці, чехи й «нешенгенські» британці **(див. «Чотири типи візової практики»)**.

Одним із найжорсткіших бюрократичних прийомів вважають вимогу надати довідку з податкового органу, що підтверджував би дохід апліканта, вказаний у довідці з роботи. Так, посольство Німеччини зажадало цього фіскального документа від одного львівського журналіста, що мав їхати туди висвітлювати боксерський поєдинок. Тобто українцям створюють ситуацію, коли вони не дістають ексклюзивної інформації з місць подій від своїх медійників, бо останніх туди можуть не пустити з формальних причин, на які ті не мають безпосереднього впливу. Таку саму довідку консульські працівники ФРН можуть вимагати й від батьків, що хочуть відвідати своїх дітей, які навчаються чи стажуються в цій країні. З огляду на умови улаштування на роботу багатьох наших співвітчизників, така «додаткова» вимога може поставити хрест на їхній подачі на шенгенську візу. Чому українців, що чесно працюють на своїх роботах і дотримуються всіх законів, яких тільки реально дотримуватися в нашій дійсності, позбавляють права відвідати своїх дітей? Питання, що звучало б сьогодні абсурдно для італійців, французів, британців, поляків, словаків.

Тиждень уже писав **(див. № 4/2013)** про абсурдну історію, що сталась у консульстві Чехії з українським підприємцем, який, маючи легальний бізнес у ЧР, вирішив відправити туди на навчання 17-річну доньку. Попри те, що чоловік виконав усі вимоги й заплатив понад €6 тис. авансу Карловому університету, дівчині відмовили в студентській візі, мотивуючи це тим, що під час співбесіди майбутня студентка продемонструвала погану обізнаність у чеських реаліях. «Людина, досвідчена у спілкуванні з консульством, звернулася б до Тамари, Наташі чи Насті, які крутяться навколо нього, просячи за візу близько €500–750, і сталося б диво. Донечка дістала б дозвіл на в'їзд», – іронізував у своїй статті автор ***Тижня***, Ян Чех. Справді, чи не біля кожного посольства й консульства крутяться такого роду «Тамари», що пропонують свою недешеву допомогу в оформленні візи чи в разі відмови в омріяній «перепустці» до Шенгену. Їхня присутність не робить честі працівникам консульств і посольств, які нерідко висувають українцям завищені вимоги.

Серед останніх є і зовсім екзотичні, як-от нотаріально завірене підтвердження чоловіком того, що він фінансуватиме поїздку дружини, навіть коли обоє їдуть разом і коли шлюб юридично оформлений. Підстава для цієї вимоги – що подружжя використовуватиме один і той самий рахунок, оформлений на чоловіка. ***Тижню*** відомий такий випадок при оформленні шенгенських віз у посольстві Нідерландів. Отже, громадянин має підтвердити, що не лише він, а й дружина користатиметься з його коштів. Чи не логічно, що коли існує сім'я, то в неї є і спільний бюджет? Формальною передумовою для таких вимог може бути те, що апліканти не отримували досі шенгенських віз чи принаймні мають новий закордонний паспорт, де їх іще не було проставлено.

«Консульства підштовхують людей до вироблення окремих документів. Якщо щось не відповідає дійсності, українців звинувачують у гріхах, – коментує проблему Ірина Сушко,

У 2012 році одноосібне лідерство за кількістю виданих довгострокових багаторазових віз зберігала Угорщина

(58,1%)

терміном дії понад півроку, включаючи рекордні

22,5%

терміном 365+, тобто переважно на два, три і п'ять років). Її рекордний показник сформований здебільшого завдяки особливій візовій політиці у двох консульствах, що на Закарпатті (Ужгород, Берегове), зорієнтованих значною мірою на місцеву угорську етнічну спільноту

Лідерами за «найдовшою» категорією віз 365+ окрім Угорщини

(22,5%)

є Естонія

(15,0%)

та Німеччина

(10,3%)

Довгострокові візи терміном дії понад шість місяців найрідше видають консульства Данії, Греції, Фінляндії, Іспанії та Словенії.

ЕКСПЕРТИЗА

Ірина Сушко, керівник ГО «Європа без бар'єрів»:

– З одного боку, можна говорити про певні позитивні зрушення у візовій політиці, передусім у загальній кількості виданих віз, зокрема безкоштовних та багаторазових. Крім того, поменшало відмов – на сьогодні їх приблизно 3%. Але це тільки офіційна загальна статистика, тоді як ми у своєму рейтингу беремо до уваги ще й багато інших показників, наприклад співвідношення кількості виданих багаторазових і довгострокових віз, термін обробки документів на візу, умови їх подання: тобто чи можуть люди подавати в кілька місць (консульські відділи, візові відділи посольств), адже у візових центрах є обов'язкова плата за обробку документів тощо. Із погляду всіх цих чинників є дуже багато моментів, які потрібно терміново удосконалювати. Тож якщо для обраних прошарків за три роки ситуація трохи поліпшилася, то для звичайних людей не змінилось абсолютно нічого.

Якщо говорити про конкретні країни, то просто порівнювати їх у звичайному кількісному еквіваленті не дуже коректно, адже часто негативні параметри компенсуються якимись позитивними й навпаки. Тому ми воліємо говорити про певні країни в плані конкретних проблем – необґрунтованості відмов, непрозорості процесу обробки документів тощо. Та все-таки найскладнішою ситуація наразі залишається з італійським консульством. Непроста вона і з британським, яке, хоч і видає тільки багаторазові візи, що є, безумовно, позитивним чинником, зате в нього дуже непрозора схема обробки документів, і люди просто не знають, до кого звертатися в разі відмови. Ще в цьому контексті варто згадати Нідерланди.

На мій погляд, візові проблеми здебільшого виникають із державами, що ментально далекі від України й не хочуть вдаватись у подробиці нашої організаційно-адміністративної культури. Дуже часто вони можуть вимагати документи, які нічого не підтверджують, або змушують претендентів на візи вдаватися до фальсифікацій. Водночас сусіди – Польща, Словаччина, Угорщина, а також країни Балтії – краще розуміють нашу ситуацію, тому їхня поведінка щодо українського заявника більш дружня.

Опитування сайта *Тиждень.ua*
Чи відчули ви спрощення візового режиму з ЄС?

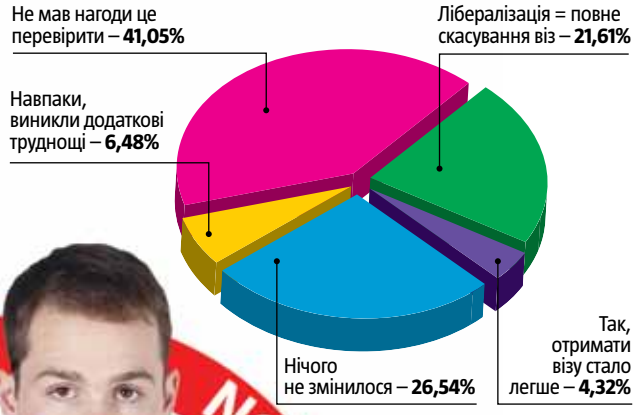

керівник ГО «Європа без бар'єрів». – Немає сенсу вимагати тих документів, які не можуть гарантувати безпеку й готовність залишитись у країнах Євросоюзу. Скажімо, в туристів іноді просять не лише підтвердження бронювання готелів, а й програми екскурсій, програми перебування. Це не той документ, що дає гарантії безпеки особи й допомагає консулові оцінити, чи може людина потенційно залишитись на території ЄС».

НЕСПОДІВАНКИ НА КОРДОНІ

Окрім фактично двох переліків документів – на підтвердження мети й готовності повернутися, є також два етапи шенгенського бюрократично-візового сита. Перший людина проходить, власне, у стінах посольства чи консульської установи країни ЄС, а другий – при перетині кордону. І ось на цьому другому можуть виникнути «несподіванки».

Так, із короткотерміновою шенгенською візою в паспорті аспірант-політолог Національної академії наук України їхав до своєї дівчини, що навчається в Угорщині, електричкою з Чопа. Угорські прикордонники зажадали від нього документа, який підтверджував би, що він має де жити на території їхньої країни. Затримання, стрес, погроза відправити назад, термінові повідомлення додому про потребу в іще одному запрошенні – ось такий сценарій, котрого (як можна спостерігати, скажімо, на українсько-польському кордоні) справжні контрабандисти можуть успішно уникати. «Ніде не було написано, що при перетині кордону потрібно мати при собі нотаріально завірену копію чи оригінал документа, що підтверджував би моє місце проживання в Угорщині. Цю перевірку робили вибірково, – розповідає *Тижню* хлопець. – Я називаю це соціальною дискримінацією: якщо подорожуєш літаком – ти престижна людина, якщо електричкою, то на тебе зовсім поіншому дивляться». Певно, угорські прикордонники погано обізнані з тим, що PhD-студенти в країнах ЄС теж подорожують дешевшими видами транспорту, що цільова аудиторія для перевірок, професійні спекулянти й дрібні контрабандисти, належить до зовсім іншої вікової та соціальної групи українського населення, ніж аспіранти НАНУ. Саме собою зрозуміло, що під час оформлення віз хлопець надав усі потрібні документи. Отож, як мінімум, українців потрібно ще на етапі видачі візи в самих посольствах належним чином інформувати про те, що вони мають возити при собі всі запрошення, всі підтвердження місць проживання і бронювань.

Найбільше віз у 2012 році українцям видала Польща:

66,8%

багаторазових, із них дві третини (43,2% загальної кількості) є довго- та середньостроковими

У дещо схожу історію, але із сумним фіналом потрапив і студент Дмитро, якого з ЄС депортували. Отримавши в консульстві Польщі мультивізу категорії С строком на 90 днів для відвідин хрещеного, юнак разом із батьком заїхав до нього, а через день вирушив далі на відпочинок до Іспанії. «Коли перетнули німецький кордон, нас зупинили, перевірили документи – і почалося, – пригадує він «пригоди» біля Герліца. – Розпитували, куди їдемо, з якою метою. Дійшло до такого: я підтверджував курсовою з ноутбука, що є студентом Університету культури, а не їду, щоб заробити гроші й лишитися нелегалом». Відпочинок в Іспанії був головною метою подорожі Дмитра, проте він навіть не здогадувався, що отримана в консульстві Польщі шенгенка не дасть йому можливості цю поїздку здійснити. «У суді мені пояснили: «На нашу думку, ви зловживаєте візою, зробили польську, щоб потрапити до Іспанії. Вам слід було б провести на території Польщі бодай 70–80% часу».

ЩО РОБИТИ

З огляду на бюрократичні хащі візового режиму, постає логічне запитання: чи може гро-

мадянин посилатися на Угоду про спрощене оформлення як нормативно-правовий акт прямої дії, який є джерелом прав, коли, на його думку, ці права були порушені? Експерти кажуть, що все залежатиме від спроможності адвоката обґрунтувати позицію позивача. Крім того, показово, що порядок оскарження рішень у видачі шенгенських віз може бути нереалістичним і недоступним для українців. Так, у червні 2010-го посольство Італії відмовило аспірантці Києво-Могилянської академії Ганні Протасовій у візі для поїздки на щодворічну наукову конференцію Euroscience Open Forum. У ній, до речі, брали участь нобелівські лауреати. Формальна причина відмови – «недостовірність інформації, наданої стосовно мети та умов перебування в країні». Невідомо, чи перевіряли працівники консульського відділу робочу електронну пошту тими днями, але лист від самого голови ЕОГ Раймона Зельца з підтвердженням мети поїздки українським аспірантам не допоміг. Тоді представники посольства, а згодом і самого МЗС Італії, до якого звернулась дівчина, вказали на єдино можливу процедуру оскарження рішення – через італійський суд Лаціо, де її інтереси мав би представляти лише акредитований італійський адвокат.

«Атмосфера політичних відносин між ЄС і третіми країнами, ситуація з демократією та правами людини у відповідних країнах є чутливим для ЄС чинником, який, проте, не впливає суттєво на рівень ліберальності чи, навпаки, суворості візової політики. Про це чітко свідчить ситуація з позитивною динамікою видачі віз країнами ЄС у Росії, Білорусі та Китаї», – підсумовують автори громадського моніторингу за 2012 рік «Візова політика країн ЄС в Україні» ГО «Європа без бар'єрів», зазначаючи, що ліберальніші підходи до видачі віз у Росії та Білорусі деякими країнами ЄС в Україні «сприймають як прояв подвійних стандартів». Автори дослідження прогнозують, що найближчими роками «лібералізація/скасування візових режимів залишатиметься непопулярною політикою в державах Євросоюзу, тож успіх дальших зусиль залежить від систематичної роботи з цільовими групами, які формують громадську думку в країнах ЄС і впливають на політичні рішення». Отож надалі все залежатиме від готовності повертатися обличчям до українського суспільства тих, хто міг би підтримати його в найкращих намірах та устремліннях.

Найбільше безплатних віз зафіксовано в консульських установах Словаччини (46,7%), Естонії (45%), Італії (44,6%), Чехії (41,4%), Болгарії (39,2%), Австрії (38,3%), Німеччини (37,9%), Бельгії та Латвії (35%). Найменше – Фінляндії, Данії та Литви.

Найчастішою причиною відмови у візі є некомплектний пакет документів, на другому місці – нетипові причини, що стосуються, наприклад, наданої недостовірної інформації або якоїсь невизначеної підозри з боку консульства щодо заявника. Часто відмови взагалі не пояснюють, а папірець, який вкладають у паспорт заявника, не дає зрозумілої відповіді.

Символічна динаміка лояльності

Серед п'яти країн, де оформлюють найбільшу кількість шенгенських віз, Україна має один із найменших приростів їх видачі, а за відсотком відмов значно поступається Росії та Білорусі

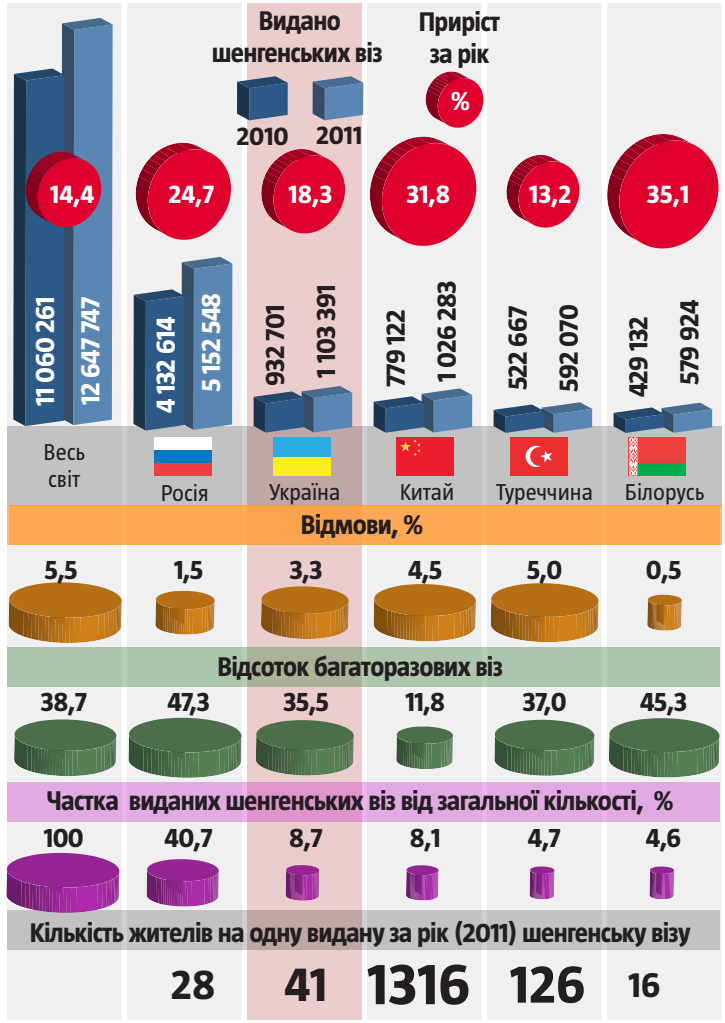

Станом на 2011-й Україна зберігала другу позицію у світі за абсолютною кількістю виданих шенгенських віз. Утім, порівняно із 2007–2008 роками, дистанція між нею та Китаєм, що посів третю сходинку, невпинно меншала. Водночас РФ доплюсовувала більш як 1 млн віз щороку впродовж 2010–2011 років, і, як наслідок, у 2011-му росіяни отримали понад 40% усіх шенгенських віз у світі (ще 2009-го цей показник не сягав і 30%).

Цікавий контекст візової статистики вимальовується при спробі обрахунку «густоти» видачі віз – тобто з'ясування кількості населення, на яку припадає одна шенгенська віза. За цим параметром безперечним лідером лишається Білорусь (1 віза на 16 осіб), що випереджає Росію (1 віза на 28 осіб) майже вдвічі, а Україну (1 віза на 41 особу) замалим не втричі.

За підсумками громадського моніторингу «Візова політика країн ЄС в Україні» ГО «Європа без бар'єрів»

Dura lex

Автор:
Юрій Макаров

Обіцяв друзям про це не писати. Тому що це не подія загальнонаціонального значення. І взагалі не подія. Але редакція наполягає, бо проблема стосується не мене одного, такого пофігіста, а й сотень колег і десятків тисяч «простих» українців – не журналістів, не дипломатів, не митців, не публічних осіб, а звичайних, цілком беззахисних (хіба в когось залишились ілюзії?) громадян. До того ж отримав запрошення на круглий стіл – щось про «План дій із візової лібералізації Україна – ЄС» (цитата: «Питання для обговорення: як Україна виконує завдання з візової лібералізації? Результати другої хвилі громадського моніторингу») – і це мене остаточно розлютило. Гаразд, розповім, а ви робіть висновки.

Із місяць тому компанія BMW влаштувала презентацію нової концепції комп'ютерного сервісу своїх автівок. Мене запросили під Мюнхен на висвітлення одноденної події – туди й назад. Як годиться, пішов у консульство й, оскільки інколи виникає потреба в терміновому відрядженні – не так часто, як колись і як хотілося б, але трапляється, – заповнив заяву на багаторазову річну візу. В день отримання документів мені телефонує пані з консульства Німеччини й підкреслено чемно, навіть шанобливо, я сказав би, просить негайно, до 11-ї ранку підвезти... членський квиток Національної спілки журналістів. Інакше, каже, без цього підтвердження, із самою лише редакційною прес-картою вони будуть змушені поставити мені одноразову візу на два дні. У перекладі з німецької: не довів ти, що журналіст.

До спілки я вступив «на зорі туманної юності», року так 1985-го, тоді вона ще називалася «Союз журналистов СССР», але, коли не так давно в мене виникла фантазія поновити членство (і, додам, заплатити внески за звітний період), відповідальний працівник цієї організації (до речі, знайомий і колишній співробітник) бігав від мене цілий тиждень, ховався, не брав слухавки. Може, чимось мій світлий образ його налякав? У результаті експрес-опитування з'ясувалося, що серед моїх колег у радіусі двох редакцій в НСЖУ перебувають одиниці. Решта – так, несортові.

Я вже не кажу, що за останні років 15 безліч разів бував учасником різних заходів посольства Німеччини, куди мене кликали напевне не як тусовщика, а саме як журналіста, що запрошував на ефір, брав інтерв'ю в гостей та працівників цієї поважної установи теж не злічити, скільки... Тобто простий дзвінок, мейл чи факс із консульського відділу до пресового в межах однієї інстанції... Гаразд, не вимагаймо від чиновника неможливого, але логіка?! Перед представниками країни, яка дала світові Канта, Ґеґеля і Фреґе поставлено простеньке логічне завданнячко: німецька компанія запрошує у прес-тур медійника. Або посольство має сумніви у тому, що він справді журналіст, і тоді логічно перекриває йому кисень (бо якого біса йому там робити?), або логічно визнає очевидний факт, і... тоді навіщо зайва довідка?

Є СИЛА-СИЛЕННА ЛЮДЕЙ, ДЛЯ ЯКИХ ФОРМАЛЬНІ ЗАЧІПКИ З БОКУ ОФІЦІЙНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ ЦИВІЛІЗОВАНИХ КРАЇН – СЕРЙОЗНА ПРОБЛЕМА, ЯКА РУЙНУЄ ПЛАНИ, ПРОСТО ПСУЄ ЖИТТЯ

Я не стільки казився, скільки реготав із цієї колізії. Але ж є сила-силенна людей, для яких формальні зачіпки з боку офіційних представництв цивілізованих країн (і Німеччина в цьому списку далеко не остання) – серйозна проблема, яка руйнує плани, домовленості, угоди, просто псує життя. Під бла-бла-бла про «лібералізацію».

Щоправда, існує протилежний порядок, я спостерігаю його щодня, а разом зі мною 45 із половиною мільйонів українців. Припустімо, мене доводить до сказу правило, яким керується єврочиновник і яке склав інший, але... це Правило! Воно працює, може, не ідеально, може, його є спосіб якось обійти (ніхто не без гріха, корупція трапляється навіть у найрозвиненіших країнах), зрештою, його можна оскаржити, вдосконалити, скасувати – через суд, через парламент, через пресу, через акції протесту. А є ще Світ-Без-Правил, де можна безкарно сфальшувати результати виборів на одній дільниці чи в масштабах країни; де можна приїхати з рушницею на поле, щоб зібрати врожай, який посадив не ти, а люди з чинними документами власності на земельний пай; де заради того, щоб урятувати ментів-ґвалтівників, швиденько організовують нічне засідання суду; де інші судді відпускають шахраїв і кидають за ґрати невинних, яких під тортурами змусили підписати зізнання інші менти... Звісно, бажано було б досягти якогось компромісу між двома крайнощами, але світ недосконалий, і якщо обирати з двох порядків, вгадайте, що я оберу...

Коли гіганти гальмують

Найдраматичніший і найбільш вибуховий в історії період зростання економіки добігає кінця

Цього року на країни, що розвиваються, за даними Міжнародного валютного фонду (МВФ), уперше припаде понад половина світового ВВП за купівельною спроможністю. У 1990-му це була менш ніж третина набагато скромнішого обсягу валового внутрішнього продукту. У 2003–2011-му частка країн, що розвиваються, у світовому виробництві додавала більш ніж один відсотковий пункт за рік **(див. «Безпрецедентне зростання»)**. Винятково швидка динаміка, яка спостерігалася у світі за ці два десятиліття, позначила наймасштабнішу в сучасній історії економічну трансформацію. Певно, це вже ніколи не повториться.

За даними нещодавнього дослідження Арвінда Субраманьяна й Мартіна Кеслера з Інституту міжнародної економіки Петерсона (Вашингтон, США), від 1960 року до кінця 1990-х лише 30% країн, що розвиваються (для яких наявна статистика), збільшили виробництво на особу швидше, ніж Америка, здійснивши так зване зростання навздогін. Стрибок був дещо в'ялим: різниця зменшувалася лише на 1,5% за рік. Одначе від кінця 1990-х тенденції змінилися: 73% країн, що розвиваються, змогли обігнати Сполучені Штати із середніми річними темпами 3,3%. Почасти це пояснювалося сповільненням зростання в Америці, але насамперед причиною було інше.

Безпрецедентне зростання

Частка країн, що розвиваються, у світовому ВВП*

Зміни порівняно з минулим роком у відсоткових пунктах

% від цілого

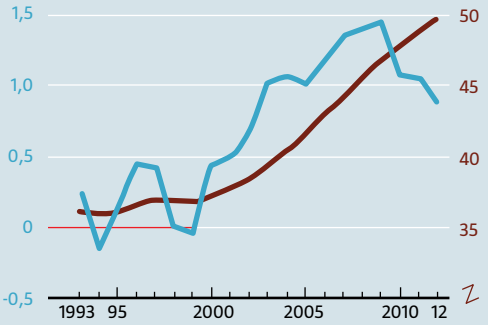

*За паритетом купівельної спроможності

За даними МВФ

Найпомітніше зростання спостерігалося в чотирьох найбільших країнах, що розвиваються: Бразилії, Росії, Індії та Китаї, які економіст банку Goldman Sachs Джим О'Ніл охрестив у 2001 році абревіатурою БРІК. Динаміка цих країн різна і з різних причин. Але вони виділяються як обсягами економік (за купівельною спроможністю були єдиними державами з понад $1 трлн ВВП за межами «клубу багатих» ОЕСР), так і за темпами зростання **(див. «Ривок країн БРІК»)**. О'Ніл вважав, що за десятиліття вони стануть передовими економіками, навіть якщо не враховувати різниці в купівельній спромож-

Ривок країн БРІК

ВВП*, зміни порівняно з попереднім роком у %

*Оцінка за часткою ВВП за паритетом купівельної спроможності

За даними МВФ

ності, – і виявився правий. Сьогодні це чотири з десяти найбільших національних економік світу.

Помітне зростання країн, що розвиваються, загалом і групи БРІК зокрема спричинило багато змін у глобальній економіці, серед яких і негативні. Ціни на сировинні товари злетіли до небес, а затрати на виробництво й оплату праці впали. Бідності в усьому світі поменшало. Величезні економічні дисбаланси спричинили період фінансової нестабільності й заклали основи для глобальної кризи. Зростання обсягів і незмірно більша доступність робочої сили у країнах, що розвиваються, відіграли роль у стагнації заробітної плати й зростанні нерівності доходів у багатих країнах.

Зміщення в бік економік, що розвиваються, триватиме й далі. Але найбурхливіша його фаза, здається, близька до краю. В усіх країнах БРІК темпи зростання впали. Структура його теж зазнає зміни, і в новому режимі воно матиме менше прямого впливу на решту світу. Ймовірність того, що в близькому майбутньому інші нерозвинені країни досягнуть у своєму розвитку масштабу недавнього зростання економік БРІК, низька: в них немає такого потенціалу для ривка, який мала ця четвірка в 1990-х і 2000-х. Поступ групи БРІК змінив решту світової економіки так, що вона нейтралізує всі руйнівні наслідки схожих проривів у майбутньому. Ці новоявлені гіганти ростимуть іще далі, але земля від їхніх кроків уже не двигтітиме як колись.

ВЕЛИКЕ ПОВЕРНЕННЯ

Ера країн БРІК почалася на присмерку століття, впродовж якого рівень життя в різних країнах світу став дуже відмінним. До кінця XIX століття економіка США обігнала китайську і стала найбільшою на планеті. До 1992 року КНР та Індія, у яких проживало 38% населення Землі, виробляли тільки 7% усіх товарів у світі, тоді як на шість багатих країн, де мешкало лише 12% її людності, припадала половина обсягу планетарного виробництва. У 1890 році середньостатистичний американець був приблизно вшестеро заможніший за середньостатистичного індійця або китайця. На початку 1990-х він був багатший у 25 разів.

Після довгого запрягання китайці та індійці почали швидко поганяти. Розворот Піднебесної до економічної лібералізації та глобальних ринків почався у слушний момент із погляду політики, бізнесу й технології. Багаті держави не особливо переймалися питаннями глобалізації та дефіцитів поточного балансу. Америка Білла Клінтона, процвітаюча й самовпевнена, не надто боялася зростання китайської промисловості чи перенесення робочих місць до Індії. А технології та менеджерський інтелектуальний потенціал, необхідні для створення й підтримки складних виробничих ланцюгів, ставали незалежними. Це давало компаніям змогу працювати не просто за кордоном, а й на різних континентах.

ЗРОСТАННЯ ГРУПИ БРІК ЗМІНИЛО РЕШТУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТАК, ЩО НА ЙОГО ТЛІ БУДЬ-ЯКІ СХОЖІ ПРОРИВИ У МАЙБУТНЬОМУ МАТИМУТЬ БЛЯКЛИЙ І НЕПЕРЕКОНЛИВИЙ ВИГЛЯД

Зменшення витрат на транспортування й комунікації викликало явище, яке економіст Женевського вищого інституту Річард Болдвін назвав «другою хвилею» глобалізації (першою стала сама можливість забезпечувати споживачів однієї країни товарами з іншої). Із поширенням довших виробничих ланцюгів, що сполучили густонаселені регіони з населенням працездатного віку, яке швидко зростало, доступною виявилася величезна кількість дешевої нової робочої сили. За даними Глобального інституту Мак-Кінсі, від 1980 до 2010 року в розвинених економіках з'явилося близько 160 млн робочих місць поза аграрним сектором. У країнах, що розвиваються, – 900 млн.

ВИПУСТИТИ ДЖИНА З ПЛЯШКИ

Дешева робоча сила дала плоди: світова торгівля пішла вперед семимильними кроками. Експорт товарів у світі виріс від 16% глобального ВВП у середині 1990-х до 27% у 2008 році. Частка Китаю в планетарному експорті сягнула 11%, причому половина ВВП країни припадала на зовнішній сектор. Субраманьян і Кеслер вважають Китай першим «мегатрейдером» на міжнародній арені з часів розквіту Британської імперії.

Зростання торгівлі супроводжувалося примноженням попиту на сировинні товари, а Китай і країни-постачальники жадібно поглинали електроенергію та сировину: залізну руду, мідь і свинець **(див. «Зміни у світі»)**. Ціни підскочили, і це забезпечило легкі гроші країнам, що роз- »

Зміни у світі

Світова торгівля товарами у % світового ВВП

Індекс товарних цін журналу The Economist*, 1993=100

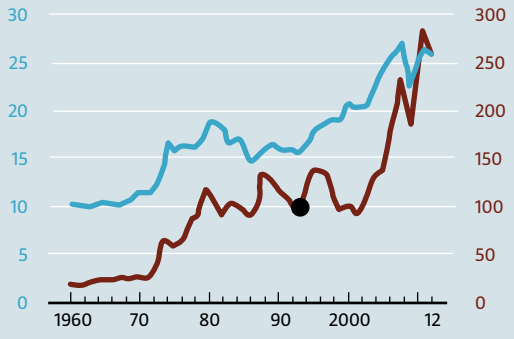

*Усі товари в $

За даними Світового банку, COT, The Economist

вивають, які виробляли сировину, тим самим спричинивши масштабний бум, який пішов на користь як членам БРІК – Росії та Бразилії, так і меншим державам, серед яких багато африканських.

Від 1993 до 2007-го середній темп економічного зростання в Китаї становив 10,5% щороку. Індія, яка менше залежала від торгівлі, спромоглася забезпечити відповідну динаміку на рівні 6,5%, що удвічі з надлишком перевищує середній темп зростання США. Спільна частка двох країн у світовому виробництві більш ніж подвоїлася і сягнула майже 16%. Швидко наростали глобальні фінансові дисбаланси. Від 1999 року розвинуті країни мали дефіцит поточного рахунку, який у 2006-му сягнув піка – майже 1,2% їхнього ВВП. Позитивне сальдо сукупного поточного балансу країн, що розвиваються, дійшло того ж таки року пікової позначки 4,9% валового внутрішнього продукту.

Валютні інтервенції призвели до сплеску експорту, він став більш некерованим із боку урядів. Після фінансових криз кінця 1990-х багато країн, що розвиваються, почали накопичувати доларові резерви для захисту від раптового відпливу іноземної валюти. Створення резервів допомогло їм утримувати обмінні курси нижчими й забезпечити відносно дешевий експорт. Особливо захоплювався формуванням валютних запасів Китай, який тепер має про чорний день $3,5 трлн, накопичених здебільшого після 2000 року. На всі країни БРІК припадає десь $4,6 трлн золотовалютних запасів.

Це збирання резервів стало фактором перенасичення глобальних заощаджень, внаслідок чого низькі відсоткові ставки посприяли зростанню запозичень державного і приватного секторів багатого світу. Дехто вважає, що маніпулювання валютою також пригнічувало споживання на ринках, що розвиваються, тож їхній експорт до великих розвинутих країн на зразок Америки не врівноважувався відповідним зростанням у споживанні імпортних товарів.

Утім, хоча ефект нещодавніх швидких змін відчуватиметься і в віддаленому майбутньому, самі зміни вже сповільнюються. Чимало ознак свідчать про те, що досягнуто поворотного пункту. Нові ринки й далі нарощуватимуть економічну вагу. Але темпи цього зростання сповільняться. Дні стрімкого злету БРІК уже позаду.

ГЛИБОКО ВДИХНІТЬ...

Частка країн, що розвиваються, у виробництві уже не збільшується так швидко, як у 2000-х. 2009-го її приріст становив майже півтора відсоткового пункту. Зараз він знову опустився нижче одного. Це відповідає разючому сповільненню темпів зростання країн БРІК. У 2007 році економіка Китаю розширювалася небувалими темпами – 14,2%. Індія демонструвала темп зростання 10,1%, Росія – 8,5%, а Бразилія – 6,1%. І ось тепер, 2013 року, за прогнозами МВФ, в Китаї динаміка становитиме лише 7,8%, в Індії – 5,6%, а в Росії та Бразилії – 2,5%.

Не дивно, що це означає менший внесок країн БРІК у глобальне зростання. У 2008 році на них припадали дві третини приросту світового ВВП. У 2011-му – половина, у 2012-му – трохи менше. МВФ прогнозує, що приблизно на цьому рівні вони залишатимуться ще п'ять років. За передбаченням Goldman Sachs, ґрунтованим на фундаментальному аналізі, частка країн БРІК і далі зменшуватиметься впродовж тривалого періоду. Інші економіки, що розвиваються, дещо компенсують це вповільнення. Проте від цих ринків не очікують стрибка, здатного відвернути загальне гальмування темпів глобального зростання **(див. «Пік пройдено?»)**.

Хоча серед них є і такі, що мають солідний потенціал для зростання. Goldman Sachs оприлюднив список «наступних 11» (N11), куди входять, зокрема, Бангладеш, Індонезія, Нігерія, Мексика й Туреччина. Але низка причин дає підстави вважати, що ця одинадцятка не матиме аж такого впливу, як БРІК.

Перша – ці країни менші. Сукупне населення «наступних 11» заледве перевищує 1,3 млрд осіб. Це менше за половину населення БРІК і лише трохи більше за людність Індії – члена четвірки з найбільшими перспективами зростання.

Друга – зараз N11 багатші, ніж БРІК на початку свого злету. На думку економістів, що більша різниця у ВВП на особу будь-якої країни порівняно з лідером, то швидше може зростати її економіка. Зважений за кількістю населення середній показник ВВП на особу в «наступних 11» уже становить 14% відповідного коефіцієнта у США. Коли члени БРІК починали своє сходження, у них цей показник дорівнював усього 7% американського ВВП. Саме тому високий потенціал для зростання зберігається в Індії, де стрімко збільшується населення і ця величина й досі становить лише 8%.

Річ не лише в N11. Світ загалом має менший потенціал, щоб наздогнати розвинуті країни, ніж раніше. Держави з найбільшою кількістю населення зараз не такі вже й бідні, а бідні – не такі вже й густонасе-

Пік пройдено?

Світовий ВВП, зміни порівняно з попереднім роком у %*

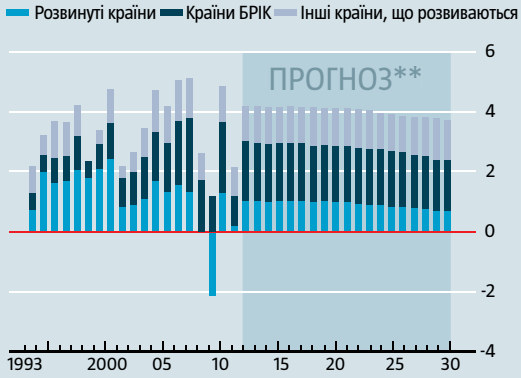

*За паритетом купівельної спроможності
**За довгостроковим економічного зростання

За даними Goldman Sachs

Від 1980 до 2010 року в передових державах з'явилося близько

160 млн

неаграрних робочих місць, а у країнах, що розвиваються, –

900 млн

За даними Глобального інституту МакКінсі

НОВІ РИНКИ Й ДАЛІ НАРОЩУВАТИМУТЬ ЕКОНОМІЧНУ ВАГУ, АЛЕ ТЕМПИ ЇХ ЗРОСТАННЯ СПОВІЛЬНЯТЬСЯ; ДНІ СТРІМКОГО ЗЛЕТУ ЧЕТВІРКИ ВЖЕ ПОЗАДУ

У міжнародному масштабі зростання невисокими темпами, можливо, спонукатиме лідерів держав посилити співпрацю й дасть новий поштовх лібералізації

лені. Через два десятки років інтенсивного зростання на чолі з країнами БРІК незаможних людей стало значно менше. 1993 року близько половини світу жило, маючи менш ніж 5% американського ВВП на особу, за даними аналізу статистики МВФ **(див. «Наздогаяти не так уже й багато»)**. У 2012 році рівень відсікання бідної половини світу пересунувся на 18%.

Третя причина, чому неможливо повторити результат БРІК, – сам розмах успіху. Світова економіка набагато масштабніша, ніж колись: удвічі більша в реальному обрахунку порівняно з 1992 роком (за даними МВФ). Це означає, що нові країни, які розвиваються, – БРІК, N11 чи всі разом – повинні продемонструвати вищий абсолютний приріст виробництва для забезпечення темпів економічного зростання на рівні 1990–2000 років.

Ту ж таки математику застосовують до ринків праці. Нове збільшення обсягів робочої сили віднині не зможе настільки легко змінити світову економіку. Той мільярд робочих місць, який, за оцінкою Глобального інституту МакКінсі, з'явився у 1980–2010 роках, підняв економіку на 115%. Якщо у світі від 2010 до 2040 року буде створено ще мільярд робочих місць, це означатиме збільшення зайнятості лише на 51%. Вражає, але не настільки.

ДОВЕДЕТЬСЯ ДУЖЕ ПОСТАРАТИСЯ

Те, як світова економіка відреагувала на підйом країн БРІК, зробило її менш уразливою до таких потрясінь у майбутньому. Ринки відгукнулися на різке підвищення попиту й цін на сировинні товари. Підприємства й домогосподарства економлять; бізнес та уряди країн поквапилися розробляти нові ресурси (що ми спостерігаємо нині на прикладі буму видобутку сланцевого газу й нафти в Північній Америці).

Пристосування валютних курсів зменшило дефіцити платіжних балансів. Китайський юань подорожчав відносно долара приблизно на 35% від 2005 року. Накопичення валютних резервів країнами, що розвиваються, зменшилося разом із дисбалансом поточних рахунків. Від 2011-го китайські золотовалютні резерви практично не змінилися. І справді, останніми роками відплив резервів – проблема деяких країн, що розвиваються.

Наздогаяти не так уже й багато

Сукупна частка світового населення і ВВП США на особу, % *

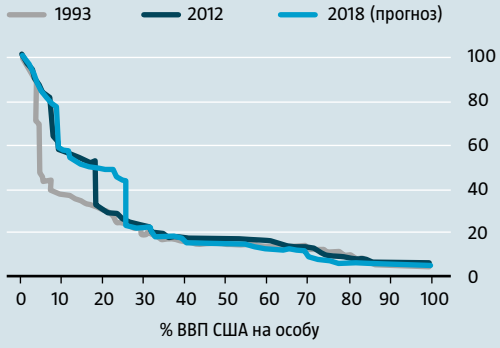

*За паритетом купівельної спроможності

За даними МВФ, The Economist

Мільярд

робочих місць, який, за оцінкою Глобального інституту МакКінсі, з'явився в неаграрному секторі від 1980 до 2010 року, підняв економіку на

115%

Сповільнення нових економічних гігантів тривожитиме насамперед мешканців тих держав, де зростання забезпечило вищий рівень життя й розпалило апетити до продовження цієї тенденції. Але такі зміни не обов'язково мають бути болючими. У Китаї загальне сповільнення динаміки може бути не страшним для працівників, якщо частка споживання в економіці збільшуватиметься швидше, ніж інвестиції. А от в Індії картина не така позитивна.

СПОВІЛЬНЕННЯ ДИНАМІКИ У ВЕЛИКИХ КРАЇНАХ БРІК МОЖЕ ЗАКІНЧИТИСЯ ТАКИМ ВНУТРІШНІМ НАПРУЖЕННЯМ, ЯКЕ ДЕРЖАВА ЗДАТНА ЗНЯТИ ЛИШЕ БОРЮЧИСЬ ІЗ ЗОВНІШНІМ ВОРОГОМ

Після 20 років швидкого зростання нові ринки з максимальною кількістю населення скористалися більшістю найлегших шляхів до процвітання

Приплив може справді підняти всі човни; зате відплив покаже, хто забув надягти плавки. Несприятливі умови даватимуться взнаки фінансовим системам країн, що розвиваються, тож інвестори вже починають хвилюватися. Якщо центральним банкам не вдасться керувати відходом капіталу, то повільне зростання може перейти у відверте падіння. Багато країн зрозуміють, що експорт сировини більше не буде опорою. Економіст Девід Джекс (Університет Саймона Фрейзера, Британська Колумбія, Канада), який вивчає довготривалу динаміку цін на сировину, вважає, що вони, можливо, увійшли в затяжний період слабкого зростання.

У міжнародному масштабі знижена динаміка, ймовірно, спонукатиме лідерів держав посилити співробітництво й дасть новий поштовх лібералізації. Ера БРІК почалася загалом за відсутності нової лібералізації в торгівлі (хоча вступ Китаю до СОТ став важливою віхою); у товарообміні й так спостерігалося здорове зростання, тож оцінити вплив на нього лібералізації було важче. Сповільнення може привернути увагу до проблем світової торгівлі. Зокрема, велику вигоду може забезпечити угода щодо нетарифних обмежень.

Проте є небезпека розвороту в протилежному напрямку. Багатий світ обережніше ставиться до глобалізації, ніж за 10 чи 20 років до цього, й більше зацікавлений у підтримці власної експортної конкурентоспроможності. Століття тому остання велика ера торговельної інтеграції закінчилася війною й відкрила шлях поколінню економічного націоналізму та міжнародних конфліктів. Регіональні торговельні угоди, які нещодавно почали з'являтись у великих кількостях, можуть означати рух до створення угруповань у світовій економіці. А сповільнення динаміки в нині великих країнах БРІК може закінчитися таким внутрішнім напруженням, яке держава здатна зняти лише борючись із зовнішнім ворогом. Чи зможе світ будувати й далі видатну еру зростання? Це дуже залежатиме від того, чи крокуватимуть нові гіганти шляхом ширшої глобальної співпраці, чи, навпаки, спотикатимуться, падатимуть і, в найгіршому випадку, воюватимуть.

© 2013 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

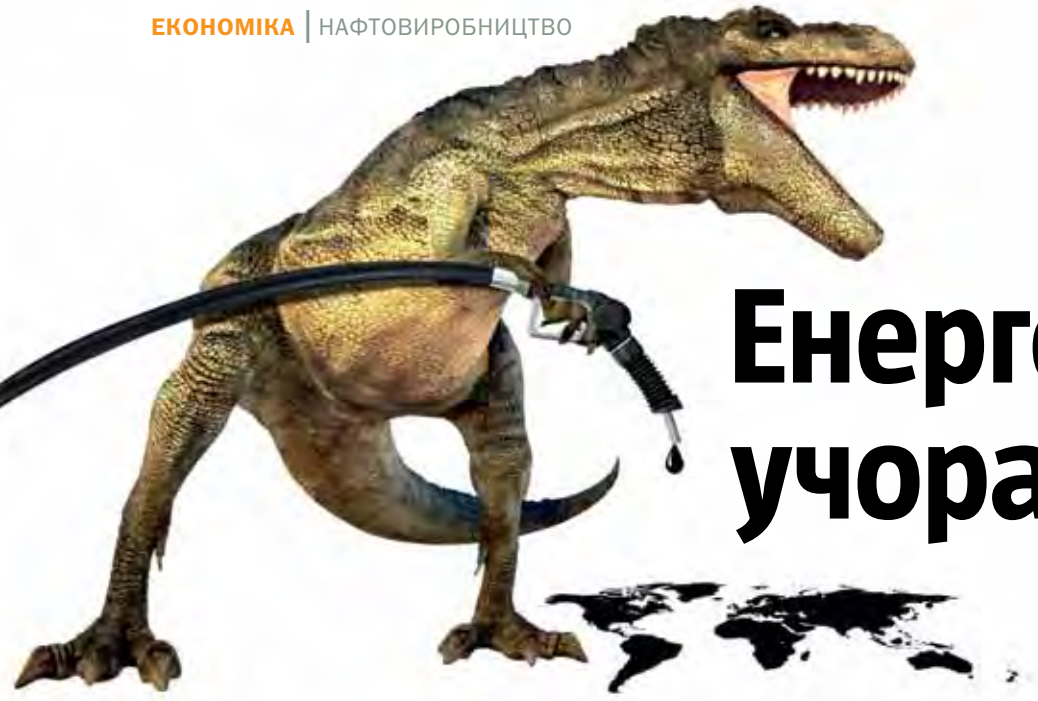

Енергоресурс учорашнього дня

Погані новини для нафтовиробників і чудові для решти світу: глобальна спрага чорного золота майже сягнула піка

Розквіт нафтової доби розпочався досить недавно. Звісно, моряки Близького Сходу звикли до водонепроникних човнів іще 6 тис. років тому, однак масштабний видобуток чорного золота стартував 1859-го після нафтового страйку в Пенсильванії. Перший барель коштував $18 (близько $450 за нинішніми цінами). Із нафти робили гас, що став головним джерелом штучного світла, коли виник дефіцит китового жиру, спричинений промисловим винищенням океанських велетнів. Інші продукти переробки нафти – надто нестабільні або тьмяні для освітлення – спалювали або викидали. Утім, із розвитком двигунів внутрішнього згорання, який настав кілька років потому, бензин і дизель теж стали в пригоді.

Відтоді попит на нафту постійно зростає (за винятком деяких спадів у 1970-х та 1980-х роках), з огляду на дедалі більшу популярність пересування автомобілями, літаками й кораблями. Три п'яті її зрештою опиняються в баках для пального. Мільярди китайців та індійців, наживши статки, квапляться сісти за кермо, тож великі нафтові компанії, Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) та Енергетична інформаційна адміністрація США прогнозують підвищення попиту й надалі. Один із галузевих гігантів, британська компанія BP вважає, що від нинішніх 89 млн барелів за день він дорасте до 104 млн у 2030 році.

ОСТАННІ КРАПЛІ НАФТИ

Гадаємо, її експерти помиляються: популярність нафти майже на піку. Йдеться не про той «пік», який за кілька років до цього моменту широко обговорювали декотрі теоретики (останнім часом вони чомусь мовчать), ведучи мову про кінець зростання і, зрештою, зменшення поставок. На наш погляд, упаде радше попит, а не пропозиція. У розвинутих країнах він уже сягнув свого піка й від 2005 року зменшується. Навіть попри наявність усіх цих нових водіїв у Пекіні та Делі, дві технологічні революції вгамують світову спрагу чорного золота.

Першу таку революцію розпочав техасець Джордж Мітчелл, який нещодавно пішов із життя. Він агітував за метод гідророзриву для забезпечення масштабного видобутку нетрадиційного газу на пластах глинистих сланців. Цей метод, а також велика кількість нововідкритих покладів традиційного газу довели світові резерви блакитного палива до обсягів, здатних забезпечити людство уже не на 50, а на 200 років наперед. У США, де завдяки панові Мітчеллу видобуток сланцевого газу

До того ж

Нафта у світі

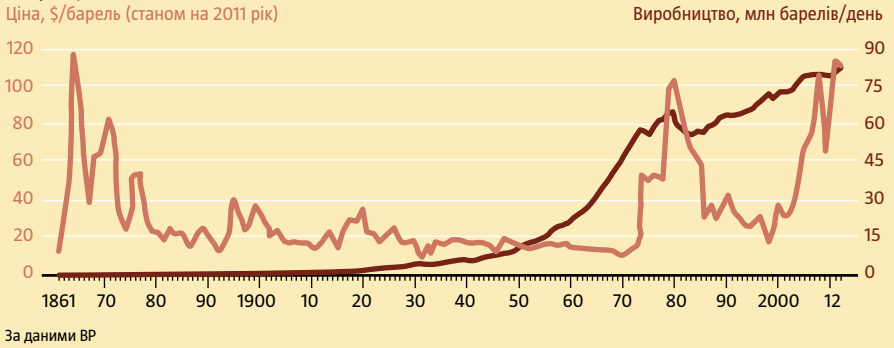

За даними BP

прогресує, скраплений або компримований газ потрапляє до баків вантажівок, автобусів, фургонів тощо. Крім того, газ може замінити нафту на кораблях, електростанціях, нафтохімічних заводах, а також в опалювальних системах житлових і промислових приміщень. Таким чином, кілька мільйонів барелів чорного золота, що їх використовують щодня, будуть замінені ним до 2020 року.

Іще одна революційна новинка – технологія регулювання для автомобілів. Бурхливий розвиток конструкцій двигунів та авто також створює загрозу домінуванню нафти. Насамперед це ефективність самого двигуна внутрішнього згорання. Бензинові й дизельні мотори стають дедалі більш економічними. Матеріали для виробництва автівок – легшими й міцнішими. Зростає популярність електромобілів та гібридних авто, а також транспорту, що працює на природному газі або з водневим двигуном. Це, безумовно, підкоригує попит на нафту. Згідно з підрахунками аналітиків банку Citi, якщо ефективність легкових і вантажних автомобілів у сенсі витрат пального зростатиме в середньому на 2,5% за рік, зменшення попиту на нафту гарантоване. За їхнім прогнозом, «нафтового піка» слід очікувати вже в наступні кілька років – на рівні менш ніж 92 млн барелів за день.

Певна річ, що галузевих гігантів та МЕА це не втішить. Вони наголошують: більшості країн, що розвиваються, треба буде пройти довгий шлях, перш ніж вони матимуть стільки автомобілів і такий кілометраж пробігу на особу, як Сполучені Штати.

Однак нераціонально екстраполювати минуле багатих країн на майбутній бум Азії. Екологічну політику, що за рахунок суворих стандартів ефективності для транспорту прагне обмежити попит на пальне в Європі та Америці, реалізують і в країнах, що розвиваються. Віднедавна Китай запустив у дію власну програму економічності. Якщо країна рішуче візьметься послаблювати залежність від імпортованої нафти й запровадить політику кардинального переведення транспортної системи на гібридні автомобілі, попит на нафту постраждає ще більше.

Більше нікуди

Прогноз світового попиту на нафту, млн барелів/день

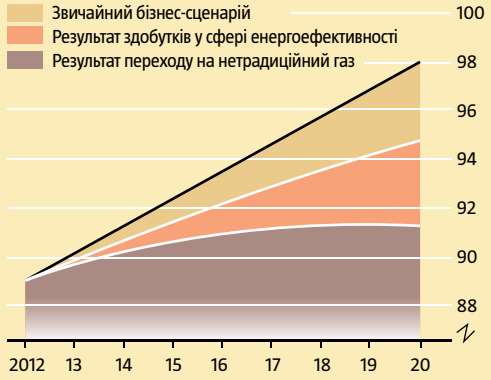

За даними Citi Research

НА ПІКУ

Однак споживання чорного золота, не виключено, збільшать кілька взаємопов'язаних чинників. По-перше, Саудівська Аравія, що контролює 11% нафтового виробництва й має найбільшу резервну потужність, може знизити ціни заради більших прибутків і відповідно посилити попит. Але, крім того, вона здатна скоротити виробництво, щоб підняти ціни, і тоді попит упаде ще дужче. По-друге, якщо його обмеження сприятиме зменшенню цін на нафту, водії можуть повернутися до неекономічних автівок, як це було, коли вона подешевшала в 1990-х. Хоча запровадження суворіших стандартів щодо викидів у майбутньому має ускладнити таку опцію.

Якщо попит на чорне золото бодай стабілізується, серйозні наслідки не за горами. Трохи покращиться екологічна ситуація. Газовий транспорт викидає менше двоокису вуглецю, ніж той, що працює на бензині.

Корпоративна ієрархія також зміниться. Нині Exxon Mobil конкурує з Apple як найпотужніша у світі компанія. Однак Exxon та інші нафтові гіганти – більш вразливі, ніж здається. Дослідна компанія Bernstein стверджує, що вартість видобутку бареля нафти з арктичних чи інших технологічно (або політично) вибагливих покладів, коштує нині $100. Можливо, нафта й газ досі мають гідне майбутнє в бізнесі, однак справа обіцяє стати менш прибутковою.

Обмеження попиту матиме насамперед геополітичні наслідки. Нафта лежить в основі клептократії Владіміра Путіна. Кремлеві буде складніше нав'язувати країні свою волю, якщо головне джерело його влади похитнеться. Для саудівських монархів високі ціни на нафту – це спосіб підтримувати баланс бюджету й оплачувати щедрі соціальні програми, щоб заспокоїти невдоволену молодь, яка виходить на вулиці з протестами. Величезні фінансові резерви можуть якийсь час стримувати її, та якщо нафтові гроші поповнюватимуть королівську скарбницю менш активно, то підкуповувати опозицію буде складніше й загроза перевороту стане реальнішою. Американці, які прагнуть до енергетичної самодостатності за рахунок сланцевого газу, в майбутньому навряд чи ставитимуться до арабських союзників так само поблажливо, як раніше. У часи розквіту нафтовидобутку чорне золото виявилося джерелом багатьох конфліктів. Можливо, ця його роль залишиться незмінною і в добу занепаду. А все ж таки більшість людей тішитиметься змінами. ■

Вища ліга. Нафтові компанії

Компанія	Виробництво, 2012 рік або пізніше, млн барелів/день*	Резерви, 2010 рік або пізніше, млрд барелів*	Ринкова вартість, 2013 рік**, $ млрд
Saudi Aramco	12,7	307	–
Газпром (Росія)	8,4	112	92
NIOC (Іран)	6,1	311	–
Exxon Mobil	**4,1**	**25**	**407**
PetroChina	3,6	23	239
Kuwait Petroleum	3,3	112	–
Shell	**3,3**	**8**	**218**
Pemex	3,2	11	–
BP	**3,0**	**7**	**130**
Chevron	**2,9**	**9**	**244**

* Нафтового еквівалента
** 31 липня

За даними Oliver Wyman, Wood Mackenzie, Bloomberg, звіти компаній

© 2013 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Vamos a la playa*

Європейці відпочивають більше за китайців та американців. Чи не через їхнє байдикування нині потерпає економіка єврозони

Нарешті серпень! Фруктів удосталь, море тепле... Навіть здається, ніби в повітрі відлунює морська ода Шарля Трене «La Mer». Влітку порушується звичний порядок Європи. Місто перекочовує до села. Мешканці звільняють мегаполіси, по вінця заповнені іноземними туристами. Північна Європа подається до Південної, дозволяючи останній менше перейматися режимом економії.

Успішний туристичний сезон може означати відновлення економіки для Іспанії, а Греції дати надію на списання боргів кредиторами. Єврократи полишили Брюссель, сподіваючись, що цього року їм не доведеться повертатися через ще одну літню кризу в єврозоні. Канцлер Німеччини Анґела Меркель буде відсутня майже три тижні, частину часу проведе в італійських Альпах. Тоді як французький президент Франсуа Олланд відпочиватиме лише тиждень по черзі з прем'єром Жан-Марком Еро. Інші міністри – два, але мусять перебувати неподалік і мати змогу не зволікаючи за потреби повернутися на робоче місце. Урядовці невдоволені, але Олланд непохитний: «У часи кризи навіть двотижнева відпустка – це розкіш».

Справді, чимало європейців мають скромніші канікули: їдуть на менше днів або шукають дешевше житло. Утім, оплачувана відпустка для Європи – це святе. Йдеться і про країни англосаксонської та германської групи, і про романські держави. Відповідно постає питання: чи достатньо працюють європейці, коли боргова криза триває четвертий рік поспіль? Саме байдикування закидають їм американські друзі та китайські конкуренти.

1930 року Джон Мейнард Кейнс застерігав в «Економічних можливостях для наших онуків», що приріст статків призведе до небаченого байдикування. За наступні 100 років праця стане таким рідкісним явищем, що «ми мудруватимемо, як прилаштувати хліб на масло заради раціонального її розподілу». Прогноз Кейнса щодо тригодинного робочого дня виявився ілюзією, але він мав рацію щодо загальної тенденції: робочий час поступово зменшувався (з 3 тис. год на рік наприкінці XIX століття до 1,5–2 тис. на сьогодні). Порівнювати різні країни не зовсім

© 2013 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

доцільно, однак європейці загалом поставилися до вільного часу з більшим ентузіазмом, аніж американці. За підрахунками Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), останні нині працюють у середньому 1790 год на рік, тоді як французи – 1480, а німці – 1400 год, чим можна пояснити те, чому американці заможніші. Однак кількість годин – це не єдине пояснення. Попри стереотип про лінивих мешканців Півдня, іспанці, португальці та італійці працюють довше за німців, а греки взагалі 2030 год на рік.

За словами європейців, вони обирають дозвілля замість доходів у межах соціальної моделі, що є справедливішою і гарантує більше здоров'я та щастя, ніж американська. На їхню думку, ситуація в США аномальна: це єдина багата країна, у законодавстві якої не прописана оплачувана відпустка. Три чверті тамтешніх працівників мають оплачуваний відпочинок, що в середньому передбачає лише 21 день на рік включно з державними святами, в той час як у розпорядженні європейців 20–40, а то й більше днів. Однак ідея цивілізованого відпочинку видається менш переконливою, коли зростають податки, урізаються заробітні плати та звільняються держслужбовці. Чому відпустки мають імунітет до режиму економії? Краще працівники втрачали б їх, аніж зарплати чи робочі місця.

ДУХ СТАХАНОВА

У часи війни робітників заводів закликали виробляти більше. То чому б європейцям, які переживають найгіршу економічну кризу з часів Другої світової війни, не погодитися попрацювати на тиждень довше. Може, День праці (святкується в Європі 1 травня) має стати днем реальної праці? Чи це занадто по-сталінськи? Більшість економістів стверджують, що загалом активніша трудова діяльність мала б сприяти зростанню ВВП, хоча й невідомо наскільки. Та невже компаніям справді потрібні додаткові робочі години, коли стільки безробітних? Якщо не буде відпусток, працедавці матимуть додаткові витрати або знижуватимуть погодинну оплату? А хто купуватиме додаткові товари? Не вдасться заробити власникам готелів і ресторанів. Тривалішій робочий день може позначитися на продуктивності. Під час Першої світової війни військові заводи збільшили її завдяки зменшенню надмірного робочого часу (люди тоді працювали до 100 год на тиждень). Утім, нині американці трудяться більше за європейців і мають вищі показники погодинної продуктивності праці.

Але в будь-якому разі, звичайно, ніхто не переконує, що для подолання кризи потрібно більше відпочинку. За висновком Британської національної статистичної служби, додаткові вихідні (на кшталт діамантового ювілею королеви Єлизавети II) призвели до зниження ВВП. Торік Швейцарія, одна з найзаможніших країн світу, шляхом референдуму відмовилася від пропозиції зменшення пенсійного віку, щоб звільнити робочі місця для безробітної молоді. Натомість було вирішено, що працівники пізніше виходитимуть на пенсію, щоб заощадити кошти держави для своїх майбутніх пенсій. А рішення працювати більше років не надто далеке від рішення продовжити робочий рік.

Та річ у тім, що навіть намагання коригувати оплачувані відпустки викликають запеклий опір. Коли Італія спробувала перенести деякі свята, які припадають на середину тижня, правовірні Неаполя заявили, що чудо Святого Януарія, – вважається, що саме 19 вересня (і щонайменше у два інші конкретні дні) мертва кров священномученика стає рідкою і гарячою, – не можна перенести за бюрократичним розпорядженням. За словами генерального секретаря Конфедерації європейських профспілок (ETUC) Бернадетт Сегол, скасування 2008 року державного свята, що відзначалося в понеділок після Святої Трійці, не забезпечило помітного зростання конкурентоспроможності Франції. У будь-якому разі не можна відмовлятися від тяжко здобутих благ заради економічної доцільності. Здається, навіть керівників компаній не надто захоплює ідея змушувати співробітників до важчої праці. Федерація працівників європейських компаній Business Europe заявила, що не порушувала питання про зменшення оплачуваних канікул. Дістати коментар її президента Емми Марчеґальї не вдалося, бо вона… у відпустці. Тож автор цієї статті визнає свою поразку. Втомлений і пригнічений, він залишить ручку на столі та неохоче подасться у тритижневу відпустку, заспокоюючи себе лише піснею The Beatles «Here comes the sun. And I say, it's all right…» («Ось і сонце. І я скажу: це добре…»).

**«Усі на пляж!» (ісп.) – назва популярної в Європі пісні*

Комедія демократії

Сенсація італійської політики – популістський «Рух 5 зірок» Беппе Ґрілло створив прецедент, який може трансформувати політику і в інших країнах

Автор:
Ольга Токарюк,
Італія

«Наша мета – здобути 50% голосів на наступних виборах, і ми її досягнемо!» – ще півроку тому зухвало виголошував зі сцени Беппе Ґрілло, лідер «Руху 5 зірок». Нове політичне утворення стало головним відкриттям останньої кампанії в Італії – здобуло 25,5% голосів на парламентських перегонах у лютому завдяки обіцянкам «очистити політику», змести старий корумпований політичний клас і забезпечити безпосередню участь електорату в ухваленні рішень. Однак за півроку популярність «Руху» впала на 5%. На місцевих виборах, які відбулися в 500 містах Італії, йому вдалося перемогти лише у двох. Частково розчарування виборців пояснюють тим, що парламентарії від «5 зірок» відмовилися формувати уряд із будь-якою з інших партій, таким чином посприявши об'єднанню в широку коаліцію тих самих представників старої політичної еліти, яку вони критикують: лівих і правих на чолі з Берлусконі.

ЗІРКА № 1. Лідер «Руху 5 зірок» Беппе Ґрілло вміло скористався іміджем коміка в політичних цілях

ФОТО: AP

Після фіаско на місцевих виборах депутатка від «Руху 5 зірок» Аделе Ґамбаро заявила журналістам, що причиною цього вважає «неправильну риторику» лідера Беппе Ґрілло, мовляв, він відлякує виборців своєю неконструктивною позицією і радикальними висловлюваннями (на кшталт того, що італійський парламент є «смердючим могильником»). Останній відреагував на критику пропозицією виключити Ґамбаро з лав партії, що й було зроблено в результаті онлайн-голосування її членів із поясненням: «Слова сенаторки Ґамбаро, не погоджені з парламентськими групами, зашкодили репутації «Руху 5 зірок» і є її особистою думкою, яка не відповідає дійсності». На знак солідарності з депутаткою політичну силу покинули ще троє колег. Загалом після виборів із «Руху 5 зірок» були виключені або добровільно пішли близько десятка депутатів. Аргументуючи своє рішення, вони говорять про «задушливу атмосферу», «стратегію терору», «полювання на відьом». «Рух 5 зірок» став «персональною партією Ґрілло з феодальною системою правління», – заявила пресі екс-депутатка Фабіола Аніторі.

НОВИЙ БЕРЛУСКОНІ ЧИ МУССОЛІНІ?

Через свою різкість та емоційність Беппе Ґрілло швидко став не менш суперечливою фігурою в італійській політиці, ніж Сільвіо Берлусконі. Після лютневих виборів закордонні журналісти писали про перемогу двох клоунів, шукаючи паралелі в поведінці політиків. Прибічник «Руху 5 зірок» Джуліо Сансеверіно вважає такі порівняння не зовсім коректними: «Це правда, що і Берлусконі, і Ґрілло вміють спілкуватися з народом. Проте перший не є коміком, він карикатура. Ставить ріжки, робить «ку-ку» Меркель, кепкує. Другий – сатирик, його стиль гумору кардинально інший. Берлусконі перестав бути смішним, із жартів Ґрілло досі регочуть». Безперечно, багаторічний досвід роботи коміком – один із факторів, завдяки якому останній, а разом із ним «Рух 5 зірок» стали популярними. На Апеннінах Ґрілло знали задовго до рішення піти в політику, його блог читали мільйони. За словами експерта з політичних комунікацій Крістіана Ваккарі, він

уміло скористався іміджем коміка в політичних цілях: «Якщо мітинг влаштовує інший політик – це просто політик, який говорить. А на мітинги Ґрілло приходять, бо він розважає людей. Для багатьох мотивація така: ходімо послухаємо, зазвичай квитки на його виступи по €50, а зараз безплатно! А потім вони думають: чому б і не проголосувати за нього?».

Нині той самий Ґрілло, завдяки якому «Рух 5 зірок» здобув шалений успіх, перетворився на джерело проблем своєї політичної сили – на його адресу лунають звинувачення в авторитаризмі. Закидаючи аморальність іншим політикам, він не терпить інакодумства всередині своєї партії. Критичні запитання читачів його блогу залишаються без відповіді, тих, хто з ним не погоджується, Ґрілло цькує як «тролів», журналістів звинувачує у змові проти нього. Британський часопис The Spectator навіть надрукував провокаційну статтю, в якій порівняв його з Беніто Муссоліні. «До Муссоліні Ґрілло далеко, історія не повторюється», – не погоджується політолог П'єрджорджо Корбетта, автор книжки про феномен «Руху 5 зірок». На його думку, ця партія наступила на ті самі граблі, на які раніше ставали інші популістські рухи: намагаючись протистояти представницьким механізмам у політиці та пропагуючи «пряму демократію», вона скотилася до авторитаризму свого лідера.

УТОПІЯ «ПРЯМОЇ ДЕМОКРАТІЇ»

Ідея «прямої демократії» забезпечила «Руху 5 зірок» голоси багатьох виборців, які відчували, що їх не чують інші політичні сили. Під час лютневої парламентської кампанії ідеолог руху Джанроберто Казаледжо переконував: нові технології, насамперед інтернет, створюють можливість прямої участі громадян у прийнятті політичних рішень й управлінні державою без традиційного посередництва партій. Люди пропонують закони й обговорюють їх у мережі, там само голосують. При цьому держава заощаджує на утриманні політиків і знижується ризик корупції – таке бачення майбутнього привабило багатьох. Серед інших ідей, які знайшли відгук поміж італійців, – пропозиція заборонити балотуватися тим, кого було засуджено хоча б у першій інстанції, обмеження на перебування тієї самої особи в парламенті до двох термінів, відмова від державного фінансування політсил. Частину з цих пропозицій парламентаріям від «Руху 5 зірок» вдається втілювати в життя. Наприклад, половину зарплат вони повертають у бюджет, як і гроші на виборчу кампанію. Справді, кандидатів у депутати від цієї політсили обирали за допомогою онлайн-голосування, і кожен має право запропонувати законопроект на сайті. Однак схоже на те, що «пряма демократія» закінчується там, де думки членів «Руху» не збігаються з думкою їхнього лідера.

«ЗІРКОВІ» УРОКИ

Як свідчать опитування, «Рух 5 зірок», попри все, лишається доволі популярним: йому симпатизує 20% італійців. Чимало з них, як-от 37-річний лікар Джуліо Сансеверіно, збентежені виключенням «дисидентів», однак виправдовують їх молодістю політичної сили: «Є правила, і якщо хтось їх порушує, він має піти. Можливо, політсилі справді бракує демократії, однак її в ній набагато більше, ніж в інших партіях».

Успіх «Руху 5 зірок» також створив важливий прецедент, який надихає активістів за кордоном. У Греції з'явилася «Драхма 5 зірок», яка запозичила чимало ідей італійських колег. П'єрджорджо Корбетта прогнозує, що політсили такого штибу можуть виникати і в інших країнах, де сильне почуття громадського невдоволення. Найкориснішим для охочих повторити успіх «Руху 5 зірок» може стати його досвід ведення електоральної кампанії і використання інтернету. Партія довела, що виграти кампанію можна, не маючи величезних фінансових та медійних ресурсів. Усе, що потрібно, – обрати яскравого лідера, вгадати настрої електорату, завдяки інтернету дати голос тим, кого зазвичай не чути. Ґрілло та його команда цілковито відмовилися від дорогих традиційних методів політичної реклами: білбордів і телевізійних роликів, зосередившись на мобілізації прибічників у мережі та організації живих виступів на площах. Це, на думку Крістіана Ваккарі, стало головним козирем: «З 1994 року, відколи на політичній арені з'явився Берлусконі, всі були переконані, що політика – те, що відбувається в телевізорі, а не на вулицях. Однак багато виборців втомилися від телевізійної політики, вважають її формою, закритою для участі людей, відірваною від них. Ґрілло був єдиним, хто систематично спілкувався з електоратом на місцях». Він також відмовився брати участь в різноманітних токшоу, таким чином підкреслюючи свою відмінність від лідерів інших партій. Саме це й стало новиною – про «Рух 5 зірок» на ТБ говорили не менше, ніж про інших.

«Рухові 5 зірок» сьогодні симпатизує **20%** італійців

«РУХ 5 ЗІРОК» ДОВІВ, ЩО ВИГРАТИ ВИБОРИ МОЖНА, НЕ МАЮЧИ ВЕЛИКИХ ФІНАНСОВИХ ТА МЕДІЙНИХ РЕСУРСІВ. УСЕ, ЩО ПОТРІБНО, – ОБРАТИ ЯСКРАВОГО ЛІДЕРА І ВГАДАТИ НАСТРОЇ ЕЛЕКТОРАТУ

Щоб і далі надихати Італію та світ, «Рухові 5 зірок» варто провести роботу над помилками, кажуть експерти. Адже, відмовившись співпрацювати з іншими партіями, політсила фактично унеможливила ухвалення пропонованих нею законів. Займаючи неконструктивну позицію і критикуючи все і всіх, Ґрілло ризикує ще більше втрачати підтримку виборців, вважає Корбетта. «Ґрілло дав голос частині італійського електорату, яка почувалася зневаженою, і з цього погляду зробив позитивний внесок у демократію. Однак він не здатний втілити в життя решту складових демократичного процесу: урядувати, шукати компроміс із іншими політичними силами задля реалізації спільних цілей». Те, що відбувається сьогодні з «Рухом 5 зірок», свідчить: лише існування інтернету недостатньо, щоби трансформувати політику.

Невилікувані хвороби минулого

Тиждень продовжує серію публікацій про діяльність інституцій пам'яті в країнах Центрально-Східної Європи, їхній внесок у декомунізацію та відновлення історичної пам'яті після десятиліть панування тоталітарних режимів. Цього разу пропонуємо огляд румунського досвіду в подоланні комуністичної спадщини.

Автор:
Віталій Огієнко

На Різдво 25 грудня 1989 року на території військової частини Тирговіште за рішенням наспіх зібраного трибуналу було розстріляно багаторічного керівника Комуністичної партії Румунії Ніколае Чаушеску та його дружину Єлену, другу за впливовістю людину в країні. Подружжю довелося на гелікоптері втікати з охопленого повстанням Бухареста, а потім автомобілем, аж поки їх не схопила армія. Румунія стала єдиною країною Центральної Європи, у якій комуністичний режим було скинуто в результаті повстання, а колишнього керманича страчено в жахливий спосіб.

ЖОРСТКА ПОМСТА

У жодній іншій державі громадяни не відчували такої ненависті до комуністичного режиму. Румунія була однією з найбідніших країн у Європі, харчові продукти видавали за талонами, використання електроенергії та палива було лімітоване. Повновладним господарем у країні була спецслужба Секуритате, яка викрадала і вбивала незгодних. Культ особи «генія Карпат», як називали провладні медіа Чаушеску, не поступався за своєю силою культу Сталіна, однак набагато перевершував його за ідіотизмом. Чаушеску був у захваті від Кім Ір Сена та Мао Цзедуна й навіть намагався впровадити деякі східні рецепти «на шляху до кращого життя» в Румунії. Картинка заможного життя періоду розвиненого соціалізму з екранів телевізорів разюче контрастувала не тільки з реальністю, а й зі способом життя його родини, що потопала в розкоші. Інакше кажучи, Румунії кінця 1980-х років був властивий стандартний набір атрибутів комуністичного режиму, помножений на місцеву специфіку. Закони та здоровий глузд замінялися волею однієї людини та придворної кліки.

Революція 1989-го стала переломним моментом в історії

Попри певні кроки Румунії на шляху до переоцінки власної комуністичної спадщини, значна частина її громадян досі ностальгує за епохою Чаушеску

країни, яка провела вододіл між тоталітарним минулим і демократичним теперішнім. Утім, навіть після успішного скинення диктатора ставлення до комуністичного режиму та до особи Чаушеску лишилося неоднозначним. Частина населення вважає соціалістичне минуле нелегітимним і кримінальним, інші ж, особливо в часи економічної кризи та пошуку уявного відчуття соціальної захищеності, з ностальгією озираються на той період.

У всіх країнах Центральної Європи комуністичне минуле було переоцінено та засуджено, і Румунія тут не стала винятком, хоча й робила це не так системно й послідовно, як решта.

Невдовзі після повалення диктатури в країні було заборонено Компартію, хоча колишні партійні функціонери швидко пристосувалися до нових умов і зберегли контроль над багатьма сферами країни. Суспільство час від часу вступало у фазу гарячих дискусій, однак держава уникала активних кроків на шляху до переоцінки комуністичного минулого. Наступники румунських червоних, що були при владі у 1990–1996-му та 2000–2004-му, блокували всі подальші ініціативи у цьому напрямі.

СИМВОЛІЧНЕ ЗАСУДЖЕННЯ

Ситуація змінилася 2006 року, коли країна готувалася до вступу в ЄС. Із метою наближення до європейських стандартів політики пам'яті в Бухаресті постала Комісія з аналізу комуністичної диктатури в Румунії, заснування якої довгий час домагалися дисиденти, історики та громадські активісти. Створена при президентові, вона була покликана сприяти інтенсивнішому дослідженню епохи комунізму в країні. Хоча треба зазначити, що аналогічна інституція до цього часу вже тут існувала. Однак Інститут дослідження злочинів комунізму координував прем'єр-міністр Калін Попеску-Тарічану, який тоді перебував в опозиції до президента Траяна Бесеску.

Комісія складалася з 20 членів і 39 експертів: учених, інтелектуалів і дисидентів, призначених її головою професором університету Мериленду (США) Владіміром Тісменяну. Вона дістала привілейований доступ до всіх архівів Румунії, що для цієї країни було безпрецедентним кроком.

У результаті проведених досліджень було опубліковано 650-сторінковий звіт, який викривав злочини, скоєні комуністичною владою в Румунії. Бесеску зачитав його у стінах парламенту й уперше в новітній історії держави офіційно засудив тоталітарний режим і його злочини. Звіт Комісії викликав критику, зокрема через те, що на його підготовку пішло лише три місяці й були допущені фактичні помилки. Під час виступу румунського очільника частина депутатів з опозиційних політсил навіть влаштувала обструкцію. Це втім, зрозуміло з огляду на те, що понад третина депутатів тогочасного парламенту обіймала в комуністичний період важливі посади.

СИТУАЦІЯ В ПОЛІТИЦІ ПАМ'ЯТІ РУМУНІЇ ЗМІНИЛАСЯ У 2006 РОЦІ, КОЛИ КРАЇНА ГОТУВАЛАСЯ ДО ВСТУПУ В ЄС

Політична складова оприлюдненого звіту полягала також у тому, що в ньому було згадано кількох відомих румунських політиків – опонентів Бесеску (ім'я одного з них прозвучало в доповіді 28 разів, а інший фігурував як придворний »

Виступ президента Траяна Бесеску в парламенті зі звітом про злочини комуністичного режиму

ФОТО: REUTERS

поет Чаушеску). У відповідь ті закинули йому вибіркове використання історії з метою кинути тінь на своїх супротивників, що за режиму Чаушеску були не останніми людьми в країні. Й навіть звинуватили самого президента в співпраці із Секуритате, адже той у 1980-х був капітаном корабля далекого плавання, а отже, мав звітувати перед румунськими спецслужбами. Бесеску відкинув усі звинувачення, заявивши, що ці контакти були суто формальними.

Сама доповідь та взаємні закиди, що супроводжували роботу Комісії, викликали неабиякий резонанс у румунському суспільстві, й ця тема на певний час стала топовою в тамтешніх медіа.

ПРИВИДИ МИНУЛОГО. На фото демонтаж пам'ятників комуністичної доби (1), закатовані румунські політв'язні (2), розстріл родини Чаушеску (3), музей у в'язниці Секуритате (4)

1

2

Доповідь містила низку рекомендацій, більшість із яких, утім, не були виконані, зокрема в частині спорудження монумента жертвам тоталітаризму, відкриття Музею комуністичної диктатури і навіть офіційного відзначення Дня пам'яті жертв комунізму в Румунії. Не мали конкретних практичних наслідків заклики Комісії надати фінансову підтримку, безоплатний проїзд та лікування колишнім політичним в'язням.

Парламент навіть не ухвалив відповідної резолюції, що мала нагадувати, за задумом членів Комісії, резолюцію № 1481 Парламентської асамблеї Ради Європи «Про необхідність міжнародного засудження злочинів тоталітарних комуністичних режимів» від 2006 року.

Також лишаються нереалізованими пропозиції щодо різних заходів проти осіб, що були відповідальними за організацію та здійснення репресій, починаючи від зменшення їхнього пенсійного утримання й закінчуючи скасуванням деяких актів, прийнятих на початку 1990-х, які обмежують кримінальне провадження проти них у зв'язку з терміном давності.

ДЕКОМУНІЗАЦІЯ В ДІЇ

Таким чином, доповідь стала радше важливим символічним актом і не привела до кардинального зламу в політиці пам'яті у Румунії. Попри це, певні зміни все ж таки були. Найбільший прогрес, зокрема, спостерігався в архівній галузі та запровадженні люстраційних механізмів. Доступ до матеріалів спецслужб для жертв, родичів, колишніх інформаторів, дослідників значно спростився.

РУМУНСЬКА МОЛОДЬ ВЖЕ НЕ РОЗГЛЯДАЄ КОМУНІСТИЧНІ ЧАСИ ЯК ЩОСЬ АКТУАЛЬНЕ ДЛЯ ДНЯ ТЕПЕРІШНЬОГО

Ще 1999 року було створено за німецькою моделлю Інституту Гаука Національну раду з дослідження архівів Секуритате. Остання не лише покликана опікуватися файлами комуністичних спецслужб, а й здійснює перевірку фактів можливої співпраці з колишніми органами осіб, які претендують на державні посади. Перевірці підлягає доволі широке коло людей, починаючи від кандидатів у президенти й закінчуючи лідерами церковних і громадських організацій. Особи, які обіймають публічні посади, зобов'язані за законом підтвердити або спростувати факт співпраці із Секуритате. Щоправда, визнання факту таких зв'язків не тягне за собою жодних юридичних наслідків. Якщо ж чиновника спіймають на брехні, то він має бути покараний за це аж до звільнення.

До 2008-го Рада сама мала право публікувати відомості щодо колишніх інформаторів та агентів Секуритате, однак після рішення Конституційного суду за позовом одного з депутатів румунського парламенту вона лише встановлює факт співпраці та робить відповідне подання до суду, який приймає рішення про звільнення. Згідно із законом від 2004 року службовці, які працюють у юридичній системі, також мають підписати декларації про неколаборацію з румунськими комуністичними спецслужбами.

У 2010-му нижня палата парламенту ухвалила закон, за яким усі особи, що працювали в силових структурах комуністичного режиму, мали бути позбавлені права обіймати публічні посади. Однак після приходу до влади Соціал-демократичної партії Віктора Понти його скасував Конституційний суд.

Провідною інституцією пам'яті в країні на сьогодні є Ін-

ститут дослідження злочинів комунізму в Румунії, який за можливостями цілком можна порівняти з польським та чеським аналогами **(див. *Тиждень*, № 9, № 22/2013)**. На сьогодні його очолює Владімір Тісменяну. Займається установа науковими дослідженнями і має право звертатися до суду в разі виявлення злочинів комуністичного режиму, таких як застосування тортур, насильне психічне лікування, викрадення та вбивство людей тощо. Інститут реалізував низку цікавих проектів. Зокрема, було створено кілька баз даних, зокрема фотографій соціалістичного періоду (налічує понад 10 тис. зображень), в'язнів Секуритате та місць поховань

За результатами опитування фундації «Відкрите суспільство», проведеного у 2009 році,

53%

румунів усе ще вважають комунізм доброю системою, а

38%

молоді переконані, що за його часів було краще, ніж тепер

в'язниць румунських комуністичних спецслужб.

Більшість комуністичних символів і пам'ятників були демонтовані. Також вилучено зображення портретів Ніколае та Єлени Чаушеску. Довгий час мусувалась ідея знесення монумента героям комунізму в Бухаресті та побудови на його місці собору національного спасіння, однак згодом храм вирішили побудувати в іншому місці.

Також у країні функціонують Міжнародна комісія з вивчення Голокосту в Румунії при президентові (створена 2003-го, вивчає, зокрема, участь румунів у винищенні євреїв під час Другої світової), Національний інститут дослідження тоталітаризму (заснований 1993-го, досліджує нацистський і комуністичні тоталітарні режими), а також Інститут румунської революції (постав за ухвалою парламенту 2004-го для наукового аналізу причин, розгортання і наслідків революції 1989 року).

3

4

жертв комуністичного терору. Також інститут веде список злочинців тоталітарного режиму.

Далеко не повний перелік видавничих проектів Інституту також свідчить про його значні фінансові та організаційні ресурси. Наприклад, було видано перший у країні підручник «Історія комунізму в Румунії», «Історія Секуритате», «Словник комунізму», «Досвід ув'язнення в комуністичній Румунії» тощо. Установа курирує низку наукових проектів, зокрема тих, що стосуються методів роботи Секуритате з дисидентами, функціонування відділу кадрів при ЦК КП Румунії, життя філософського факультету Бухарестського університету за комуністичного режиму тощо. При Інституті діють два музеї, створені на базі колишніх

УСЕ ЩЕ В ПОЛОНІ ВЛАСНОГО МИНУЛОГО

Комуністична минувшина все ще лишається чутливою темою для румунів, що, втім, характерно для всіх країн Центральної Європи. Дискусії стосуються і революції 1989 року, зокрема обставин страти Чаушеску. За результатами опитування фундації «Відкрите суспільство», проведеного у 2009-му, 53% румунів усе ще вважають комунізм доброю системою, а 38% молоді переконані, що за його часів було краще, ніж тепер.

Можна зрозуміти ностальгію людей старшого віку за соціалістичними часами, однак як пояснити некритичне і навіть прихильне ставлення до тоталітарної епохи молодого покоління, яке ніколи не жило за режиму Чаушеску? Річ у тому, що румуни, особливо молодь, вже не розглядають комуністичний період як щось актуальне для дня теперішнього. Радше воно постає для них такою собі «іншою країною» – краєм, де вони ніколи не були.

Люди не готові дати оцінку минулому, адже це передбачає певну активність і зайняття певної громадянської позиції. Багатьом румунам важко зрозуміти, навіщо це потрібно, у чому полягає актуальність тих дій і що це означатиме для них самих. Зв'язок між минулим і теперішнім затирається, як і усвідомлення того, що в майбутнє треба йти без колишніх невилікуваних хвороб. Румунія слугує незаперечним підтвердженням цієї тези.

Звичайно, якщо суспільство динамічно розвивається, як, наприклад, у країнах Балтії або Чехії, і водночас активно проводить переоцінку минулого, то громадяни більше схильні вірити політикам, які закликають їх до таких кроків. Коли ж люди відчувають проблеми і державні діячі не акцентують уваги на тому, щоб дати раду важкому минулому, то складно вимагати від них високої громадянської свідомості.

Вони поруч

Польська рок-музика незнана в Україні, бо більшість вітчизняних фанів року все ще перебувають у культурній парадигмі радянських часів, коли був «русскій рок» і «все інше»

Автор:
Петро Жижиян

Відзначення 70-річчя трагічних подій на Волині втягнуло в орбіту протистояння не лише політичні кола, а й культурні. Щоправда, це стало несподіванкою для останніх. Так, євродепутат від Польщі Януш Войцеховський закликав музикантів польсько-українського гурту Enej змінити його назву. На думку парламентарія, вона прославляє одного з керівників УПА Петра Олійника (псевдо Еней). Спекуляції польських «патріотів» змусили гітариста колективу Мирослава Ортинського написати на своїй сторінці у Facebook звернення до поляків та українців про те, що учасники Enej прагнуть не ділити, а, навпаки, об'єднувати і їхня творчість є поза політикою.

НЕВІДОМІ СУСІДИ

В Україні ситуація з гуртом Enej залишилася поза увагою суспільства. І це не дивує, адже про існування цього гурту, заснованого українцями з Ольштина, який грає ска, рясно перемежований елементами українського та польського фолк-року, у нас знають одиниці, як і про польську рок-музику загалом. Приміром, в українській Вікіпедії про гурт Dżem можна прочитати, що це блюз-рок-колектив, який вважається одним із найважливіших гуртів в історії польської рокової і блюзової музики. Якщо не брати до уваги різноманітні статистичні дані, більше нічого в статті не наводиться. А між тим для Польщі Dżem – то ціла епоха. Його перший професійний альбом «Cegła» надовго став каноном для всієї польської рок-музики. Пік популярності гурту припадає на 1980-ті та першу половину 1990-х – часи переломних і болісних змін в історії країни, коли політична, економічна та світоглядна криза пронизала всі сфери життя тамтешнього суспільства. Музика Dżem стала тим свіжим вітром, що приніс людям відчуття невідворотності змін на краще, віру в людину.

Другим у списку таких знакових гуртів наших сусідів є VooVoo, заснований 1985 року. За свою довгу творчу кар'єру спромігся видати понад 30 альбомів. Його музика – органічне поєднання року, польських фольклорних мотивів і джазу. Українцям цей колектив відомий завдяки співпраці з нашими «Гайдамаками», що вилилась у спільний альбом «Voo Voo і Haydamaky», сингл до якого «Wyszła młoda» визнаний найкращою піснею літа на Національному радіо Польщі 2009-го.

Кажучи про польську сцену, не можна оминути увагою й Akurat із містечка Бєльско-Бялої, створений 1994 року. Їхня музика – це ска з елементами року і регі. Гурт вважають живим класиком саме цього напряму в Польщі. Фактично можна стверджувати, що польський ска розпочався з Akurat. Їхні пісні переважно філософського спрямування вже багато років не втрачають своєї популярності серед слухачів.

Польсько-лемківсько-український LemON – теж помітне явище тамтешньої сцени. Коротка історія колективу, заснованого 2011 року, – яскравий приклад того, для чого потрібні різноманітні талант-шоу.

Успіх формації, утвореної завдяки шоу Must Be the Music, розпочався з пісні «Litaj ptaszko», виконаної лемківською говіркою. Завдяки композиції «Dewiat» гурт вийшов до фіналу конкурсу і здобув першість у третьому сезоні. До речі, переможцями першого стали музиканти з Enej. Лише констатація: у всіх чотирьох сезонах польського талант-шоу перемогли гурти, що грають музику з елементами українського фолку. Причому їхні учасники не приховують свого походження і всіляко його підкреслюють. За словами фахівців, першість Enej та LemON засвідчила брак якісного музичного продукту з фольклорним колоритом у Польщі. Фактично їхня творчість стала справжнім трендом сучасної польської музики.

Перелік невідомих в Україні, але надзвичайно цікавих польських рок-гуртів можна продовжувати і далі. Хто з вітчизняних цінителів музики хоча б раз у житті чув щось про Kult, Strachy na Lachy, Lady Pank, happysad, Elektryczne Gitary? Хіба що любителі дет-блек-метал в Україні згадають назви легендарних польських гуртів Behemoth, Vader, Hate, Decapitated. Ці колективи давно зажили всесвітньої слави. У самій Польщі вони популярні не тільки поміж прихильників цього нішевого напряму, а й серед ширшої аудиторії. Тут якраз повною мірою виявляється місцевий патріотизм – Behemoth і Vader не є елементами масової польської музичної культури, але про їхнє існування знають практично всі.

МОНОПОЛІЗАЦІЯ «РУССКІМ РОКОМ»

Польський рок навіть не має шансів позмагатися з російським за рівнем промоції в Україні. Що таке сучасний «русскій рок»? Його місце в нинішній російській культурі яскраво продемонструвало святкування 1025-річчя хрещення Русі. Виступ гуртів «Воскресенье» і «Алиса» став чи не головною музичною подією під час відзначання цієї дати. І в цьому полягав головний культурний моветон тих святкових заходів. Адже рок у його чистому вигляді не повинен бути частиною святкування будь-якої релігійної події. За своєю сутністю він завжди був виразником інших ідей.

Та в головах апологетів сучасного «Русского міра» таке поєднання є цілком органічним. Після розпаду СРСР православ'я стало частиною маскульту на пострадянському терені, прагнучи замінити собою «моральний кодекс будівника комунізму». В тій новій реальності старому доброму російському року знайшлося місце, а саме «служба государева». Коли це стало зрозуміло навіть найвіддаленішим фанатам, він почав втрачати популярність. Концерти «легенд» відвідують ті, кому вже за 40, і вимагають старих хітів: вони приходять по ностальгію, а не щоб почути щось нове. Тож нині російський рок – це специфічний музичний напрям, який повільно вмирає, нікому не потрібний навіть у своїй країні.

Чому ж наші музичні фахівці досі годують українського слухача «русскім роком», залишаючи поза увагою цілий пласт культури сусідньої Польщі? Чому на Radio ROKS не почуєш Dżem чи тих самих Akurat, VooVoo, проте завжди знайдеться місце для численних представників російського року? Найочевиднішою видається версія про те, що менеджери наших радіостанцій так і не змогли поки що вийти за межі власного містечкового світогляду. Для них навколишній світ свого часу поділявся на дві частини: СРСР і все інше. Польща, на жаль, їм не цікава. Ця світоглядна обмеженість людей, які жили на «рабочіх окраінах» обласних центрів УРСР, призводить до того, що працівникам телеканалів і радіостанцій навіть не спало на думку поцікавитись: а чи є в Польщі той рок? Ті, хто має вплив на сучасну українську музику і культуру, не хочуть вийти за межі своєї зони комфорту і спробувати усвідомити себе частиною чогось відмінного від «сучасної версії СРСР» – євразійського «Русского міра». Саме такі люди взяли на себе відповідальність казати, що вони все знають про смаки української аудиторії.

Хочеться вірити в те, що польська рок-музика знайде свій шлях до нашого слухача, бо вона того варта. Щоб це сталося, багатьом українцям треба для початку перестати з ностальгією дивитися на Схід, а все ж таки озирнутися навколо й побачити те, що перебуває зовсім поруч.

РЕЙТИНГ НАЙКРАЩИХ РОК-ГУРТІВ ПОЛЬЩІ*

1. Dżem
Без перебільшення культовий гурт. Смерть лідера Ришарда Ріделя в 1990-х не призвела до розпаду ансамблю. Dżem продовжує активну концертну діяльність. 2010 року випущено альбом «Muza».
Рекомендований альбом: «Cegła»

2. Czerwone Gitary
У Польщі його порівнюють із The Beatles. Став одним із найвідоміших в історії польської музики. Нині гурт активно концертує.
Рекомендований альбом: «Czerwone Gitary 3»

3. Budka Suflera
За майже 40-річну кар'єру рокери з Любліна продали не один мільйон дисків. Унікальний голос вокаліста Кшиштофа Цуґовського й досі приваблює широку аудиторію.
Рекомендований альбом: «Cisza»

4. Perfect
Один із найпопулярніших гуртів, створений наприкінці 1970-х років. У його складі відзначилися серед інших Барбара Тшезлевська й Збіґнєв Голдис. Від 1994 року колектив очолює Ґжеґож Марковський.
Рекомендований альбом: «Perfect»

5. Kult
Яскравий представник польської альтернативи. Понад 30 років історії гурту – це величезна кількість концертів, десятки альбомів і кілька книжок. Тексти Казика Сташевського ніколи не залишали байдужими слухачів.
Рекомендований альбом: «Posłuchaj, to do ciebie»

6. Lady Pank
Кістяк формації утворюють харизматичні Ян Борисевич і Януш Панасевич. Вона давно посіла своє заслужене місце серед найкращих польських гуртів.
Рекомендований альбом: «Lady Pank»

7. Republika
Представники «нової хвилі» польського року. Колектив перестав існувати у 2001-му після смерті свого лідера Ґжеґожа Цеховського. Republika створила одну з найвідоміших польських пісень – «Biała flaga».
Рекомендований альбом: «Nowe sytuacje»

8. Breakout
Легендарний гурт. Його лідери Міра Кубасинська й Тадеуш Налепа давно стали визначними постатями польського блюз-року.
Рекомендований альбом: «Blues»

9. Maanam
Справжній чистий рок-н-рол. Величезна популярність прийшла до гурту завдяки вокалістці Корі (Ользі) Яцковській. Наприкінці 2008 року Maanam припинив свою діяльність.
Рекомендований альбом: «Maanam»

10. Bajm
Поп-рок група з неповторною вокалісткою Беатою Козідрак уже багато років не втрачає популярності.
Рекомендований альбом: «Bajm»

*За результатами опитування користувачів польського порталу onet.pl

Реальність майбутнього

Режисер «Елізіума» Ніл Бломкамп про наукову фантастику та погляд на Землю через 150 років

Ніл Бломкамп ріс у Йоганнесбурзі й завжди захоплювався науковою фантастикою, хоча ніколи не був типовим зацикленим на ній заучкою – сам 33-річний південноафриканець називає себе в минулому розумником-спортсменом. Любов Бломкампа до наукової фантастики не полишала його в роки юності, коли він із батьками у 18 років переїхав до Ванкувера (Канада).

Кар'єру починав як художник візуальних ефектів. Працював у кіно і на телебаченні. Коли йому був 21, номінувався на «Еммі» за візуальні ефекти, зняв чимало короткометражок. Вперше привернув увагу світу 2009-го, коли вийшла його дебютна повнометражна стрічка – науково-фантастичний «Район № 9», що заробив $200 млн у прокаті, а ще чотири номінації на «Оскар», зокрема в категоріях «Найкращий фільм» і «Найкращий сценарій». Тепер він повертається на широкі екрани зі ще однією кінокартиною, теж науково-фантастичною, хоча з більшим розмахом. Події в «Елізіумі» відбуваються у 2154 році. На той час на Землі є два класи людей: дуже заможні, які мешкають на бездоганній космічній станції «Елізіум», і ті, що виживають на перенаселеній та виснаженій планеті.

Попри величезний масштаб дійства, на комп'ютері монтували близько 900 кадрів, що напрочуд мало для фантастичного екшна з таким бюджетом. Натомість режисер вирішив знімати все вживу, де тільки можливо, підбираючи найяскравіші локації в Мексиці.

У. Т.: Чи перегукується тематично «Елізіум» із «Районом № 9»? Який меседж ви в нього заклали?

– Взагалі-то я не намагався зняти щось схоже на мій попередній фільм. Для мене «Елізіум» – інший погляд на життя на Землі з перспективи 2013 року. У ньому є картини сьогодення. Наприклад, зараз багаті замовляють усю музику, а результату чи розв'язання проблеми масової бідності немає. Ніхто не знає, як це зробити. А якщо рішення неможливе, то й меседжу немає – просто даєш можливість інакше подивитися на світ, у якому ми живемо.

У. Т.: Чому, на вашу думку, наукова фантастика часто змальовує таке темне майбутнє?

– Я не можу говорити за інших людей, які знімають таке кіно. Моя версія майбутнього темна, недобра. Тому просто фільмую стрічку, яка вербалізує те, куди, на мій погляд, ми рухаємося. Думаю, якщо роботи інших режисерів аналогічно антиутопічні, то і в них такий самий образ майбутнього.

У. Т.: У «Районі № 9» було чимало насильства. Певно, у новій стрічці воно теж буде. Звідки такий потяг до жорстоких сцен?

– Мені подобаються фільми, де чимало насильства, – чи то наукова фантастика 1980-х, чи екшни, чи стрічки 1970-х. Наприклад, одна з моїх улюблених стрічок такого штибу – «Робокоп» Пауля Вергувена. Мені до вподоби сатира в ній. Там немає поняття насильства як рішення або як меседжу. Просто таке собі візуальне, «попсове» насилля: вибухи, стрілянина.

У. Т.: Багато найвідоміших екшнів чи фантастичних блокбастерів створюються за франшизою. «Елізіум» – виняток. Чому?

– Мушу сказати одне: я дуже відірваний від решти Голлівуда. Просто працюю над своїм і гадки не маю, що там думають чи роб-

лять. А що стосується «Елізіума», то його не так і важко було зробити, бо спонсор повірив в успіх. Я описав, як бачу фільм, і йому дуже сподобалося.

У. Т.: Ви спеціально набрали багато латиноамериканських акторів?

– Дія відбувається в майбутньому – у спустошеній Північній Америці. Я хотів показати міграцію між двома Америками, те, що Південна мігрувала до Північної, ніби кордони стерлися. Коли шукав акторів, мені сподобалися кілька мексиканців і бразильців. Найкраще, що вони з країн, які варяться в цьому. Там величезний розрив між бідними і багатими, а ця тема якраз порушується у фільмі. Особисто я вважаю, що розрив поглиблюватиметься. Хоч би як ми старалися змінити це зараз, така, мабуть, людська природа.

У. Т.: Одна з найяскравіших локацій фільму – величезний і повний нечистот смітник у Мехіко. Наскільки було складно отримати дозволи знімати там?

– Це не була проблема. Ми просто спитали, чи можемо знімати на сміттєзвалищі, і нам дозволили. Найскладніше було з тамтешніми профспілками, бо 50% акторського складу – з Канади, плюс кілька американців. Раптом, коли втрутилися ці профспілки, нам довелося робити тести бактеріологічні й на токсичність землі. Вони не хотіли, щоб знімальна група й актори потрапляли під інфекційні ризики. Тому були змушені привезти землю і засипати нею сміття, хоча збоку наче нічого й не змінилося. Загалом у Мехіко можна знімати що завгодно.

«Елізіум» в українському прокаті від 8 серпня

У. Т.: Ви обрали такі локації, щоб не знімати на зеленому тлі?

– Я ж родом зі світу візуальних ефектів, а там зйомки на зеленому тлі – це найгірше, що може бути. Результат виходить жахливий. Завжди хочеться більше реалістичності, тому намагаєшся максимально наблизити актора до середовища фільму, щоб і він, і ти сам повірив, що все насправді. У цій стрічці багато персонажів-роботів. У давніших фільмах артисти розмовляють із тенісним м'ячиком або вудкою, на якій щонебудь висить. Це погано. Краще, коли один актор зображує робота, а потім його просто вирізати з кадру й замінити намальованим. Ми намагалися, щоб усе було як насправді, як у житті. Спеціально шукали для зйомок найгірші райони Мехіко.

ЗАВЖДИ ХОЧЕТЬСЯ БІЛЬШЕ РЕАЛІСТИЧНОСТІ, ТОМУ НАМАГАЄШСЯ МАКСИМАЛЬНО НАБЛИЗИТИ АКТОРІВ ДО СЕРЕДОВИЩА ФІЛЬМУ

У. Т.: Ви провели колосальну візуальну підготовку перед зйомками?

– Так, довелося чимало попрацювати над візуальними ефектами, щоб показати акторам те, що бачив. Якщо зробити так і добре аргументувати свою позицію, обґрунтувати, що ідея хороша, а ще підкріпити все це реальними образами та концепціями, з тобою всі погодяться. Так і зробили, коли знімали на сміттєзвалищі.

У. Т.: Звідки брали натхнення для світу в «Елізіумі»?

– Будь-який вплив на образи підсвідомий. З усвідомлених рішень – космічна станція «Елізіум». Якщо вона матиме вигадану структуру, без прив'язки до дійсності, то буде неправильно, бо все це матиме вигляд науково-фантастичного трешу. А якщо показати аудиторії щось на кшталт дамби на річці Янцзи чи іншу інженерську мегаконструкцію, люди повірять. Усе має відчуватися якомога реальніше. Дія у стрічці відбувається в майбутньому, через 150 років, а до того часу наша планета буде спустошена, абсолютно всі ресурси виснажені. Вона буде такою, якими є на сьогодні найбідніші закутки Африки. Тож я свідомо зобразив Землю в майбутньому і створив «Елізіум».

ФОТО ТА ІНТЕРВ'Ю НАДАНІ SONY PICTURES RELEASING INTERNATIONAL

Копати глибше

Саме до цього закликає Євген Гудзь у новому, шостому альбомі Gogol Bordello. За словами фронтмена рок-гурту, в «Pura Vida Conspiracy» передусім ідеться про внутрішній потенціал людини. Учасники інтернаціональної банди підтверджують: мовляв, якщо раніше тексти були про те, що відбувається у світі, то в цій платівці Євген більше розкрив те, що коїться всередині нього. Звісно, шибайголовість лишилася, але в інтимнішому та щирішому варіанті, неначе після п'яти альбомів блазнювання Гудзь втомився, сів у крісло біля каміна й почав розповідати справжню історію.

Продюсував платівку Ендрю Шепс, який уже попрацював із такими гуртами, як Red Hot Chili Peppers та The Mars Volta. Для Gogol Bordello це перший диск після тririчної перерви, з часів «Trans-Continental Hustle» 2010-го, продюсером якого виступив знаменитий Рік Рубін. Тоді платівка посіла дев'яте місце в Alternative Albums chart і була продана в кількості 67 тис. копій тільки в США. А ось свіжий реліз викликає полярні реакції: одні фани кричать, що альбом

Реліквії забуття

На початку XX століття в Києві один за одним відкривалися численні театральні майданчики й кінотеатри. Молодь задоволено спостерігала авангардні видовища з піротехнікою, дресированими тваринами й масами акторів, які синхронно виконували незбагненні космічні рухи. Нагадати киянам про часи карнавальної пишноти і творчої сміливості вирішив Музей театрального, музичного та кіномистецтва: з нагоди 90-річчя цього закладу із запасників було видобуто рідкісні експонати – пам'ятки тієї доби.

Бучму чи актрису й перекладачку п'єс Любов Гаккебуш? Знає і прийде подивитися на їхні «реліквії»?

Крім того, останні представлені не надто піднесено – в невибагливому, якщо не сказати кустарному оформленні. Предмет музейної виставки непростий, експозиції бракує продуманості, супровідних відомостей, а найголовніше – чіткого повідомлення для глядача. Це лише вінтажний калейдоскоп, уцілілий клаптик знищеної і забутої культури.

На сьогодні реконструкцією культурної пам'яті про український авангард серйозно переймається хіба що Національний центр Олександра Довженка. Тут не лише реставрують стрічки, а й видають фотоальбоми та DVD з кінокласикою, організовують на кіно-

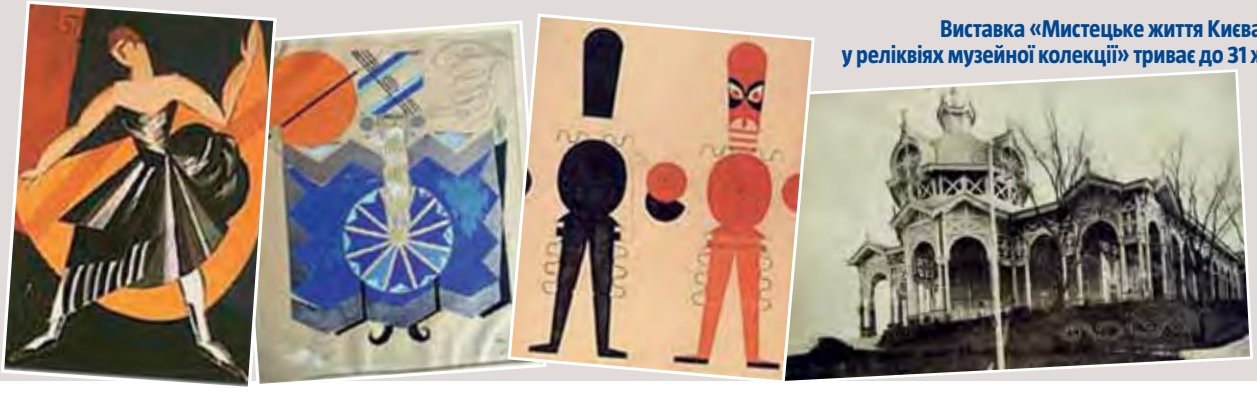

Виставка «Мистецьке життя Києва XX ст. у реліквіях музейної колекції» триває до 31 жовтня

Експозиція містить фотографії багатьох акторів Курбасового «Березоля», сценографічні ескізи Вадима Меллера, Олександри Екстер і Данила Лідера, особисті речі корифеїв: Кропивницького, Садовського, Саксаганського, Старицького, Заньковецької. Окремі вітрини присвячені Аді Роговцевій та Гнату Юрі.

Афіші, фотографії з вистав і репетицій, ескізи, акторські посвідчення, костюми та реквізит: у самому музеї виставлені предсягнення: далі корифеїв, Леся Курбаса та Олександра Довженка екскурс не заходить, але це лише осі розмаїтої та цікавої історії українського сценічного й екранного мистецтва. Приміром, Наталя Ужвій знялась у 20 кінофільмах, одначе імені акторки не дає забути хіба що назва київської вулиці. А чи багато хто знає талановитого кінооператора Данила Демуцького, який отримав золоту медаль на виставці в Парижі, головного «березолівця» Амвросія

фестивалях гучні події, перетворюючи старе українське кіно на сучасний медіаперформанс. Своєю чергою, Музей театрального, музичного та кіномистецтва, у чиєму розпорядженні безліч культурних артефактів, міг би не обмежуватися мовчазною виставкою, а створити інтерактивну просвітницьку платформу й почати формувати аудиторію власноруч. Глядач ніколи не впаде з неба, і взаємодія з ним – єдиний шлях до успіху для сучасного музею.

більше ніж вдався, особливо друга половина. Інші – що хітів не розчули, бо, певно, всі залишились у попередній роботі.

Український слухач особливо прискіпливий до творчості гурту. Адже уродженець Боярки Євген Гудзь – це наче коли кватирка в Європу зачинилася, зате вилами стіну поряд. Певно, то один із секретів успіху гурту: і вашим, і нашим. Якщо для західного слухача «гоголі» уособлюють контрольований хаос, у якому можна відпочити, при цьому ностальгуючи й повертаючись до коренів (неважливо, чи своїх), то кожен українець має шанс ідентифікувати себе з Євгеном і сприймати все це як «нашу відповідь Чемберлену». Gogol Bordello – така собі українська навала, яка асоціюється водночас із гуцульським та чи ледь не одеським шармом, естетикою, що не може не зачіпати, а саме тому сприймається як справжнє і спільне між усіма народами.

«Pura Vida Conspiracy» – ідеальний саундтрек для весілля. Така собі застільна музика для інтелектуалів, адже тексти таки мають глибину. Попри виразну «нарощену» чуттєвість, альбом несе основний меседж Gogol Bordello: залишатися собою та подорожувати куди заманеться, адже «кордони – то шрами на обличчі планети», як співає Гудзь в одному з треків. І це звучить переконливо, адже він сам дотримується такої філософії, живучи трансконтинентальним життям. Справжність не може не зворушувати, адже глибоко в душі кожен мріє про варіант свободи, коли тільки ти, дорога і ніщо не стримує. Щоправда, і не чекає. Й саме цю тугу видають скрипки та іноді дрижачий голос Євгена. Втім, тут і криється сутність платівки: якщо копнути глибше, під шаром позірного балагана уважний слухач знайде ядро серйозності. Граючись, Гудзь ділиться всім, що наболіло. Але м'яко, як наче після довгих нічних розмов на кухнях, коли вже все виговорено і слова не мають сенсу, тож навіть сумні теми, як-от «I Just Realised», звучать радше мудро, ніж безнадійно.

Гра в піжмурки на арені

«Краща пропозиція» Джузеппе Торнаторе – це найліпша робота живого італійського класика, але лише формально. Режисер подарував глядачеві зразок чудового жанрового кіно – кримінальний фільм з елементами драми і з лоскотною, збудливою атмосферою романтики. У нього є все, що потрібно для синефілів зі смаком, особливо тих, хто полюбляє таємницю в сюжеті. У плані форми Торнаторе можна лише плескати в долоні й захоплено кричати «бравісимо» – так він чітко, винахідливо й динамічно збудував світ аукціоніста, перфекціонізм та снобізм якого є його силою і водночас слабкістю. Розповідаючи як сценарист історію про героя, італійський кінематографіст паралельно вводить глядача у світ мистецтва, краси і величності минулого. Та головний герой закриває цей світ у потаємній кімнаті з доступом лише для себе. Він має вишуканий смак, є високим поціновувачем мистецтва, розуміється на ньому. Водночас це мізантроп, який через огиду торкатися до інших людей носить рукавички. Ось у цьому моменті – вихолощеності персонажа – дуже допомагає виконавець ролі Джеффрі Раш. Власне, саме його манера рухатися, міміка і, звісно, здатність досконало вимовляти слова, вочевидь, підмічені режисером у попередній роботі актора – стрічці «Король говорить», підняли формально досконалий фільм на ще одну сходинку вище. Раш говорить, як соловей співає, створюючи вербальним чином музику, якою неможливо не захоплюватися. Далі сюжет бачиться ще цікавішим, адже цей аристократичного ґатунку чоловік, який дістає задоволення через очі, споглядаючи свої кімнатні перли, знайомиться з хворобливою жінкою (Сільвія Гукс), котру й побачити не може, бо вона через власні психологічні проблеми зачинилася в кімнаті свого старого будинку. Бачить – не бачить, любить – не любить – Торнаторе грається з глядачем, заманюючи його в інтригу, як і сам герой ловиться на неї. Однак фінал, із легкістю передбачений ще посередині стрічки, розчаровує. Хоча він оптимальний у межах жанру кримінальної драми, утім, його прогнозованість псує загальне враження. Особливо коли йдеться про Джузеппе Торнаторе, на рахунку якого щонайменше один унікальний, абсолютно оригінальний сюжет, втілений у фільмі 1994 року «Проста формальність» із Жераром Депардьє і Романом Полянським у головних ролях... Операторська майстерність (танцюючий рух камери, близькі плани) і кольорокорекція зображення, детективна складова й фантастичні зйомки в Римі, Празі та Відні, сильна акторська гра – усе в «...пропозиції» є, все на місцях, та не вистачає простору, об'єму, повітря, певної загадковості, над якою хочеться подумати і по закінченні стрічки, як це було після «Простої формальності». Торнаторе спромігся створити досконалу форму, висловити цікаву думку, але проблема в тому, що вона вичерпна й тому програшна.

Острів перебудови

Хтось їде на Кубу, щоб забутися, хтось – щоб пригадатися, а гурт ТНМК вирушив по натуру, що поступово зникає, адже країна змінюється

Автор:
Олександр «Фоззі» Сидоренко

Фото автора

Коли відлітаєш із Куби, необхідно сплатити спеціальне виїзне мито – $25 з носа. Чесно кажучи, я вперше зіткнувся з тим, що треба платити ще й за виїзд (кубинські візи не з дешевих), але в той момент наш гурт мав іншу проблему. В аеропорту Гавани стоять застарілі рентгенівські апарати, і якби наша кіноплівка потрапила до них, то засвітилася б і «Танок на майдані Конго» не зміг би реалізувати свою давню мрію – відзняти кліп «Фідель» на батьківщині героя. Він, між іншим, нам і допоміг – оператор Ярослав Пілунський купив в аеропорту листівку зі старою чорно-білою фотографією Кастро, який пробивається крізь джунглі до своєї мрії. Поки прикордонник її роздивлявся, Пілунський тихенько посунув пакета з кіноплівкою далі, повз апарат, і ми були врятовані. Можна було нарешті заспокоїтися й підбити підсумки.

Отже, чому саме Куба? Ідея пісні в тому, що, доки Фідель живий, наше покоління залишається дітьми, бо він був дідусем із бородою ще тоді, коли нас приймали в жовтенята і на кожній політінформації обов'язково йшлося про далекий Острів Свободи, що бореться з клятим Дядьком Семом. Від-

тоді майже все змінилося, але уявлення про той острів лишилося, і ми вирішили реалізувати давню ідею. Врешті-решт, де ж нам знімати дитячі фантазії, ну не в Північній Кореї ж?

Ми в жодному разі не хотіли фільмувати класичне пляжне відео з дівчатами, хоча й не змогли відмовитися від зйомок у старовинному американському кабріолеті. ТНМК цікавив не туристичний постер, а справжня Куба, останній острів романтиків, які вірили, що можна ощасливити всіх і відразу. Хтось їде туди, щоб забутися, хтось – щоб пригадатися, ми ж їхали по натуру, що поступово зникає, адже країна змінюється, а нам хотілося зафіксувати утопію дитинства: Фідель, Че, Гемінґвей, сигари й революція, сонце і радість. ТНМК дуже пощастило з екскурсоводом – Цезар Гомер Чакон колись навчався у Львові, потім був військовим журналістом, перекладачем і письменником, знає про Кубу все й охоче включається в роботу. Він був із нами зі світанку до ночі, шукав акторів і локації, перериваючись лише для того, щоб піти на партійні збори. Так, реформи Рауля Кастро ґрунтуються на новій доктрині правлячої партії, у них перед очима приклад змін у Піднебесній. Усе це нагадує перебудову Ґорбачова, так само як і сьогоднішня Куба трохи вдає ейфорію першої хвилі кримського кооперативного руху, коли здавалося, що можна відпустити ринок, усе запрацює само по собі й цього вистачить на всіх.

Куба – сонячний спосіб зрозуміти, що не треба багато причин для щастя. Кубинцям живеться так само важко, як і українцям кінця 1980-х – початку 1990-х, але вони купують хліб за талонами й радіють життю. У них до всього ставляться легко, навіть класичні туристичні магнітики відпадають від холодильника – так мало на них магніту.

Куба – це зайвий спосіб пересвідчитися, що Україна все ж таки впізнається на карті світу, – не раз зустрічні люди, дізнавшись про наше походження, одразу починали співати українських пісень. І як же ж було приємно чути «Ти ж мене підманула» та «Червону руту» за десять тисяч кілометрів від дому. Звісно, то були ті, хто свого часу навчався в нашій країні. Як з'ясувалося згодом, багато знайомих українців у дитинстві після Чорнобиля відпочивали й лікувалися на Кубі, але зараз інша ситуація, і в центрі на пляжі Тарара скупчилися молоді китайці – тут у них база, де вони вчать іспанську, а потім роз'їжджаються по країнах Латинської Америки.

Куба – це хороший спосіб перевірити вашу залежність від інтернету. Донедавна глобальна мережа була тут під забороною, тепер ніби трохи можна, але швидкість місцевого діалапу повертає нас у 1990-ті. Кажуть, що тягнуть новий кабель із Венесуели й незабаром з інтернетом буде простіше. Кубинці взагалі покладають на Венесуелу багато надій. Хоч як дивно, для них це зараз приклад заможної, успішної країни й найбільшого друга, який щороку надає $10 млрд допомоги. Саме тому вони сумують за Чавесом, сподіваючись, що

КУБИНЦЯМ ЖИВЕТЬСЯ ТАК САМО ВАЖКО, ЯК І УКРАЇНЦЯМ КІНЦЯ 1980-Х – ПОЧАТКУ 1990-Х, АЛЕ ВОНИ ДО ВСЬОГО СТАВЛЯТЬСЯ З ЛЕГКІСТЮ

новий водій нафтобуса не змінить дружнього курсу.

І ще Куба – це вельми неочікуваний спосіб пересвідчитися в силі української театральної школи. Я не жартую – у пошуках акторів ми потрапляємо на «Попелюшку» дитячого театру La Colmenita («Маленький Вулик»). Дітлаки наживо співають пісні The Beatles, а ми шаленіємо, бо це прекрасно, як океан. З'ясовується, що режисер Карлос Кремата теж навчався у Львові, й навіть такий жахливий театрал, як я, радить вам принагідно побачити його вистави, адже це справжнє диво.

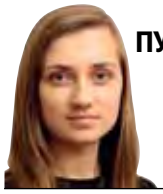

ПУНКТУАЛЬНІСТЬ ЧИНОВНИКІВ

Вікторія Матола

Надіслати запит у п'ятницю після обіду в Державну пенітенціарну службу – справа не з легких. «У мене скорочений робочий день – до 16:45, залишилося чотири хвилини... Та й секретаря вже немає», – монотонно пробубоніла в слухавку представниця прес-служби установи. Намагаючись переконати, що це не принципово, щоб запит був одразу ж зареєстрований, мовляв, почекає до понеділка, жінка все одно повторювала про «законний кінець робочого дня». А згодом сказала, що їй неважко прийняти факс, утім, поклала слухавку і більше не відповідала на дзвінки. Формалізм чиновників вельми вибірковий, адже, надсилаючи відповідь, вони дуже часто забувають про дотримання термінів, передбачених на це законом про доступ до публічної інформації.

:/

«У мене скорочений робочий день – до 16:45, залишилося чотири хвилини... Та й секретаря вже немає», – монотонно пробубоніла в слухавку представниця прес-служби

ФОРМАТ МОЄЇ ВІДПУСТКИ

Богдан Буткевич

Про що більшість людей думають у серпні? Звісно, про відпустку. Кого не спитаєш – усі обирають морський відпочинок: ті, хто має гроші та вміє їх заощаджувати, – у Греції чи Хорватії, хто живе скромніше – у наших краях. І помічаю, що сам гарячково починаю підшуковувати можливості розмісити свої тілеса на піску та повільно підсмажуватись, як яєчня на пательні. А потім згадую: хай йому грець, у мене всі пращури з північних лісів, згоряю миттєво, ненавиджу спеку, терпіти не можу натовпи, особливо курортного штибу, то на біса мені те море? Вимкнути мобільник і майнути кудись у глиб Полісся – туди, де відчувається дух давнини, де прекрасні соснові бори, чисті лісові річки, а на 10 км довкола жодної людини.

ВЕЛИЧНА ЕКЛЕКТИКА

Ганна Трегуб

Натрапила якось на вислів про те, що народ, який не має бачення власного майбутнього, пишається своїми традиціями, культурою, подекуди історією і мистецтвом. З апломбом пишається. Бо це ж «Велике і величне»! За недолугим «білим шумом» довкола виставки з такою назвою, у якому змішалися релігійний привід, політичні мотиви, мотлох із соцмереж, губиться естетика мистецьких творів українських художників. Тих, кого привезли із запасників невеличких музеїв і кого ще тихцем не розікрали «справжні поціновувачі» та не позамазували на стінах різні лакизи. Невже інформаційний супровід мистецької події значить набагато більше, ніж її естетичний рівень? Тоді можна констатувати, що й цього разу все зроблено для того, щоб якнайбільше людей тих творів не побачили.

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Відгуки на статтю «Місію не виконано» в № 31, де Андрій Скумін констатує провал церковної складової російської експансії в Україну

Невідомий: Хотілося б вірити автору, але дійсність, на жаль, прямує в напрямку православного бєспрєдєлу, а матеріальні подачки в регіонах стимулюють наплив нових русскіх православних, адже це уже стало показником лояльності до влади. І тенденція ця особливо проглядається в західних регіонах України. Достатньо, наприклад, прийти на богослужіння у неділю в Дрогобичі у новозбудовану соборну церкву Ільї, де колись і 100 віруючих не було, а зараз там уся місцева еліта з сім'ями. Складно сказати, скільки тут позірного, але, якщо добавити до цього перехід на спілкування в сім'ях цих нових православних на російську, роки Януковича і «регіонів» залишать важкий слід на справі утвердження європейської України.

Михайло: Варто було б наголосити на тому, що православ'я за своєю сутністю докорінно відрізняється від католицизму. Останньому притаманна ієрархічна структура: єдиний глава усієї католицької церкви – Папа Римський, а церкви в окремих країнах очолюють кардинали. Натомість у православ'ї неприпустима вертикаль влади, адже всі помісні церкви де-факто є церквами-сестрами автокефальними (цілковито самостійними й незалежними в управлінні). Той факт, що на святкуванні 65-річчя Патріарха Кірілла не було представників Константинопольської, Александрійської, Єрусалимської, Сербської, Кіпрської, Елладської, Албанської й Американської церков, є вельми красномовним. Адже Кірілл явно домагається підпорядкування собі світового православ'я. Стосовно України це проявляється шляхом не тільки шельмування предстоятеля УПЦ КП Патріарха Філарета, але й підкилимного тиску на нібито шановану Путіним і Кіріллом людину – митрополита УПЦ МП Володимира.

Відгук на статтю «Вибуховий застій» у № 31, де Богдан Буткевич пише про те, чому Миколаївщина постійно перебуває на межі соціального вибуху

Руслан Секела: Із циклу «рейдерські захоплення в Україні»: Миколаївщина. Незаконне заволодіння землею сьогодні є одним із найбільш поширених способів збагатити себе та свою родину. Сценарії заволодіння землею практично всюди подібні: немає особливого значення, де це відбувається – в місті чи в селі, однак, на відміну від мешканців міста, забрати землю у селянина – це фактично розчавити його як людину, вмить перетворити на жебрака та приректи на голодну смерть. В місті ще можна привернути увагу преси, а в селі виступити проти рейдера часто означає ризикувати своїм життям та життям рідних та близьких. Фактично отримаємо таке собі нове злочинне віяння – сільське рейдерство, яке сьогодні досягло просто колосальних соціальних масштабів та характеризується швидкою трансформацією селян у бідних та безземельних батраків. На жаль, проблему не визнають. Часто, коли говорять про земельні злочини, вживають лише вислів «українська земельна специфіка». Але як впливає така специфіка на простих селян і чому боротись із сільським рейдерством просто необхідно, розглянемо на прикладі села Лідіївка. Перебуваючи на Миколаївщині, важко було обійти стороною сотні звернень простих жителів із села Лідіївка. Саме вони є авторами та ініціаторами цього допису. А багаторічна історія їхньої боротьби з місцевими рейдерами заслуговує як мінімум поширення та розголосу. Особливе привілейоване становище на Миколаївщині займає пан Вадатурський О.О. Особа тут відома усім, оскільки саме він, займаючи до 1991 року керівну посаду в Миколаївській області і будучи не тільки свідком, а й учасником розвалу сільського господарства Миколаївщини.

Стилістику дописувачів збережено. Свої зауваження та коментарі до статей ви можете надсилати нам за допомогою системи зворотного зв'язку на сайті Тиждень.ua

18+

ЩОНЕДІЛІ О 22:00 НА ТВі

З АНТІНОМ МУХАРСЬКИМ

LEXUS

RX 270

ЕКОНОМІЯ від 32 000 грн*

ПЕРЕВЕРШУЄ СПОДІВАННЯ

Дійсно бажаний. Дійсно досконалий.

RX 270 пропонує зовсім новий вимір насолоди від водіння та керування кросовером класу «люкс». Оздоблення салону високоякісною комбінованою шкірою, електрорегулювання та підігрів передніх сидінь, двозонний клімат-контроль, камера заднього виду – кожен елемент сконструйовано для максимального задоволення водія та пасажирів. Легкий та потужний 2,7-літровий бензиновий двигун автомобіля поєднує стрімку динаміку розгону з помірним споживанням пального, а великий дорожній просвіт та нова конструкція підвіски забезпечують абсолютний комфорт за будь-яких дорожніх умов.

www.lexus.ua

ОФІЦІЙНІ ДИЛЕРИ LEXUS:

«ЛЕКСУС СІТІ ПЛАЗА», м. Київ, вул. Мечникова, 2А, тел. (044)499 4009

«СІТІ ПЛАЗА», СЕРВІС ЛЕКСУС, м. Київ, пр-т Московський, 24Б, тел. (044) 495 8585

«ЛЕКСУС КИЇВ ЗАХІД», м. Київ, Софіївська Борщагівка, вул. Велика Кільцева, 58, тел. (044) 507 0808

«ЛЕКСУС ДОНЕЦЬК», м. Донецьк, пр-т Богдана Хмельницького, 55, тел. (062) 311 4343

«ЛЕКСУС ДНІПРОПЕТРОВСЬК ЦЕНТР» м. Дніпропетровськ, вул. Набережна Перемоги, 1Н, тел. (056) 728 8888

«ЛЕКСУС ХАРКІВ», м. Харків, вул. Шевченка, 334, тел. (057) 763 1 777

Офіційний дистриб'ютор ПІ «Тойота-Україна», м. Київ, пр-т Московський, 24Б, тел. (044) 492 7002.

*Термін дії спеціальної пропозиції в офіційній дилерській мережі Lexus в Україні від 6 липня 2013 року продовжено до 31 серпня 2013 року. Економія розрахована станом на 06. 07.2013, залежить від кольору автомобіля і обмінного міжбанківського курсу долара США на день, що передує дню укладення договору купівлі-продажу. Детальна інформація на www.lexus.ua